

DR SLAVOLJUB GACOVIĆ

OD LATINSKOG DO RUMUNSKOG

TERITORIJA FORMIRANJA JEZIKA VLAHA (RUMÂNI)

Prostor na kojem danas žive Vlasi severoistočne Srbije, koji se u međusobnoj komunikaciji nazivaju *Rumâni* (= *Rumuni*), proteže se od Dunava do nešto južnije od Rtnja i od Morave do nešto istočnije od Timoka, a njihov maternji jezik je banatsko narečje kod tzv. Vlaha Ungurjana i oltensko-muntensko narečje dakorumunskog dijalekta rumunskog jezika kod tzv. Vlaha Carana, mada se u novije vreme, u vezi sa aktualnom političkom situacijom, među članovima Nacionalnog saveta Vlaha sa sedištem u Petrovcu na Mlavi kao i u srpskoj štampi često pomnije potreba za „usvajanjem vlašskog pisma, nomenklaturom i standardizacijom vlašskog jezika“.

Naime, Vlasi kako na srpskom nazivaju *Rumune* (*rumâni*) severoistočne Srbije na maternjem jeziku svoj jezik nazivaju *limba rumânașcă* (= *rumunski jezik*); Rumuni sa prostora Rumunije nazivaju *limba română*; Bugari *румѣнски*, Englezi *Romanien*, *Rumanian* ili *Roumanian*; Francuzi *roumain*; Nemci *Rumänisch*; Italijani *romeno* ili *rumeno*; Mađari *román*; Portugalci *romeno*; Rusi *румѣнскій*; Srbi, Hrvati i Bošnjaci *rumunski* ili *rumunjski*; Španjolci *rumano*; Ukrajinci *румунські*.¹

U prošlosti je jezik Rumuna među strancima nazivan i *vlaški*, eng. *Wallachian*, fran. *valaque*, nem. *Walachisch*, ital., port., špan. *valaco*, srp., hrv., boš., bug. *vlaški*, itd.

Po genealoškoj klasifikaciji, *rumunski jezik* (*limba rumânașcă*), koji se formirao u unutrašnjosti Balkana uglavnom na prostoru romanizovanih tračkih plemena od Karpata do Pinda, pripada *indo-evropskom jeziku*, odnosno grupi *romanskih jezika* ili *neolatinskog*, i potiče od *latinskog*, stoga je blizak *francuskom*, *italijanskom*, *provansalskom*, *katalanskom*, *španskom*, *portugalskom*, *sardskom* i *retoromanskim* i *furlanskim govorima*.²

Valja reći da je prarumunski/rumunski blizak i *starodalmatskom romanskom* (*južnodalmatski*, tzv. *raguzijski*, koji se govorio u Dubrovniku do sredine XV veka, *srednjodalmatski* od Splita do Raba, koji je prilično rano nestao iz upotrebe, krajem XII veka, *krčki* ili *veljotski*, koji se na Krku sačuvao do XIX veka³) i *istriotskom*, koji se zadržao do danas u zapadnoj Istri južno od Rovinja.⁴

Dalmatoromanski je bio u „daljoj lingvističkoj vezi s *istroromanskim* govorima u Pulju, Rovinju, Fažani, Galežanu, Vodnjanu, Balama, Šišanu i na sjeveru u Piranu.⁵ Ti su se govori dalje nastavljali u *furlanjske*, koji su, kao deo *retoromanskih* dijalekata, pripadali zapadnoj Romaniji iberogaloromanskoga tipa. Furlanski govor direktno je potvrđen za Milje i Trst“.⁶

Pre nego i počnemo raspravu o jeziku, moramo sebi postaviti pitanje na kojoj teritoriji se formirao *rumunski jezik* i da li se Vlasi (*rumâni*) pominju u izvorima srednjovekovnog razdoblja na tom prostoru, kao i pitanje koje iz toga proizlazi, pominju li se Vlasi (*rumâni*) srednjega veka na prostoru severoistočne Srbije i ima li ikakvih pomena o njihovom jeziku o čemu smo više u jednoj od naših studija.⁷

O prostoru na kojem je nastao rumunski jezik navešćemo mišljenje jednog od najboljih poznavalaca istorije rumunskog jezika Al. Rosetti-a: „Rumunski jezik se formirao na jednom širokom prostoru severno i južno od Dunava koji je obuhvatao, na jugu, prostor zapadno od Drine, južno od Skoplja i jugo-zapad Bugarske, prostor duž Dunava prema moru, Banat, romanizovani prostor Erdelja i Oltenije, ili, drugim rečima: provincije Moesia Superior i Inferior, Dacia i Panonia Inferior“.⁸

Po P. Skoku je od VII do IX veka bila faza stvaranja *starodalmatskog romanskog jezika* iz balkanskog latineta, a *protorumunski/rumunski* koji je, po mišljenju Fišera, nastao iz tzv. *podunavskog latineta*, podelio se na

¹ M. Avram, M. Sala, *Faceți cunoștință cu limba română*, Cluj, 2007, p.15.

² Proučavanjem ovih romanskih jezika, osim rumunskih naučnika, bavili su se: M. G. Bartoli, *Das Dalmatische*, Schriften der Balkancommission, Lingu. Abt. IV /Wien, 1906, I-II/; H. Barić, *O uzajamnim odnosima balkanskih jezika I*, Bibl. Arhiva za arb. starinu, jezik i etnologiju IV, svezak 1 /Beograd, 1937/; P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo na jadranskim otocima* I-II, Zagreb, 1950; M. Deanović, *Avviamento allo studio del dialetto di Rovigno d' Istria*, Zagreb, 1954; B. Meyer-Lübke, G. Weigand i drugi. O problemima romanske stratigrafije pored P. Skoka pisali su V. Vinja, *Romanski elementi u govorima i toponomastici otoka Korčule*, Zagreb, 1951 /disertacija/; Ž. Muljačić, *Dalmatski elementi u mletački pisanim dubrovačkim dokumentima XIV st.*, Rad JAZU, 327 /1962/, 237-280; P. Tekavčić, *O kriterijima stratifikacije i regionalne diferencijacije jugoslovenskog romanstva u svetlu toponomastike*, Onomastica jugoslavica, VI /Zagreb, 1976/, 35-56 i drugi.

³ Njegov poslednji govornik bio je *Tuone Udaina Burbur*, a njegova smrt 10. juna 1898, u 6 sati i 30 minuta ujutru, svojevrsan je podatak po kojem do u minut znamo za smrt jednoga jezika.

⁴ P. Šimunović, *Istočnojadranska toponimija*, Split, 1986, 19 (= Šimunović, *Istočnojadranska toponimija*). Posebno u gradićima Vodnjanu, Fažani, Balama, Galežanu i Šišjanu.

⁵ Stanje jezika prikazao je Antonio Ive u radu *I dialetti ladino-veneti dell'Istria*, Strasburgo, 1900, a veze ovih govora sa starim dalmatoromanskim utvrđuje P. Skok u studiji *Considérations générales sur le plus ancien istro-roman*, in: Sache, Ort und Wort Jacob Jud zum sechzigsten Geburtstag, Zürich, 1943, p. 472.

⁶ P. Skok, *Slavenstvo i romanstvo na Jadranskim otocima – Toponomastička ispitivanja*, Zagreb, 1950, 14 (= Skok, *Slavenstvo i romanstvo*).

⁷ S. Gacović, *Od Rimljana i latinskog do Rumuna Timočana i rumunskog*, Bor, 2008, 1-300.

⁸ Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, 11, *Limbile balcanice*, București, 1938, p. 38.

*dakorumunski dijalekt*⁹, koji se govori u Rumuniji, Moldaviji, Besarabiji, Transnistriji, Srbiji, Bugarskoj i Hrvatskoj, tačnije, po mišljenju Skoka: „Velebit je imao do 15. vijeka, pored hrvatskoga stanovništva, i pastirske Vlahi, koji su živjeli po vlaškom zakonu, a bili dvojezičnjaci (bilingues) i etnografski pripali Rumunjima. Njih Frankopani naseljuju na Krku, odakle se oni dalje kreću pod Učku u Istru i dalje u Čićariju, i tu se dijelom pohrvaćuju“¹⁰. Protorumunski se, pored dakorumunskog, podijelio još na *armanski* ili *makedorumunski dijalekt*,¹¹ koji se govori u Bugarskoj, Grčkoj, Albaniji (Faršeroti)¹² i Makedoniji, delimično i u Rumuniji, na *meglenorumunski* (*meglenitski*) *dijalekt*¹³, koji se govori među bilingvistima u Grčkoj, Makedoniji, Turskoj i Rumuniji, i na *istrorumunski dijalekt*¹⁴, koji se govori među bilingvistima u Istri, na obalama Jadranskog mora, u Hrvatskoj.

No, recimo i to da se Vlasi (Rumâni) na prostoru istočne Srbije prvi put pominju u romanijskom/vizantijskom izvoru druge polovine XI veka. Naime, vizantijski katakalon Kekaumenos u svom delu *Strategikon*, koje je završeno 1075-78. godine, govori o neospornoj vezi Rimljana i njihovih potomaka Vlahi, koji se i tokom XI veka nalaze na obalama Save i Dunava: „Vlaški narod (Βλάχων γένος),¹⁵ – kaže Kekaumenos – pobeđen u borbi od strane imperatora Trajana i slomljen u celosti bio je pokoren [od ovoga], a njihov kralj, nazvan Decebal, bio je ubijen i glava mu je nabodena na koplje usred rimskoga grada,¹⁶ jer su ovi takozvani Dačani (Δάκαι), [nazvani] i Besi (Βέσοι), obitavali najpre pored reke Dunava (Δανουβίου) i Saosa (Σάου), reke koju sada nazivamo Sava (ποταμὸν Σάβαν), gde od skora žive Srbi (Σέρβοι), na mestima <prirodno> utvrđenim i teško pristupačnim“.¹⁷ Dakle, najkraće rečeno, po Kekaumenosu, Srbi su odskora, tj. tek od XI veka, počeli živeti na obalama Save, odnosno tamo gde je doskora živelo romansko stanovništvo.

Politička vlast Romanije/Vizantije tokom XI veka na prostorima istočne Srbije „sasvim sigurno nije mogla da pogoduje procesu slavizacije“¹⁸ i zato Kekaumenos, koji je živio u XI veku, uzgred „pominje da su Srbi narod koji živi u pobežju Save na prirodno zaštićenim i nepristupačnim mestima“, što se potvrđuje i kazivanjima prezbitera Dukljanina iz XII veka (verovatno 1172), koji kaže da je srpski knez, Časlavljev naslednik Belo, bio prinuđen da ratuje sa *Sremcima* i Ugrima (*Sermani congregantes se cum Ungaris*) i da je u sukobu kod mesta Belina (*Bellina*), koje ja identifikujem s Bijeljinom, u Semberiji, odneo potpunu pobedu.¹⁹ Ugri su tom prilikom zatražili mir, a ovaj im je obećao mir pod uslovom da ubuduće ne smeju preći reku Savu, i to od mesta gde ističe do svoga ušća u veliku reku Dunav (...a loco unde surgit et sicut currit usque quo intrat in magno flumine Donavi).²⁰ Dakle, Kekaumenosov podatak u *Strategikonu* o Srbima, koji žive na obalama Save, gde su donedavna živeli Vlasi (Βλάχων γένος), može se vezati za podatak koji iznosi prezbiter Dukljanin da su Srbi mogli u to vreme doći duž obala Save do njenog utoka u Dunav, pa ih istočno od ušća Save u Dunav ne treba očekivati, jer su uz obale Dunava nastavili da žive Vlasi, tj. romansko stanovništvo. Srba nema ni severno od Save pošto ratuju i sa *Sremcima*, koji se nalaze pod vlašću Ugara sve dok ih Romanija/Vizantija nije osvojila i formirala temu *Sirmium*, koja se prostirala do Vidina (... τὸ Σύρμιον καὶ τὰ περὶ τὸν Σάβαν ποταμὸν χωρία καὶ αἱ Παρίστριοι πόλεις αἱ μέχρι Βυδίνης...) ²¹ i Niša, i koja je samim tim, obuhvatala i oblasti današnje timočke zone od Morave do Cibrice.

Nepune dve decenije nakon kazivanja prezbitera iz Duklje, nemački hroničar Ansbertus piše o vojsci od preko 60.000 ratnika u službi Fridriha Barbarose sastavljenu od Srba i Vlahi (Rumâni) sa prostora Braničeva.²²

U jednom delu prostrane zemlje između *Haemus mons*-a, odnosno Stare planine i *Ripaei montes*-a (= Ῥιπαία ὄρε), odnosno Karpata (Καρπάτης ὄρος), Gervazije Tilburijski (Gervaius de Tilbury)²³ početkom XIII

⁹ M. Avram, *Gramatica pentru toți*, București, 2002, p. 15-592 (= Avram, *Gramatica*); G. Brâncuș, A. Ionescu, M. Saramandu, *Limba română*, București, 2001, p. 6-445; *Graii românești din Basarabia, Transnistria, nordul Bucovinei și nordul Maramureșului – Texte dialectale și glosar* (M. Marin, I. Mărgărit, V. Neagoe, V. Pavel), București, 2000, IX-XXXIX, p. 1-531.

¹⁰ Skok, *Slavenstvo i romanstvo*, 14.

¹¹ Th. Capidan, *Aromâni – dialectul aromân (studiu lingvistic)*, București, 2005², p. 3-577; Th. Capidan, *Limba și cultura*, Craiova, 2005², p. 9-338; I. Ianachieschi – Vlahu, *Gramatică armânească – simplă și practică*, Crushuva, 1993, p. 5-120.

¹² Th. Capidan, *Fărșeroții – studii lingvistice românilor din Albania*, Craiova, 2003², p. 1-210.

¹³ P. Atanasov, *Meglenoromâna astăzi*, București, 2002, V-XII, p. 1-400.

¹⁴ S. Pușcariu, *Studii istro-române* (în colaborare cu: M. Bartoli, A. Belulovici și A. Byhan), Craiova, 2005², p. 13-391; I. Maiorescu, *Itinerar în Istria și vocabularul istriano-român*, Craiova, 2001², p. 5-161.

¹⁵ Na žalost, u delu *Vizantijski izvori za istoriju naroda Jugoslavije*, III, Beograd, Vizantološki institut, Posebna izdanja, 10, 1966, na strani 217, podatak o Vlasima u Kekaumenosa nije preveden od J. Ferluge.

¹⁶ Nasred Rima.

¹⁷ Kekaumeni strategikon 9, p. 268, u: *Izvoarele istoriei României III : Scriitori bizantini (sec. XI-XIV)*, București, 1975, 41 (= *Izvoarele istoriei României* III). Ako je, kako izgleda, izvor Kekaumenosovih informacija o osvajanju Dakije, Dio Cassius, bio dostupan iz komentara Ioan-a Xiphilinos-a ili iz drugih vizantijskih komentara, ova činjenica nije dokaz o nepostojanju jedne žive tradicije u pogledu rimskog porekla Vlahi. Poreklo Vlahi kod Kekaumenosa predstavlja jednu vekovima zatomljenu tradiciju o poreklu Dako-Rumuna, koja je nastala u vreme Trajanovih osvajanja Dakije krajem I i početkom II veka.

¹⁸ T. Živković, *Sloveni i Romeji*, Beograd, Istorijski institut SANU, Posebna izdanja 33, 2000, 159 (= Živković, *Sloveni i Romeji*).

¹⁹ V. Mošin, *Ljetopis popa Dukljanina*, Zagreb, 1950, 72.

²⁰ *Ibid.*, 72.

²¹ Nicéphore Bryennios, *Histoire*, 100.20-21, Introduction, texte, traduction et notes par P. Gautier, Bruxelles, 1975.

²² Ansbertus, *Fontes rerum austriacarum* I, Abteilung, scriptores, Vol. V, p. 44: „Exercitum auxiliariorum Servorum et Blacorum ultra sexaginta millia“.

²³ Gervasius de Tilbury, *Otia imperialia*, MGH, SS, vol. XXVII, p. 370-371: „exhinc, terram Gravati <Crobatiam> similiter pertransit, divisionem capiens apud Brandiz super Danubium. Illic versus septentrionem sunt Cumani, adorantes quiddam illis primo mane occurrit. Illic

veka, tačnije 1211. godine, pominje „zemlju Vlaha“ (*terra Blacti*), koju smešta između „mesta Ravno i mesta Niš“ (*vicus Ravana et vicus Nifa*).²⁴ *Vicus Ravana*, mesto koje se i u drugim latinskim izvorima pominje pod imenom *civitas* ili *oppidum Rabinel*, jeste srednjovekovni grad *Ravno*.²⁵ blizu današnje Čuprije na Moravi, a *vicus Nifa* je iskvareni oblik grafije *Nissa* ili *Nisse*,²⁶ koja potiče od antičkog naziva *Naissus* (Niš).²⁷ Dakle, Vlasi (*rumâni*) se pominju krajem XI veka na obalama Dunava, a krajem XII i početkom XIII veka locirani su na prostoru Braničeva.

ISTORIJSKI IZVORI O JEZIKU VLAHA (RUMÂNI)

Kada govorimo o jeziku Vlaha, treba navesti da arhiepiskop Ioan de Sultanyeh, nakon opisa Srbije (*Servia*) i Rusije (*Russi*) svoje delo *Notitia Orbis* iz 1404. godine završava rečima, da je „... bila dobra zemlja *Vulgaria* ili *Bulgaria*, koja je sada opustošena od *Turaka*“ (*Vulgaria sive Bulgaria et fuit bona patria, est modo devastata per Turcos*) i da građani *Vulgarije* ili *Bulgarije* „... imaju jezik blizak latinskom“ (*habent linguam propriam et quasi latinam*) ili da „*Vulgari* govore vulgarni romanski jezik“ (*Ideo vocantur Vulgari a lingua Vulgarica romana*) i da „sami zato hvališu se (be) da su bili *Rimljani* i očito je da su zbog jezika istoga porekla kao *Rimljani*“ (*Ipsi ideo jactant se esse Romanos et patet in linguam quia ipsi locuntur quasi Romani*).²⁸ Ioan de Sultanyeh očigledno govori o bugarskoj zemlji koja se ranijih vekova prostirala do Velike Morave u današnjoj Srbiji, i o *Vlasima* i njihovom jeziku u Bugarskoj. Verujem da su to isti Vlasi koje pominje i *Gervazije Tilburijski*, koji su još 1185/86. godine na čelu sa braćom *Petrom* i *Asenom*, i mlađim *Kalojanom*, digli ustanak na prostoru severno od *Hemusa* protiv *Vizantije/Romanije* i uz pomoć *Bugara* i *Kumana* formirali *Vlaško-Bugarsko carstvo* ili kako se u literaturi češće pominje *Drugo bugarsko carstvo*. Spomenuti Vlasi su i početkom XV veka, po kazivanju arhiepiskopa *Ioana de Sultanyeha*, još uvek imali „jezik blizak latinskom“, ili još bolje rečeno, oni „govore vulgarni romanski jezik“ zato što su „istoga porekla kao *Rimljani*“. Ovaj izvor ujedno govori i o tome jesu li Vlasi (*rumâni*) na prostoru nekadašnjeg severozapadnog dela Bugarske ili današnje severoistočne Srbije bili socijalna ili etnička kategorija stanovništva.

Nekoliko decenija zatim, *Rinaldo degli Albizzi*, ambasador *Firence* na dvoru kralja *Ugarske* (*ambasciatore Florentino presso la corte del Re d'Ungheria*), 1426. godine beleži mnoge narode iz *Schiavonie*, odnosno sa celokupnog slovenskog prostora istočne Evrope, među kojima i „*Vlahe*, koji imaju jezik *Rimljana*“ (*Vallachi habent quasi Romanam linguam*)²⁹, što očigledno govori o romanitetu *Vlaha* i o tome da su oni u delima srednjovekovnih autora bili narod romanskoga porekla i jezika i da kao takvi nisu smatrani socijalnom kategorijom.

O jeziku romanskog stanovništva u oblasti ranije rimske provincije *Dacia Ripensis* (dobar deo današnje istočne Srbije i zapadne Bugarske), koji se nazivaju *Valachi*, svedoči i veoma zanimljiv deo apela italijanskog humaniste i sekretara papske kurije *Flavia Bionda* (1392-1463), koji je poslat mnogim krunisanim glavama Evrope uoči pada *Konstantinopolisa* 1452/53. godine. Insistirajući na formiranju antiotomanske koalicije, u apelu se, pored ostalog, pominje: „i oblast *Dunava*, kojoj su susedi *Pribrežni Dačani* ili *Vlasi*, koji, kako se priča, ističu s ponosom da su rimskoga porekla“ (*Et qui e regione Danubio item adiacenti Ripenses Daci, sive Valachi, originem, quam ad decus prae se ferunt praedicantque Romanam*). *Flavio Biondo* za *Vlahe* bivše provincije *Dacia Ripensis*, koja je, ističemo, obuhvatala i deo današnje istočne Srbije, kaže da se služe lošom, prostom gramatikom koja podseća na latinsku (*quae vulgari communique gentis suae more dicunt, rusticam male grammaticam redoleant latinitatem*).³⁰ Razume se da jezik *Vlaha* (*rumâni*) istočne Srbije još u vreme VII-VIII veka prestaje da bude latinski i da je u XV veku uveliko bio rumunski jezik, koji je samo podsećao na latinski.

Gete et Coralli. A divisione Danubii usque Constantinopolim sunt 24 dicti versus eorum. Primo enim occurrit desertum Bulgariae, quod est terra Blacti, ubi vicus Ravana et vicus Nifa. In fine deserti est civitas Stralis, caput Romaniae. Exhinc Philoppopolis; post quam Andrianopolis; exhinde Constantinopolis“.

²⁴ Ibid, p. 370-371.

²⁵ *Historia peregrinorum*, u: *Fontes Latini Historiae Bulgaricae*, III, Sofia, 1965, p. 226; *Ansbertus, Historia de expeditione Friderici imperatoris*, u: *Fontes rerum Austriacorum, Scriptores*, vol. V, 21.

²⁶ *Chronicon Magni Presbyteri*, MGH, SS, vol. XVI, p. 509; *Odo de Deuil, Liber de via sancti sepulchri*, MGH, SS, vol. XXVI, p. 62; *Wilhelm de Tyr, Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, in: *Recueil des historiens des croisades, Historiens occidentaux*, I, p. 52, 76, 77; *Ansbertus, Historia*, V, 22.

²⁷ *Odo de Deuil, Liber de via sancti sepulchri*, MGH, SS, vol. XXVI, p. 62.

²⁸ *Ş. Papacostea, Un călător în țările române la începutul veacului al XV-lea*, Studii, XVIII (1965), 1, p. 173: „Ultra ad aquilonem est *Vulgaria* sive *Bulgaria* et fuit bona patria, est modo devastata per *Turcos*. Ipsi habent linguam propriam et quasi latinam et, ut fertur, ipsi exiverunt de *Romanis*, quia cum quidam imperator *Romanus* obtinisset illas terras, scilicet *Macediniam*, quaedam societas *Romanorum* videntes bonam patriam, recipientes uxores, remanserunt ibidem. Ideo vocantur *Vulgari* a lingua *Vulgarica romana*. Ipsi ideo jactant se esse *Romanos* et patet in linguam quia ipsi locuntur quasi *Romani*; et in spiritualibus sequerentur *Latinos* et (non) *Grecos*, nisi quia *Grecos* habent confines et cito convertuntur ad nos ut probavimus.“

²⁹ *V. Macushev, Monumenta historica Slavorum meridionalium vicinorumque populorum e tabulariis et bibliothecis Italicis*, V1, Varsaviae, 1847, p. 530.

³⁰ *Al. Marcu, Riflessi di storia rumena in opere italiane dei secoli XIV e XV*, *Ephemeris Dacoromana*, I (1923) (= *Marcu, Riflessi*), p. 362-363: „Et qui e regione *Danubio* item *adiacenti Ripenses Daci*, sive *Valachi*, originem, quam ad decus prae se ferunt praedicantque *Romanam*, loquela ostendunt, quos catholice christianos *Roman* quotannis et *Apostolorum lumina* invisentes, aliquando gavisi sumus ita loquentes audiri, ut, quae vulgari communique gentis suae more dicunt, rusticam male grammaticam redoleant latinitatem.“

Zašto rumunski jezik, a ne vlaški? Zato što na drugom mestu Flavio Biondo nabroja narode koji uz pomoć sa Zapada mogu ratovati na Balkanu protiv Muhameda (*Maumettus Ottomanus*), a među njima su navedeni „(...) i *Romani* (= *români* – prim. S.G.), koji su po krvi vlaškoga roda“.³¹

O tome govori i episkop iz Modruše (Modrussa), u Dalmaciji, Nicolaus Machinensis, koji u svom delu *De bellum Gothorum*, ističe romanitet Vlaha u sledećoj rečenici: „Vlasi donose kao argument njihovog porekla činjenicu da... govore od postanka narodni jezik, naime latinski, čiju upotrebu nisu odmah zanemarili; i kada se susreću s tuđincima, koji pokušavaju da razgovaraju (s njima), pitaju (ih) ako znaju da govore *romana*“³², odnosno (*limba*) *română* ili rumunski.

Još bolje o tome govori Antonio Bonfini, koji o Vlasima (Rumâni) u drugoj polovini XVI veka kaže: „Hvalili su se ... čuvanjem svog nenačetog jezika“ iako su bili pritisnuti „talasom varvara“, a Francesco della Valle, Jan Laski, Giovanandrea Gromo i Gáspar Héltai potvrdili su u XVI veku da se svi Vlasi smatraju „*romanima*“, povodom toga što „oni na svom jeziku sebe nazivaju *romani* (= *români* – prim. S.G.) i ako neko pita zna li neko da govori na njihovom vlaškom jeziku, oni kažu na ovaj način, *sti rominesti*, odnosno znaš li da govoriš na rumunskom jeziku, iz razloga što se njihov jezik iskvario“.³³ O rumunskom jeziku, nastavljajući, Antonio Bonfini kaže: „imajući u vidu česte upade Sarmata, Gota, Vandala i Gepida, čete Germana Langobarda, kako da se ne čudimo, konstatujući da se rumunski jezik sačuva do današnjeg dana među Dačanima i Getima?“³⁴

Dva italijanska anonimna putnika XVI veka zabeležila su takođe zanimljive impresije o jeziku i poreklu Vlaha (rumâni): „Ovaj narod, iako je grčke veroispovesti, ipak je prijatelj romanskoga imena, koliko zbog iskvarenog jezika latinskog toliko i zbog mišljenja koje imaju da potiču od Romana i romanskim imenom se međusobno nazivaju“. Pored toga „smatraju uvredom naziv Vlah i ne vole da budu nazvani drugom rečju osim *Romani*“³⁵, odnosno *români* ili *rumâni* (Rumuni), kako se oni u istočnoj Srbiji međusobno nazivaju na maternjem jeziku.³⁶

Ista je situacija i u XVII veku kada Lorenz Töppelt sa prostora Transilvanije iznosi: „Jedno znam pouzdano, naime, naši *Vlasi* do današnjeg dana sebe nazivaju *Rumunima*“.³⁷ Identična situacija je i sa Vlasima istočne Srbije, koji sebe na maternjem jeziku nazivaju Rumunima i govore rumunski, što se može videti po kazivanju poznatog geografa Marsigli-a, koji 1696. godine putujući Dunavom govori i o Rumunima koji žive na prostoru *a Ramis montis Aemi a Carpati* i koji govore: *corruptoque nomine Ruminest vocant; et lingua est*.

O poreklu jezika kojim govore Vlasi Johann Tröster u drugoj polovini XVII veka iznosi da „*rumunski jezik* potiče iz starog i rustičnog (provincijskog) latinskog jezika, u prvom redu iz '*actus Latinitatis*' (...), a neke rumunske reči koje se razlikuju od klasičnog ciceronovog latinskog ne trebaju biti shvaćene kao varvarizmi“.³⁸

Johannes Thunmann, govoreći o prostoru severoistočne Srbije i severozapadne Bugarske u XVIII veku, kaže: „I Valahi s one strane Dunava (...) su jedan veliki narod i u velikom broju (...) poznati pod imenom Vlasi i nalazimo i tragove njihovog govora iz VI veka; međusobno se nazivaju *Rumani* ili *Rumuni*“.³⁹

Krajem XVIII veka o jeziku Vlaha Mađar Huszti Andras kaže da „nijedna nacija nema jezik toliko blizak latinskom jeziku kao jezik Vlaha“⁴⁰, a u XIX veku takođe Mađar Joisef Szabo kaže da su „Vlasi Srbije vredni

³¹ Marcu, *Riflessi*, p. 363; Ş. Bârsânescu, *Conştiinţa latinătăţii la români în lumina unui valoros document (sec. XV)*, Analele Ştiinţifice ale Universităţii Al. I. Cuza, Filozofice, Economice, Justifice, XII (1966), p. 85-91: „Epirotas Macedonas Peloponnenses Graecos Moesos Ripenses et, ut nostris utar nostrae aetatis vocabulis, Albanenses Sclavones Bosnenses Graecos More incolae et Serviae Bulgaros ac Romano ortos sanguine Ulachos“.

³² A. Armbruster, *Romanitatea Românilor. Istoria unei idei*, Bucureşti, 1993², p. 64 (= Armbruster, *Romanitatea*); M. Dogaru, G. Zbuc-hea, *O istorie a românilor de pretutindeni*, Bucureşti, 2004, p. 56 (= M. Dogaru, G. Zbuc-hea, *O istorie*).

³³ M. Dogaru, G. Zbuc-hea, *O istorie*, p. 56.

³⁴ A. Bonfini, *Rerum hungaricarum decades quatuor*, c. 1568, preuzeto iz knjige: F. Copcea, *Istoriografia românilor din Serbia de sud-est*, Craiova, 2008, p. 15.

³⁵ M. Dogaru, G. Zbuc-hea, *O istorie*, p. 56.

³⁶ Vlasi Dalmacije u XVI veku govorili su romanski, što se jasno vidi – kaže Konstantin Jireček – „iz jedne vesti u mletačkog geografa Domenika Negrija (Dominici Marii Nigri Veneti Geographiae commentariorum libri XI, Basileae, 1557, p. 103). In Coruatia, jednoj 'regio montana', koja 'Turcorum crebris incursionibus deserta iacet' i prostire se do reke Cetine, stanovahu po Negriju 'homines proceri corporis ac ualidi, uenusti facie et qui latina, licet corrupte, inter loquendum non pauca proferant uocabula, seque Romanos fuisse ibique prioribus temporibus in coloniam deductos pertinaciter asseuerant'. Potomci Vlaha ili Murlaka (Murlachi), koje su Frankapani preselili 1450-1480. sa kopna na ostrvo Krk (list. 1465, 1468 Mon. hist. jur. 6, p. 244-246, 254-255), biće da su u selima Dubačnici i Poljici zaboravili svoj rumunski ('po vlašku') tek u XIX veku. Miklošić je objavio dve molitve na rumunskom, navodno iz Poljica (Wanderungen der Rumunen, p. 8-9, isp. i 5); te iste molitve (in lingua Poglizana) objavio je tu skoro i Jagić po nekoj starijoj zabelešci oko 1824. u AsiPh. 22 (1900), p. 621-622. S ovim su u vezi kolonije Rumuna na istoku Istre“ (Vidi: K. Jireček, *Romani u gradovima Dalmacije tokom srednjega veka*, Zbornik Konstantina Jirečeka, knj. II, Beograd, 1962, 47).

³⁷ L. Töppelt, *Origines et occasus Transylvanorum*, Lyon, 1667, preuzeto iz knjige: F. Copcea, *Istoriografia românilor din Serbia de sud-est*, Craiova, 2008, p. 17.

³⁸ J. Tröster, *Das Altung Neu-Teutsche „Dacia“*, Nürnberg, . 1666, preuzeto iz knjige: F. Copcea, *Istoriografia românilor din Serbia de sud-est*, Craiova, 2008, p. 29.

³⁹ J. Thunmann, *Untersuchungen über die Geschichte der östlichen Völker*, Leipzig, 1774, preuzeto iz knjige: F. Copcea, *Istoriografia românilor din Serbia de sud-est*, Craiova, 2008, p. 22.

⁴⁰ H. Andras, *Ó és üjj Dacia azaz Erdélynek régi és mostani állpotjáról*, Bécsben, 1791, p. 135.

hrišćani tvrdoglavo se držeći nošnje i svog jezika“ i pored toga što „imaju dva puta više škola i crkava od Srba“ kao i to da je „jezik nastave u ovim školama – isključivo – srpski“.⁴¹

Sa konstatacijama o poreklu rumunskog jezika, koje iznosi Johann Tröster, slaže se i Vlad Georgescu, koji krajem XX veka iznosi, da gledano „genealoški, rumunski jezik jeste nastavak latinskog narodnog jezika koji je bio u upotrebi na prostoru između provincije Dakije, balkanskih planina i Crnog mora“⁴², a Sextil Pușcariu, objašnjavajući nastanak rumunskog jezika kaže: „...govorilo se da je latinski jezik samo jedan od roditelja rumunskog jezika, drugi je, po jednim, trački jezik, po drugima, slovenski jezik, čije tragove nalazimo na svakom koraku u rumunskom...“⁴³

Svojevremeno je, govoreći o stanju jezika Vlaha Srbije u XIII veku, Silviu Dragomir izneo mišljenje da su „Vlasi Srbije (...) govorili jezik svojih pradedova“,⁴⁴ dok su u novije vreme o jeziku Vlaha (Rumâni) izneli svoje mišljenje mnogi autori, među kojima C. Constante, koji krajem treće decenije XX veka kaže: „Jezik ovih iz Krajine (Negotinske – prim. S.G.) blizak je ovom koji se govori u Olteniji (...) Kod Rumuna Srbije primećuju se neke male fonetske promene – što je svakako nastavak srednjovekovnog uticaja u kojem je ovaj ogranak našeg naroda živeo i razvio se odvojen od (rumunskog – prim. S.G.) stabla više vekova (...) Fonetska promena je sledeća: *d* je promenjen u *gh* (*d*); *l* u *l* (meko, tj. *l*); *t* u *ch*; *m* u *m* (meko); *n* u *n* (meko, tj. *n*)“⁴⁵ dok George Murnu stanje jezika među Vlasima Srbije ocenjuje sledećim rečima: „Premda je jezik Vlaha ostao po strukturi rumunski, ipak je pretrpeo određene fonetske promene i, asimilirajući značajan deo riznice slovenskih jezika, dobio novi izgled, pun autentičnosti, razlika i bujnosti u porodici romanskih jezika...“⁴⁶ Stojan Romanski kaže da „istočni dijalekt (tj. oltenski – prim. S. G.) obuhvata isključivo seosku populaciju Timočke doline i obale Dunava, a onaj zapadni (tj. banatski – prim. S. G.) planinske oblasti na Zapadu (Srbije – prim. S. G.)“⁴⁷

Nepotrebne i nadasve jalove rasprave o tzv. „vlaškom pismu, o nomenklaturi i standardizaciji vlašskog jezika, o vlaško-srpskom frazeološkom rečniku“, o tzv. „Krajinsko-timočkom dijalektu“ i „Braničevsko-homoljskom narečju“ od strane članova Nacionalnog saveta vlaške nacionalne manjine u Srbiji,⁴⁸ ukazuju na opravdanost da se još jednom iznesu istorijski izvori u kojima su navedeni Vlasi (*rumâni*) istočne Srbije i njihov jezik. Dakle, nije na odmet još jednom, validnim argumentima, ukazati na lingvističku realnost onima koji već dugo zagovaraju priču o opasnosti od ‘rumunizacije’ Vlaha istočne Srbije kao i medijima koji su promoteri „nove leksike“ budućeg tzv. „vlašskog jezika“⁴⁹, jer, kao što je već rečeno u Kompendijumu Pauna Durlića,

⁴¹ J. Szabo, *Note de călătorie din Serbia, din punct de vedere geografic și etnografic*, Budapesta, 1875, preuzeto iz knjige: F. Copcea, *Istoriografia românilor din Serbia de sud-est*, Craiova, 2008, p. 36, 44.

⁴² V. Georgescu, *Istoria românilor*, ed. Humanitas, București, 1992, preuzeto iz knjige: F. Copcea, *Istoriografia românilor din Serbia de sud-est*, Craiova, 2008, p. 27.

⁴³ S. Pușcariu, *Studii istoromâne*, Craiova, 2005, preuzeto iz knjige: F. Copcea, *Istoriografia românilor din Serbia de sud-est*, Craiova, 2008, p. 59.

⁴⁴ S. Dragomir, *Vlahii din nordul Peninsulei Balcanice în Evul Mediu*, Iași, 2001, p. 16-35.

⁴⁵ C. Constante, *Românii din Valea Timocului și a Moravei*, ed. Institutul de Arte Grafice „Eminescu“, 1929, preuzeto iz knjige: F. Copcea, *Istoriografia românilor din Serbia de sud-est*, Craiova, 2008, p. 32.

⁴⁶ G. Murnu, *Studii istorice privitoare la trecutul românilor de peste Dunăre*, București, 1984, p. 169.

⁴⁷ S. Romanski, *Rumuni između Timoka i Morave*, Novi Sad, 2003, 108.

⁴⁸ Predsednik Izvršnog odbora Nacionalnog saveta Vlaha, po pitanju jezika, je primarius Dr Siniša Čelojević, načelnik ginekološko-akušerskog odeljenja Zdravstvenog centra u Negotinu.

⁴⁹ **Emisija „VORBA NOSTRA“ – TV „FIRA“ Zaječar od 4-5. II 2012. godine (po APhi): Matična biblioteka** „Svetozar Marković“ din Zăjșărî đîl'-așșă a povecît fondu lu cârțî cu noj doo miș și op-suțe de cârțî. Cârțîli is cumparače cu bañi care a prenoșit uprava lu varoș im ocviru lu buđet. Să lucră de un mil'ion și sîn-suče noozăș de miș de dinarî și sîn-trecina de bañ se s-a izdvojit đin casa lu varoș de cumparat cârțî. Matična biblioteka inače posedujașce încă șapcezăș de miș de cârțî, da-cumăi doo miș și op-suče are să obogađască fondu lu cârțî. Je cumparată uglavnom beletristica și cârțî đî copij. Să lucră de noj cârțî da-cum-is prestăvîce la sajmă đî cârțî în Beograd. Trii miș de čitalăť čîť sî učlañiresc în tot anu și obnavjeșce članarina poače să čituje măi noj izđan izdavačke col'iș în Srbija.

Romi s-astrîns la trizăș și unu de janu[ar] pe tradiția cum ar obeleji praznicu lor de Vilcejčă ili Bibijacu Đive. Romi să astrîng la colaçară da-dupa aja merg până la țentru lu varoș. Frigu nu-l-a smetuit și cu trubači ș-rakije fîartă, zoacă și cîntă în țentru lu varoș. De Vilcejčă cum o cjamă jei, praznicu care lu copij da zdrav'le. Pro-mă toț săsă dușă la platoul bazenu varoș und-aprins lumănarî ș-a nastavit cu običajurî care-l-șciu de batrînať. S-a odrjit și proslava lu varoș unde să a'les tri mîndre romkiñe.

Članu lu veča lu varoș jer la vanredna sednița adus odluca că pântru vrēmja rāșe în srestva lu buđet să izvojașcă đî la două și jîmatače pîñă la doo mil'uañe op-suče de miș de dinarî la-i măi ugrojiť col'ibî la teritorija lu varoș că sāsă obezbedască doo mjetre đî l'amñe. Đî la patru suče care-s ugrojiť și la evidenția lu Țentar de soțialni rad l'emñe dobîndesc de op-đîle. Članurî a usfoit în glasă și aja sāsă, doj copij đin četvrti razred đin școla „Luba Neșić“, s-ajuče cu bañ sāsă dučă la pol'sca nastava la Zlatibor. Razmatruitu o sută șajzăș đî zahtevurî da-je odobrit obzăș. Članurî a posecît lumja și vlasnicur'li lu localurî în varoș să čitască űaua și gjața đin-naince la obiecturî dacă aja nu fac au sāsă cāzñască cu bañ.

Članovi lu veča lu varoș adatî saglasnost la teest lu concurs să de rasporede sufinansiraña lu projeat đî lucru cu care je predvidiť la udrujeña lu Ivañiť sîsî da srestva în iznos tri mil'uañe șașă suče de miș de dinarî da-la humanitarne organizație sîns mil'uañe doo suče de miș de dinarî. Je usvojiť și predlōgu đî activni plan đî zaposlit în varoș în doo miș doosprāșe đî añ. Članovi lu veča lu varoș adus odluca de odrediť staniťă de autobus lă teritorija lu varoș Zăjșărî care și dopuna să autobusur'li lu „Veolia transport“ vozăsc cîtră Salași, trec prîm Vrajognať și Îrgočina și aja cu țîlu sî să povecāșă broju lu putniș da troșcur'li smañesc.

În conacul Radul-beg mi-s deskisă izlojbă de s'is „Visă de o moarce de vară“ la autoru Slobodan Ignatović. La lucru de s'icuri glavni motiv is mujer'li care s-afacut lucru lu autoru āșta cu añi. Nu-je uobičajeno că la minus sînsprāșe vorbim noj de vr-un vis și aja vara. Slobodan Ignatović visfază visu luđ cu mujer'li. Zoran Kostadinović, vodiču lu Muzeju lu narod puñe izlojba-sta la măi mare loci în domenurî đî s'is în anu ș-a trecut în galerija lu Radul-beg.

„vlaški jezik je popularni srpski naziv za narečja rumunskog jezika, kojim, kao svojim maternjim jezikom, govore Vlasi istočne Srbije“.⁵⁰

Zato je u nastavku rada izneto nešto više o fonetici, o morfoloiji (imenicama, glagolima, priložima, predložima, veznicima i izvedenicama) i o leksici kojom se u svakodnevnom govoru služe Vlasi (*rumâni*) istočne Srbije. Ta bogata leksika čije se osnove nalaze u klasičnom i vulgarnom latinskom jeziku klasifikovana je radi bolje preglednosti u preko dvadeset celina: 1) svetlost, nebo, atmosfera i temperatura (klima); 2) prostor, vreme, kvantitet i kvalitet; 3) zemlja, reljef, minerali, metali i voda; 4) flora (divlja); 5) fauna (osim domaćih životinja); 6) delovi ljudskog tela; 7) rađanje, život, smrt i vitalne funkcije; 8) čula i funkcije čulnih organa, utisci, boje, oblik i aspect; 9) intelekt, osećanja, volja, jezik i karakter; 10) hrana, piće i posuđe; 11) odeća, obuća, nakit i higijena; 12) dom, tj. grejanje i osvetljenje; 13) poljoprivreda i uzgoj; 14) pastirski život, lov i pčelarstvo; 15) zanati; 16) porodica, rodbina, vaspitanje i obrazovanje; 17) društveni život, kultura i zabava; 18) transport, trgovinske razmene i ekonomija; 19) javna uprava i pravo; 20) odbrana, oružje i rat; 21) magija, religija, praznici i kalendar.

Unutar svake spomenute celine prvo je navedena leksika zabeležena na prostoru istočne Srbije po međunarodnom APHI standardu, a zatim su u zagradi radi komparacije navedeni ekvivalenti iz literarnog dakorumunskog (dr., st.dr.), arumunskog (ar.), meglenorumunskog (mgl.) i istrorumunskog (ir.) dijalekta rumunskog jezika. Gde je bilo potrebno navedeni su i leksički ekvivalenti iz italijanskog (it.), francuskog (fr.), španskog (šp.), portugalskog (pg.), provansalskog (prov.), katalonskog (kat.), oksitanskog (oks.), albanskog (alb.), dalmatskog (d.), friulskog (friul.) i toskanskog (tosk.) jezika, a nakon zagrade, data je latinska (lat.), ređe latinska vulgarna (lat. vulg.) forma odakle potiče navedena leksika banatskog i muntensko-oltenskog narečja dakorumunskog dijalekta kojim govore Vlasi (Rumâni) istočne Srbije.

Valja pomenuti da se u poglavljima gde je izneta rasprava o *fonetici* i *morfoloiji*, leksika zapisana sa prostora istočne Srbije daje u zagradama samo ukoliko se u načinu izgovora, a ponekad i zbog načina zapisivanja po APHI standardu, razlikuje od literarnog dakorumunskog, kao npr. lat. *fraxinus* – dr. *frasin* (**frasân**) „jasen“, *hedere* – *iederă* (**đeră**) „bršljan“, *singulus* – *singur* (**sîngur**) „sam“, *lingula* – *lingură* (**lîngură**) „kašika“, itd., a ukoliko se leksika u načinu zapisivanja u potpunosti podudara s literarnom onda je izostavljena, kao npr. lat. *licia* – dr. **lîă** „potka“, *linum* – **in** „lan“, *terra* – **tară** „zemlja, država“, *titia* – **fiă** „sis“, *porta* – **poartă** „kapija“, *ad-casam* – **acasă**, itd.

FONETIKA

Latinski Dakije i Mezije je, u mnogim aspektima, pratio analognu evoluciju u odnosu na evoluciju govornog latinskog u ostatku Rimske imperije: otvoreni i zatvoreni samoglasnici *e* su se spojili dajući zatvoreno *e*; otvoreni samoglasnik *e* dao je dvoglas *ie*; otvoreno *u* se nije pretvorilo u *o*, kao na Zapadu, ali se stopio sa zatvorenim *u*. Napomenimo tim povodom početak izdvajanja i istovremeno razlikovanja u odnosu na Rimsku imperiju; međutim, ista pojava se desila istovremeno i u južnoj Italiji. Kasnije, u nekim specifičnim uslovima, u nekim bilo jakim bilo naglašenim položajima, primećujemo opštu tendenciju ka zatvorenosti vokala, to jest: *e* postaje *i*, *o* postaje *u*, dok se *a* transformišući se u zatvoreni samoglasnik danas obeležava sa **ă**, srednji nezaobljeni samoglasnik. Ovaj samoglasnik se danas pojavljuje u svim rumunskim dijalektima (dakorumunski, arumunski, meglenorumunski, istrorumunski) i nameće se pre diferencijacije ovih poslednjih. Posle toga, novi samoglasnik **ă**, naročito pod uticajem nazala u nekim slučajevima, doveo je do još zatvorenije pojave, koja se sada označava sa **â** ili **î**. Da li u slučaju samoglasnika **ă**, imamo posla s uticajem supstrata i da li se u slučaju samoglasnika **â**(*t*), radi o slovenskom uticaju, ili su oba slučaja delo autonomne evolucije? Pridružićemo se mišljenju Al. Graur-a, koji kaže da su „vokalna smenjivanja balkanskih jezika prouzrokovana paralelnim i nezavisnim promenama, pod uticajem jakog akcenta za intenzitet“.⁵¹

Suprotna težnja, ka otvorenosti, olakšaće, u izvesnim slučajevima, pojavljivanje diftonga *ea*, *oa*: lat. *gena* – dr. *geană* (**gană**) „trepavica“, *pinna* – dial. *peană* (**pană**) „pero (ptica)“, *porta* – **poartă** „kapija“, *noctem* – **noapte** (**noapte**) „noć“.

Samoglasnik *i* naglašen ili u završnom slogu ili nenaglašen, kao **î** (< *i* nenaglašen praćen drugim samoglasnikom) daju povoda nekim posebnim pojavama, na sledeći način: palatalizuje *l* koje mu prethodi, transformiše u afrikate, konsonante *t*, *d* i u šuštavi strujni *s*, pojave koje vrlo malo prepoznamo u zapadnim

Naționalni savet lu **rumînilor**, sednița care odrîjtă în Petrovaț la Mlava a označit carce **rumînașcă** cu azbucă de trizăș și șinș de znăcurî. Doctoru Sinișa Celović, predsednicu lu odbor de slujba lu upotreba l'imba și carce Naționalni savet **rumînesc** zîșe că je usfojită varianta lu carce **rumînașcă** care la predlogu Udrujeňa la lume „Gergina“ Negoicin a usvojit Izvrșni odbor lu Naționalni savet lu **rumîni** și je vorbă de șinș znăcurî care sî-daț î-azbucă sîrbjască caracteristični di **vorbă rumînașcă**. Azbucă lu **rumîni** are latinițu și cîrilițu. Bitno je șisă pună tačca la raspravcurî care trajesc cu aňi că **rumîni** care trajesc în Istočna Srbija južno di la Dunure trebie să **vorbască rumînașce** il'i cu **vorba lu rumîni**. Avem în vid că carca la cîriliță istorijsca carce la **rumîni** la Balcan unde jasce trăgurî scrisă încă din o mișe tri suce noozăș și unu di aň.

⁵⁰ P. Durlić, *Kompendijum za uvođenje vlašskog jezika u osnovne škole*, 01. juli 2011, Majdanpek - materijal podeljen na sednici Odbora za jezik NSVNM u Petrovcu na Mlavi, 03. jula 2011. godine.

⁵¹ Al. Graur, *Coup d'oeil sur la linguistique balkanique*, BL 4 (1936), p. 38.

romanskim jezicima. Evo nekoliko primera: lat. *licia* – ar. *liṭā* – dr. *iṭā* „potka“, lat. *linum* – ar. *līn* – dr. *in* „lan“, lat. *terra* – **tierra* – st.dr. *ṭearā* – *ṭarā* „zemlja, država“, lat. *tibi* – *ṭie* (*ṭīje*) „tebi“, lat. *titia* – *ṭīṭā* „sisa“, lat. *decem* – **diece* – ar. *dzāṭi*, dr. /reg./ *dzāci* – *zece* (*zāče*) „deset“, lat. *dicere* – ar. *dzīṭire*, *dzīṭeare*, dr. /reg./ *dzīce/re/* – *zice/re/* (*zīče-re*) „kaže/kazanje“, lat. *dies* – ar. *dzuuā*, st.dr. /reg./ *dzuuā*, dr. /reg./ *dzīuā* (*zāua*) – *zi* (*zī*) „dan“, lat. *sibilare* – *ṣuiera/re/* (*ṣuṣera-re*) „svira/nje“.

Kasnije, labijalni *p*, *b*, *f*, *v*, *m* praćeni istim samoglasnicima, morali su da dovedu do fonetskih sekvenci *pki*, *bgi*, *fhi*, *mī*, predodređeni da ostanu dijalekatski (pre svega poznati u ar. i u govornom moldavskom iz dr.): lat. *alvina* – dr. *albinā* „pčela“ – ar. *albīnā*, lat. *filium* – dr. *fīr* „konac“ – ar. *fīr*, lat. *petra* – **pietra* – dr. *pietrā* (*pīatrā*) „kamen“ – ar. *pkatrā* – *Katrā*, itd.

Sinkopa kratkih interkonsonantskih samoglasnika je ostvarljiva za neke reči, tamo gde je fenomen star i raširen po celoj teritoriji Carstva: *caldus*, *viridis*, *geniculum*, *ungla*, ali se ne dešava u mnogim drugim rečima: *fraxinus* – *frasin* (*frasān*) „jasen“, *hedere* – *iederā* (*jeđerā*) „bršljan“, *singulus* – *singur* (*sīngur*) „sam“, itd.⁵² H. Mihăescu je proučavao 50 sličnih primera, sačuvanih u rumunskom jeziku. Odnos između te dve kategorije je po njemu 25:25. Samo četiri poslednje reči skoro da nemaju odgovarajuće na Zapadu: *lingula* – *lingurā* (*līngurā*) „kašika“, *masculus* – *mascur* „vepar“, **scorbula* (= **scrobula* < *scrobis*) – *scorburā* „šupljina u drvetu“, *codobatula* – *codobaturā* zool. „bela pliska“. Prema tome, latinski Dakije i Mezije je uopšte reflektovao stadijum tog jezika u celom Carstvu, ne označavajući nikakvu sklonost ka izdvajanju u tom odnosu.

Kada je neka latinska reč bila, ili postala jednosložna i samoglasnik sloga u pitanju se menjao u suglasnik, zahtevala je vokalski oslonac. Potpora nove foneme *ā* (zatim *ī*) daje ono što se u ovom slučaju zove implicitni samoglasnik: *est* – *e*, *ī* > *īi*, *āi*; *mihi* – *mi*, *mī* > *īmi* (*īm*); *illi* – *i*, *ī* > *īi*.

Diftong *au* je dao različite rezultate u dva glavna dijalekta: *laudo* – dr. *laudā*, ar. *alavdu*; *audire* – dr. *aude* (*auḍe*) „čuje“, ar. *avde*. Ovaj diftong se takođe održao u dalmatskom, sicilijanskom, friulskom, oksitanskom i katalonskom. Veoma raznolik način čiji se diftong odražavao u četiri dijalekta i u kom njegovi govornici dokazuju da je rumunski u celini, uvek težio da izbegne taj diftong u predkonsonantskom položaju. Ono što se dogodilo arumunskom dijalektu predstavlja ilustraciju jedne od mnogobrojnih mogućnosti za rešavanje problema, dakle, u tom slučaju, nije u pitanju uticaj grčkog.⁵³

Ako ispitamo nekoliko slučajnih podudarnosti između latinskog Dakije i Mezije s jedne strane i rumunskog i nekoliko drugih aktuelnih romanskih jezika s druge zapazićemo da su tokom vekova nastali novi konsonanti, kojih nema u klasičnom latinskom, na primer: **altiare* – ar. *alṭare*, dr. *īnalṭare* „(uz)dizanje“, it. *alzare*, šp. *alzar*, pg. *alçar*; *hordeum* – ar. *ordzu*, dr. *orz* „ječam“, it. *orzo*, fr. *orge*; *iugium* – ar. *giug*, dr. *jug* „jaram“, d. *zauk*, it. *giogo*, fr. *joug*. Pojavljivanje novih suglasnika *č*, *ts*, *ğ*, *dz*, *š*, *ž*, koji su potvrđeni i na Zapadu, neki stručnjaci objašnjavaju uticajem trako-dačkog supstrata. Ponekad, su išli još dalje sugerišući vraćanje konsonantizma dakijskog jezika počev od tih inovacija. Ali, očigledno je da čineći to rizikujemo da se upustimo u začarani krug koji bi još više komplikovao stvari. Naime, reč je o nezavisnim organskim promenama, kako na istoku tako i na zapadu. Neke razlike dokazuju da je svaki jezik izabrao sopstveni put ili da se njegov razvoj u tom smislu zaustavio na tom i tom stepenu: *brachium* – ar. *braṭu*, dr. *braṭ* „naručje“, it. *braccio*, šp. *brazo*, pg. *braço*; *titium* – ar., dr. *tāciune* (*tāčuṇe*) „ugarak“, it. *tizzone*, šp. *tizón*, pg. *tição*. Slična razlika je uočljiva u domenu rumunskog, što se tiče evolucije *c + e*, *c + i*: *cera* – dr. *cearā* (*čarā*) „vosak“, ar. *ṭearā*, it. *cera*, šp., pg. *cera*; *cingo* – dr. *īncīng* (*īnčīng*) „opasujem“, ar. *ṭīngu*, it. *cingo*. Predloženo je više objašnjenja za tu pojavu. Na primer, P. Skok je mislio da bi *ts* iz arumunskog umesto *č* iz dako-rumunskog moglo da bude prouzrokovano uticajem grčkog⁵⁴ – malo verovatna činjenica, jer se *ts* nalazi samo sporadično u srednjovekovnom i modernom grčkom, skoro uvek, u slučaju kada su reči unete iz drugog jezika. **O**. Densusianu, sa svoje strane, bio je mišljenja da je *č* prethodilo *ts*, dok je njegov sledbenik, T. Papahagi, s obzirom na još arhaičniji stepen iz oksitanskog (sa *ts*) u odnosu na francuski (sa *č*) više naginjao suprotnom mišljenju.⁵⁵ Analogije sa Zapadom otkrivaju složenu situaciju, zahtevajući promišljenost: ipak, paralelizmi *dz-ğ-ž*, bi mogli da utiču na postojanje paralelnog vezivanja *ts-č-š*. Međutim, Heinrich Lausberg se opredeljuje u prilog sledećih hronoloških stupnjeva: *k-č-č-ts*, koji bi mogli da znače da *ts* iz arumunskog predstavlja noviju pojavu.⁵⁶

Zapazićemo još istaknutiju sličnost sa Zapadom u paru *dz-ğ*: *deorsum* > *iosu* > dr. *gios*, *jos* „dole“ (čitaj: *žos*); st.it. *gioso*, oks. *jos* (čitaj: *žos*); *baptidiare* – ar. *pātedzare*, dr. *botezare* (*bočezare*) „krštenje“, st.it. *baptegiare*, oks. *batejar*; *adiungere* – ar. *agiundzire*, dr. *ajungere* (*ajunğere*) „dostignuće“, it. *aggiungere*, oks. *ajonher*.

⁵² I. Fischier, *Traits spécifiques du latin 'danubien'*, in: *Studii clasice*, 21 (1983), p. 67-91, cf. 76. Više detalja u studiji I. Şiadbei, *Sur la syncope de la voyelle pénultième atone dans les langues romanes*, BL 10 (1942), p. 67-75. Autor je zaključio sledeće: „Iz naših razmatranja proizilazi da su skraćeni oblici istovremeno postojali s onima koji nisu sinkopirani do VI veka; sinkopa zavisi od 'tempa' izgovora. Tako se objašnjava postojanje dvostrukih oblika u romanskim jezicima, do savremenog doba.“

⁵³ Philippide, Or, 2, 26-29.

⁵⁴ *Zeitschrift für romanische Philologie*, hgg. V. Gustav Gröber, Halle, 48 (1928), p. 410 (= ZRPh)

⁵⁵ Al. Rosetti, *Istoria limbii române*, I (De la origini pînă în secolul al XVI-lea). Bucurest, 1978, p. 376-381 (= Rosetti, ILR).

⁵⁶ H. Mihăescu, *La romanité dans le Sud-Est de l'Europe*, Editura academiiei Române, Bucureşti, 1993, p. 164 (= Mihăescu, La romanité)

Par *qu-gu* je evoluirao ka *c-g*, ali takođe i ka *p-b*, kao u Sardiniji: *quatuor* – dr. *patru* „četiri“, sard. *battoro*; *cinque* – ar. *ṭinqi*, dr. *cinci* (*činč*) „pet“, sard. *kimbe*; *lingua* – dr. *limbă* (*lîmbă*) „jezik“, sard. *limba*. Ta pojava se nezavisno razvila u svakom jeziku ponaosob.

U romanskim jezicima, grupa *ct* je evoluirala u smislu *xt* posle velarnih samoglasnika i u pravcu *ct* posle palatalnih samoglasnika, zatim ka *ft*, *pt*, *tt* ili *t*, odnosno *jt*.⁵⁷ Za jugoistok Evrope otkrivamo tragove šest različitih etapa: a) *kt*: *traiecto* – hrv. *trakta* „povući“ u susjedstvu Cavtata u Dalmaciji⁵⁸; b) *ft*: *coctorium* – alb. *koftor*; c) *pt(ć)*: *coctus* – ar. *coptu*, dr. *copt* „pečen“; *lacte* – ar., dr. *lapte* (*lapće*) „mleko“; *pectus* – dr. *piept* (*pjept*) „grudi“; ar. *kieptu*; d) *ht*: *flecta* – hrv. *plahta* „čaršav“; e) *t*: *fructus* – alb. *fryt*; f) *jt*: *directus*: alb. *i drejtë*. Ista vrsta s jedne strane podrazumeva jedan dovoljno širok prostor, s druge strane, evoluciju koja pokriva više vekova; najpoučnija je, kada je reč o pravilnom shvatanju fenomena, u svim romanskim jezicima.

Naglašeni samoglasnici u nazalnom položaju su postali zatvoreniji, dok su isti nazali ponekad nestali: *a > ă, î*; *o > u*; *e > i*: *eccum tantum* – *atît* „toliko“, *lana* – *lînă* „vuna“; *montem* – *munte* (*munće*) „planina“, *comprehendo* – *cuprind* „obuhvatam“; *bene* – *bine* (*biñe*) „dobro“, *plenus* – *plin* (*plîn*) „pun“. Transfer nazalnosti drugog reda je prouzrokovao fenomen nazvan rotacija: **canutus* – *cărunt* „(pro)sed“, *minutus* – *mărunt* „sitan“, *renunculi* – *rărunchi* (*rărunki*) „bubrezi“. Ova dva fenomena, kao i onaj koji se odnosi na transformaciju *r > n* manifestovali su se samo u rumunskom i oni su posebni u ovom jeziku: *corona* – *curună* „venac“, *farina* – *fănină > făină* „brašno“, *lubricare* – *lunecare* (*luñecare*) „klizanje“.

MORFOLOGIJA

Imenice

Konzervativnost rumunskog jezika se naročito ispoljio u oblasti morfologije. Iz pet latinskih deklinacija stvorene su tri vrste oblika: a) imenice na *-ă*, mn. *-e*: *casa* – *casă* „kuća“, *casae* – *case* (*căş*); *domina* – *doamnă* „gospođa“, *dominae* – *doamne* (*doamñe*) „gospođe“; b) muški i srednji rod na *-u* i na suglasnik, mn. *-i*, *-e*, *-uri*; *socrus* – *socru* „svekar, tast“, *socri* – *socri* „svekvrovi, tastovi“; *dominus* – *domn* „gospodin“, *domini* – *domni* (*domñ*) „gospođa“; *scannum* – *scaun* „stolica“, *scamna* – *scaune* (*scauñe*) „stolice“; *tempus* – *timp* (*ćimp*) „vreme“, *tempora* – *timpuri* (*ćimpurî*) „vremena“; Muški, ženski i srednji rod na *-e*, mn. *-i*, *-e*: *juvenis* – *june* (*juñe*) „mladić“, *iuvenes* – *juni* (*juñ*) „mladići“; *legem* – *lege*, *lege* (*leĝe*) „zakon“, *leges* – *legi* (*leĝ*) „zakoni“; *nomen* – *nume* (*nume*, *lume*) „ime, naslov“, *nomina* – st. dr. *numere* „imena“. Nastavak *-ora* je postao *-uri* i u njemu je ostala jedna od karakteristika srednjeg roda: *frigora* – *friguri* (*frigurî*) „hladnoće“, *pectora* – *piepturi* (*pjepturî*) „grudi“, *tempora* – *timpuri* (*ćimpurî*) „vremena“. Množine srednjeg roda na *-a* su prešle u kategoriju ženskog roda na *-ae*, a ne u kategoriju imenica muškog roda na *-i*: *dauna* – *daune* (*dauñe*) „štete“, *scamna* – *scaune* (*scauñe*) „stolice“. Neke imenice su preradile svoje oblike u jednini polazeći od množine: *glandes* – *ghinde* (*ginz*), sg. *ghindă* „žir“; *grandines* – *grindine*, sg. *grindină* „grad, krupa“; *mattia* – *mațe* (*mață*), sg. *maț* „crevo“; *nuptiae* – *nunți*, sg. *nuntă* „svadba“. Dok su druge imenice sačuvale isto tako oblike jednine, kao i množine: *caput* – *cap* „glava“, *capita* – *capete* (*capeće*) „glave“; *homo* – *om* „čovek“, *homines* – *oameni* (*oameñ*) „ljudi“; *soror* – *soră* „sestra“, *sorores* – *surori* (*surorî*) „sestre“. Oblik genitiva jednine je opstao u nekoliko izolovanih slučajeva: *Lunae(dies)* ili *Lunis* – *luni* (*luñ*) „ponedeljak“, *Martis* – *marți* (*marț*) „utorak“, *Mercuri* – *miercuri* (*mhercurî*) „sreda“, *Jovis* – *joi* (*joî*) „četvrtak“, *Veneris* – *vineri* (*viñerî*) „petak“, *Sanctus dies Ioannis* – *Sînzîene* (*Sînzîeñe*) „dan Svetog Jovana Krstitelja 24. VI“. Nastavak na *-e* je i danas još uvek jedno snažno sredstvo za izražavanje vokativa: *domine* – *doamne* (*doamñe*) „Gospode“, *vicine* – *vecine* (*većiñe*) „komšije, susedi“. Latinski vokativi *deus* i *domine deus* su prenešeni u rumunski u obrascu zakletve *zău*, kada je neophodno pojačati afirmaciju „zaklinjem se Bogom“, kao i u zajedničkoj imenici *dumnezeu* (*dumñezău*) „Bog“. Imenice ženskog roda na *-a* su zadržale dva oblika u jednini, jedan za nominativ – akuzativ, drugi za genitiv – dativ: *o* (< *una*) *casa* „kuća“ – *unei case* „jedna kuća“. Takođe, postojali su i oblici tipa *tata*, *tatani*, *mama*, *mamani*; *tată* „tata“, dat. *tătîni-meu* „mom tati“ *mamă* (*mumă*) „mama“, dat. (*mă*)*mîni-ta* „tvojoj mami“. Podjednako je značajna postojanost nominativa u nekim imenicama koje označavaju živa bića: *imperator* – *împărat* „imperator“, pl. *împărați* (*împărațî*) „imperator“; *iudex* – *jude* „sud/ac“, pl. *juzi* (*juzî*) „sudije“; *presbyter* – *preot* „sveštenik“, pl. *preoți* (*preoțî*) „sveštenici“.

Umesto toga, oblici organskog komparativa prideva tipa *altior*, *altissimus*, *melior*, *optimus*, itd. su nestali. Sadašnji rumunski je zadržao samo analitičke oblike sa *mai* (*măi*) „naj“ < *magis* i *foarte* (*foarće*) „veoma“ < *forte*: *inalt* (*nalt*) „visok“, *mai inalt* (*măi nalt*) „višji“, *foarte inalt* (*foarće nalt*) „najvišji, veoma visok“, *bun* „dobar“, *mai bun* (*măi bun*) „bolji“, *foarte bun* (*foarće bun*) „najbolji“.

Zamenički oblici su bolje istrajali od imeničkih i pridevskih oblika. Lične zamenice iz vulgarnog latinskog su dozvolile različite stepene rezistencije, shodno njihovom položaju u rečenici: akcentovani oblici su

⁵⁷ Mihăescu, *La romanité*, p. 164.

⁵⁸ P. Skok, *ZRPh*, 54 (1934), p. 427.

se bolje sačuvali od nenaglašenih oblika. Tačna percepcija tog odnosa čvrstine olakšaće studiju geneze i evolucije člana u rumunskom jeziku, koji je proizišao iz pokazne zamenice *ille*.

Nakon pada intervokalnog *g*, *ego*, je u vulgarnom latinskom postalo *eo*, a zatim u rumunskom *eu*, *ieu* (*jeu*), *io* (*jo*) „ja“. Oblici *mihi*, *mī* u jakoj poziciji dali su *mie* (*mije*), *îmi* (*im*) „meni“; samoglasnik i ovog poslednjeg oblika je nastao relativno kasno, iz potrebe da pruži vokalsku podršku *mī* koje je postalo *mī*. Od *me*, *mene* su proizišli: dr. - *mă*, *pe mine* (*mihe*) „mene“, ar. *mine* u jakoj poziciji, ali takođe dr. *mă* „mi“, ar. *mi* u slaboj poziciji. Primeri: *mihi dicit* – dr. *îmi* (*im*) *zice* (*zîce*) „kaže mi“, *dic mihi* – dr. *zimi* (*zîm*) „reci“, ar. *dzîn*’i; *me battit ventus illu* – dr. *mă bate* (*baće*) *vîntu/’* „duva /mi/ vetar“, ar. *mi bate vimptul*; napredniji stepen koji insistira na zamenici: *me calcaverunt furi, non te* – dr. *pe mine* (*mihe*) *mă călcară furii, nu pe tine* (*cihe*) „mene su zgazile furije, nisu tebe“.

Ponovo nalazimo sličnu situaciju u drugom licu: *tu* – dr. *tu* „ti“, ar. *tu*, *tine*; *tibi* – dr. *ție* (*fije*), *îți* (*it*) „tebi, ti“, ar. *a ția*, ali u slaboj poziciji: dr. *ți-*, *-ți*, *te*, *tene* – dr. *te*, *pe tine* (*cihe*) „tebe“, ar. *ti*, *pri tine*, u slaboj poziciji: dr. *te*, ar. *te*, *ti*. Primeri: *unam mihi, duas tibi* – dr. *una mie* (*mije*), *două* (*doo*) *ție* (*fije*) „jedna meni, dve tebi“, ar. *una a n’ia, doua a ția*; *tibi transmito* – dr. *îți* (*it*) *trimit* „šaljem ti“; *te videt* – dr. *te* (*ce*) *vede* (*vede*) „vidi te“ ili još vidljiviji: *pe tine* (*cihe*) *te* (*ce*) *vede* (*vede*) „tebe /te/ vidi“.

U trećem licu, čini se da je refleksivan, ali prateći analogni tok evolucije: u nenaglašenom položaju: *sibi* – dr. *își* (*iș*), ali u slaboj poziciji *șî-*, *-șî*; *se*, *sene* – *se*, *sine*, ar. *si*. Primeri: *sibi dicet* – dr. *își* (*iș*) *zice* (*zîce*) „kaže s(eb)i“, odnosno *discendo sibi* – dr. *zîcîndu-și* „govoreći sebi“; *se videt* – dr. *se vede* (*să vede*) „vidi se“ ili *se vede pe sine* (*să vede pe sine*) „vidi sebe“.

U množini imamo: *nos* – dr., ar. *noi* (*noî*) „mi“; *nobis* – dr. *nouă* (*noo*) „nama“, ar. *a noauă* u nenaglašenom položaju ar. *nă*, *ne*, dr. *ne* (*he*) „mi“. Primeri: *nos nobis fimus pecorarii* – ar. *noă nă himu picurarii* uporedite u starom rumunskom: *toți ne semu frați* „svi smo mi braća“; ar. *a noauă nă deade cale*, ar. *nă vidzut noi*, dr. *ne* (*he*) *văzurăți* (*văzurăt*) *pe noi* (*noî*) „videli ste nas“. U drugom licu: *vos* – *voi* (*voî*) „vi“, *vobis* – dr. *vouă* (*voo*) „vama“, ar. *a voauă* u nenaglašenom obliku *vă*. Primeri: ar. *voi nu hiț ca noi* „vi niste kao mi“; ar. *vă vidzură aseară* „videli vas sinoć“; dr. *pe voi* (*voî*) *vă plîngeți* (*plîngeți*), *nu pe noi* (*noî*) „vas oplakujete, ne nas“.

U jakoj poziciji, pokazna zamenica **illu*, *illa*, *illi*, *illae* je postala lična zamenica: *el* (*jel*), *ea* (*ja*), *ei* (*jei*), *ele* (*jele*) „on, ona, oni, one“; nasuprot tome u slaboj poziciji, postepeno je izgubila svoju ulogu zamenice, da bi se sve prisnije vezala za susednu imenicu i transformisala se na ovaj način u određeni član: **illu dixit* – dr. *el* (*jel*) *zise* (*zîsă*) „on reče“, ali ne *ille homo* – fr. *l’homme*, *homo* **illu* – dr. *omul* „čovjek“, ar. *omlu*. U jakoj poziciji od *ecce* **illu*, *ecce-illa*, *ecce-illi*, *ecce-illae* rumunski je stvorio svoju pokaznu zamenicu: dr. *acel* (*ačel*), *acea* (*ačea*), *acei* (*ačei*), *acele* (*ačele*) „taj, onaj; ta, ona; ti, oni; te, one“; ar. *ațel*’, *ațea*, *aței*, *aț(e)ale*; *aț(e)ali*; umesto toga, ta ista pokazna zamenica u slabom položaju je postala rumunski proklitički član; on se upotrebljava ispred prideva, brojeva i predloga: *ecce* **illu bonus* – dr. *cel* (*čel*) *bun* „dobar“, *ecce illi decem homines* – dr. *cei* (*čei*) *zece* (*zăce*) *oameni* (*oameñ*) „tih deset ljudi“; *ecce illa de aurocea de aur* „pozlaćeni“. Od **illu*, *illa*, *illi*, *illae* u slabom položaju je rođen zamenički član: **illu meus* – dr. *al meu* „moj“; *illa tua* – dr. *a ta* „tvoja“; *illi nostri* – dr. *ai* (*aî*) *noștri* (*noșci*) „naši“; *illae vestre* – dr. *ale* (*ale*) *voastre* (*voașce*) „vaše“. U jakoj poziciji, utvrđujemo opstanak zamenice **ipsu*, *ipsa*, *ipsi*, *ipsae* – dr. *îns*, *însă*, *înși* (*inș*), *înse* (*inșă*) „sam, sama, sami, same (po sebi)“, ar. *nîs*, *nîsă*, *nîși*, *nîse* (st.dr. *nus*, *nusă*, *nuși*, *nuse*). U dakorumunskom, s obzirom na nesigurnu situaciju, dobio je podršku ranijeg predloga *de*: *de* **ipsu* **illu* – dr. *dînsul* „gospodin“, *de ipsa illa* – dr. *dînsa* „gospoda“, *de ipsi illi* – dr. *dînșii* (*dînși*) „gospoda“, *de ipsae illae* – dr. *dînșele* (*dînșeli*, *dînși*) „gospode“. Ova zamenica ističe ideju identiteta i ima smisao „on sam, jedini“. Drugi način da pružimo podršku za *îns*, *însă*, obezbeđen je stapanjem s oblicima dativa *-mī*, *-fī*, *-șī*, *-ne*, *-vă*, *și*: *eu însumi*, *tu însuși*, *noi înșine*, *voi înșivă*, *ei înșiși* „(ja, ti, on, ona) lično“. Na jednom udaljenijem stepenu od *acel* (*ačel*), *acea* (*ačea*), *acei* (*ačei*), *acele* (*ačele*) „taj, onaj; ta, ona; ti, oni; te, one“ nalaze se oblici *celălalt* (*čelălalt*), *celalaltă* (*čelalaltă*), *ceilalți* (*čelălaltți*), *celelalte* (*čelălalte*) „on, drugi; ona, druga; oni, drugi; one, druge“ proizišli od *ecce* **illu alter*, itd. Pokazna zamenica **istu*, *ista*, *isti*, *istae* je ostavila samo slabe dijalektičke tragove u dr. /reg./ *ăst/a*, *ăști* (*ășca*), *iști* (*ășci*), *astă* (*asta*), *aste/a* (*aășca*) „ovaj, ova, ovi, ove“, ar. *aist/u*, *aestu*, *aiști*, *aești*, *aistă* (*aistți*), *aestă* (*aestți*); umesto toga *ecce* **istu*, *ecce ista*, *ecce isti*, *ecce istae* iskorišćena je bolja vrsta: dr. *acest* (*ačest*), *această* (*ačastă*), *acești* (*ačేశć*), *aceste* (*ačేశca*) „ovaj, ova, ovi, ove“, ar. *ațestu*, *ațeastă*, *ațești*, *ațeaste*. Latinske zamenice *hic* i *is* nisu opstale u rumunskom.

Relativne, upitne i neodređene zamenice: *qualis* – *care* „ko“, *quem* – *cine* (*cihe*) „koji“, *quid* – *ce* (*če*) „šta“, *quantum* – *cît* „koliko“, *alter*, *-a* – *alt*, *-ă* „drugi“, *neminem* – *nime/ni* (*nîma*) „niko“, *totus* – *tot* „sve“, *eccum-tantus* – ar. *ah(t)întu*, *-ă*, *ah(t)înfî*, *ah(t)înte*, dr. *aîț*, *-ă*, *aîți* (*aîți*), *aîte* (*aîča*) „toliko“; *eccum talem* – ar. *ahtare*, dr. *atare* (*ata/re*), *cutare* „takav; ovaj, onaj“. Takođe ima i složenih sa *volet*: *oarecare*, *oricare* (*orcare*), *oarecine*, *oricine* (*orcihe*) „bilo ko, bilo koji“, *oarece*, *orice* (*orče*) „bilo šta“, *oarecînd*, *oricînd* (*orcînd*) „bilo kad“, *oriunde* (*orunde*) „bilo gde“ i obrnuto: *careva*, *cineva* (*ciheva*) „nek(oj)i, bilo ko“, *ceva* (*čeva*) „nešto“, *cîndva* (*cîndva*, *cînva*) „nekada“, *undeva* (*unđeva*) „negde“; složenih sa *velit*: dr. *vreun* (*vrun*, *vro*) „neki“, ar. *vîrnu*, *vîrnă*, mgl. *vrin*, *vrină* „neki, neka“; složenih sa *fiat*: *ficare* (*fiječare*), *ficine* (*fiječine*) „bilo ko, bilo koji“, *fiece* (*fiječce*) „bilo šta“, *fiecum* (*fiječum*) „bilo kako“; složenih sa *nescit*: *nescit qualis* – *niscare* (*niscar*),

niscăi (*niscaj*) „neke, neki“, *nescit quantum* – ar. *niscântu* „nekoliko“, *nescit quid* – dr. *niște* (*nișca*) „neki, neke, neka“. Latinska imenica *mica* „sredina hleba, mrvica“ je ostala u neodređenoj zamenici *nimic*, -ă (*nimic*, -a) „ništa“; u imenicama *nimic* (*nimic*) (pl. *nimicuri* /*nimicuri*) i *nimică* (*nimica*) „sitnica“ i verovatno u pridevu dr. *mic*, -ă „mali“, ar. *nic*, -ă.

Lične zamenice i pridevi su nasledili neke elemente različitih oblika *ille*: *alter*, -a – dr. *alt*, -ă „drugi, druga“, dat. *altui* (*altuia*), *altei* (*alceia*) „drugoga, druge“, dat. pl. *altor* < *altorum illorum*; u arumunskom i u starom dakorumunskom zamenice su predstavljene bez određenog člana; *neque unus*, *neque una* > ar. *nișe/niși un*, *nișe/niși una*, dr. *nici un* (*nič-un*), *nici o* (*nič-o*) „nijedan, nijedna“ sa određenim članom dr. *nici unul* (*niči unu*), *nici una* (*niči una*) „niti jedan, niti jedna“, *totus*, -a > dr. *tot*, *toată* „sve, sva“, dat. sg. *totului* (*totulu*), ar. *totalui* (ar. *dî-cu-totalui*, st. dr., dr. /reg./ *cu totului* (*totulu*) *tot* „potpuno, sasvim“), dat. pl. ar. *a tutulor*, dr. *tutulor* (dr. /reg./ *tutulor*) < *totorum illorum*; *unus*, -a – *un/unu*, *ună* (*una*) „jedan, neki; jedna, neka“, pl. *unii* (*uși*) „jedni, neki“, *unele* (*uși*) „jedne, neke“, dat. pl. *unor*.

Sistem brojeva u latinskom je ponovo vidno pojednostavljen: sačuvao je smanjen broj starih elemenata u odnosu na Zapad. Za *doi* (*doi*), *două* (*doo*) „dvojica, dvoje, dve“ odgovara da se za polaznu tačku uzmu latinski oblici *dos*, *doa* potvrđeni na lokalnim natpisima. Što se tiče objašnjenja drugih brojeva, nema poteškoća: *tres* – *trei* (*tri*) „tri“, *quat(tuor) – patru* „četiri“, *cinque* – *cinci* (*činč*) „pet“, *sex* – *șase* (*șasă*) „šest“, *septem* – *șapte* (*șapće*) „sedam“, *octo* – *opt* „osam“, *novem* – *nouă* (*noo*) „devet“, *decem* – *zece* (*zăče*) „deset“. Analitički postupak prebrojavanja dodavanjem (*unus super decem* – *unsprezece* (*unsprăzăče*) „jedanaest“, *dos super decem* – *doisprezece* (*doisprăzăče*) „dvanaest“, itd.) nije bio privilegija Slovena, Rumuna i Albanaca, jer su je Grci⁵⁹ takođe upotrebljavali. Dakle, rumunski sistem nije rezultat monogeneze, već više poligeneze, odnosno, to podrazumeva proces koji se pojavio nezavisno, u više tačaka. Latinski *viginti* „dvadeset“ je ostao samo u arumunskom (*gîșinț*); za ostalo, svi dijalekti su prihvatili kao polaznu tačku oblik *zece* (*zăče*) „deset“, smatrajući ga za imenicu ženskog roda: *douăzeci* (*doozăc*) „dvadeset“, *treizeci* (*trițăc*) „trideset“, *patruzeci* (*patruzăc*) „četdeset“, itd. Latinski oblik *centum* „sto“ se izgubio i zamenjen je slovenskim oblikom *sută*, ženskog roda. Nastavljajući nabranje *două sute* (*doo suće*) „dvesta“, *trei sute* (*tri suće*) „trista“, *patru sute* (*patru suće*) „četristo“, itd. Latinski *milia* „hiljadu“ je postao ženski rod jednine *mie* (*mije*), nastavljajući *două mii* (*doo mi*) „dve hiljade“, *trei mii* (*tri mi*) „tri hiljade“, itd. Izraz *mii de mii* (*mi de mi*) „hiljade i hiljade“ označava beskonačan broj. Oblik *ambi* za *ambo* se potvrđuje u narodnom latinskom⁶⁰; ostao je samo u staro-rumunskom: *îmbi*. Nasuprot tome *ambi dui*, *ambae douae* koristi bolju vrstu: dr. *amîndoi* (*amîndo*), *amîndouă* (*amîndoo*) „obojica, oboje, obe“, dat. *amînduror*.

Redni brojevi su obrazovani od kardinalnih brojeva, sa izvedenicama iz pokaznih zamenica **illu*: **illu dos* **illu* – *al doilea* (*al doi*) „drugi“, *illa doa illa* – *a doua* (*a doo*) „druga“; **illu tres* **illu* – *al treilea* (*al tri*) „treći“, *illa tres illa* – *a treia* (*a tri*) „treća“, itd. Upečatljiv i jedinstven fenomen u domenu romanskih jezika dokazuje se postojanošću hipotetičkih oblika iz latinskog u rumunskom **antaneus*, **antanea* – *întîi* (*întîi*) „najpre“; *întîiul* (*întîiu*), *întîia* (*întîia*) „prvi, prva“. Latinski oblici se mogu objasniti sa *ante*, „gde je -e bilo shvaćeno kao nastavak koji se ukida“, uporedite *antarius* „koji je ispred“, *directe* – *directaneus*, *sponte* – *spontaneus*. Latinska reč se verovatno prvo pojavila u jeziku vojnika, u kom je, onaj koji se nalazio ili se kretao na čelu vojne obuke, takođe bio prvi ili šef tzv. obuke.

Glagoli

Sistem četiri latinske konjugacije se održao veoma dobro, sa premeštanjima iz jedne u drugu konjugaciju, naročito u slučaju druge i treće konjugacije: *portare* – *purta/re* „nošenje“, *videre* – *vedea* (*veđa*) „videti“, *vedere* (*vedere*) „vid“, *vendere* – *vinde/re* (*vinde/re*) „prodati, prodaja“, *dormire* – *dormi/re* (*durmi/re*) „spavati, spavanje“. Deponenti su se uvrstili u glavni sistem još od vulgarnog latinskog, isto tako glagoli *posse* i *velle*: *potere* – *putea* (*puća*) „moći“, *putere* (*pućere*) „moć“, *volere* – *vrea* (*vră*) „hteti“, *vrere* „htenje“. Inkoativni (početni) glagoli su izgubili svoju specifičnu vrednost uključujući smisao „početi u –“. Nastavak iz grčkog na – *izare* je podjednako prihvaćen kod nekih glagola na –*are*: *baptizo* – *botez* (*boćez*) „krštenje“, ali takođe *angusto* – *îngustez* (*îngusćez*) „sužavam“, itd. Dubletni tipa dr. *aud* ili *auz* „čujem ili čuješ“, dr. *pot* ili *pociu* (*počit*) „mogu ili unakažen“ < *poteo*, dr. *vin* ili *viu* „dolazim ili živ“ < *venio* svedoci su dugotrajne i uspešne težnje obnavljanja i prilagođavanja u sistemu. Oblici *dau*, *dai* (*da*) „dajem, daješ“, *stau*, *stai* (*sta*) „stojim, stojiš“ nastavljaju latinske oblike za futur *dabao*, *dabis*, *stabo*, *stabis*: počevši od njih obnovljeni su hipotetički oblici **dao*, **dais*, **stao*, **stais* iz vulgarnog latinskog.

Oblici za ponavljanje nisu u potpunosti nestali: *dedi* – st. dr. *dediu*, *dedu*, st. dr. *dedei* (*dădăi*) „ljuljati“, ali, u savremenom rumunskom, više *dădui* (*dăđui*) „ljuljati“. Utvrđeni perfekti su se postepeno smanjili u prilog

⁵⁹ H. Mihaescu, *La langue latine dans le Sud-Est de l'Europe*, Bucares-Paris, 1978, p. 230 (= Mihaescu, Lg. Lat.).

⁶⁰ *Thesaurus linguae Latinae*, Heidelberg, I, 1863-1866 (= ThLL).

perfekata na *-ui*: *bibi* – dr. *băui* (*băui*, *beui*) „pio sam“; *feci* – st. dr. *feciu*, u savremenom dr. *făcui* (*făcuî*) „činio sam“; *vidi* – *văzui* (*văzuî*) „video sam“.

Za razliku od drugih romanskih jezika, rumunski obrazuje svoj pluskvamperfekat indikativa pomoću oblika za pluskvamperfekat subžonktiva: *portavisset* – *purtase* (*purtasă*) „bejaše (iz)nosio“, *habuisset* – *avuse* (*avusă*) „bejaše imao“, *responsisset* – *răspunsese* (*răspunsăsă*) „bejaše odgovorio“, *audivisset* – *auzise* (*auzîsă*) „bejaše čuo“.

Za organizaciju analitičkih oblika futura rumunski upotrebljava iz prezenta glagola *volere*: dr. *voi* (*voî*), *vei* (*veî*), *va*, *vom*, *veți* (*veț*), *vor* + infinitiv.

Arumunski i stari dakorumunski izvode svoje oblike prezenta kondicionala od perfektih veznika upotrebljenih u latinskom: *intraverim*, *intraveris*, *intraverit*, *intraverimus*, *intraveritis*, *intraverint* – st. dr. *întrare*, *-ari*, *-are*, *-arem*, *-areț*, *-are*; ar. *s'intrarim*, *s'intrariși*, *s'intrari*, *s'intrarim*, *s'intrarit*, *s'intrari*. Umesto toga, u modernom dakorumunskom, neki oblici kondicionala čuvaju nekoliko izdvojenih oblika glagola *volere* u imperfektu: *volebam*, *volebas*, *volebat*, *volebamus*, *volebatis*, *volebant* + *facere* – *aș*, *ai* (*aî*), *ar*, *am*, *ați* (*aț*), *ar* + *face* (*fațe*) „napravio bih, ...“

Ablativ gerundiva je istrajavao: *portando* – *purînd* „noseći“, *habendo* – *avînd* „imajući“, *ducendo* – *ducînd* „odlazeći“, *fugiendo* – *fugînd* (*fugînd*) „bežeći“.

Za particip prošli na *-atus*, *-itus*, *-utus* odgovarajući oblici su na *-s* i *-t*: lat. *laudatus* – *lăudat* „hvaljen“, *exitus* – *ieșit* (*ieșit*) „onaj koji je izašao“, *habitus* – *avut* (*avut*, *avuțîje*) „imanje“, *absconsus* – *ascuns* „s(a)kriven“, **fructus* – *frînt* „(po)lomljen“.

Latinski imperativi su bili sačuvani: lat. *dic* – *zi* (*zî*) „reci“, *duc* – *du* „nosi“, *fac* – *fă* „(na)pravi“. Isto tako i za one koji imaju negativan oblik imperativa: *non dicere* – *nu zice* (*zîce*) „ne reci“; *non dicitis* – *nu ziceți* (*zîceț*) „ne recite“.

Paradigme pomoćnog glagola: lat. *feri* > dr. *fi/re/* „biti“ je dokaz neprekidne sklonosti ka izboru, obnavljanju i organizaciji sistema.

Prezent: lat. *sum*, *fio* – st. dr. *sînt*; *săntu* – dr. *-s îs*, *sînt*; lat. *es*, *fis* – st. dr. *ești* – dr. *ești* (*ieșć*); lat. *est*, *fit* – st. dr. *iaste* – dr. *e*, *-i*, *este* (*ieșće*); lat. *sumus*, *fimus* – st. dr. *sem* < *simus* – dr. *sîntem* (*sîncem*); lat. *estis*, *fitis* – st. dr. *seți* < *sitis* – dr. *sînteți* (*sînceț*); lat. *sunt*, *fiunt* – st. dr. *sînt/u/*, *sănt/u/* – dr. *sînt* „jesam, jesi, jeste, jesmo, jeste, jesu“.

Perfekat: lat. *fui* – st. dr. *fuiū* – dr. *fuî*, *fusei* (*fusăî*); lat. *fuisti* – st. dr. *fuseși* – dr. *fuși*, *fuseși* (*fusăș*); lat. *fuit* – st. dr. *fu* – dr. *fu*, *fuse* (*fu*, *fusă*); lat. *fuimus* – st. dr. *fumū* – dr. *furăm*, *fuserăm* (*fusărăm*); lat. *fuistis* – st. dr. *fusetū* – dr. *furăți*, *fuserăți* (*fusărăți*); lat. *fuerunt* – st. dr. *fură* – dr. *fură*, *fuseră* (*fură*, *fusără*) „bio sam, bio si, bio je, bili smo, bili ste, bili su“.

Imperfekat: st. dr. *era*, dr. *eram* (*eram*) „bejah“; perfekat: dr. *am fost* „bio sam“; pluskvamperfekat: dr. *fusesem* (*fusasăm*) „bejah bio“; futur: dr. *voi fi* „ću budem, biću“; kondicional prezenta: dr. *aș fi* „bio bih“; kondicional imperfekta: dr. *aș fi fost*; imperativ: dr. *fii*, *fîți* (*fîț*) „budite“; particip prošli: dr. *fost*, *-ă*; gerundiv: dr. *fiind* „bivajući“.

Mnogo više jedinstvena se pokazuje paradigma glagola ar. *aveare*, dr. *avea* (*avîa*), *avere* „imaše, imanje“ < *habere*, to jest: prezent: ar., dr. *avem* „imamo“ < *habemus*; imperfekat: ar. *a(v)eam*, dr. *aveam* (*avîam*) „imah“ < *habebamus*; određena prošlost: ar. *avum* < *habuimus*, dr. *avurăm* „imasm“; neodređena prošlost: ar. *avem* *avută*, dr. *am avut* „imao sam“; pluskvamperfekat: ar. *avuseasim*, dr. *avusesem* (*avusăsăm*) „imao sam“; futur: ar. *va avem*, dr. *vom avea* „imaću“; kondicional prezenta: ar. *si-avearim*, dr. *am avea* „imao bih“; kondicional imperfekta: ar. *si-avurim*, dr. *am fi avut* „imao bih“; imperativ: ar. *si ai*, *si aveț*, dr. *ai* (*aî*), *aveți* (*aveț*) „imaš, imate“; particip prošli: ar. *avută*, dr. *avut*, *-ă*; gerundiv: ar. *avînda/lui/*, dr. *avînd* „imajući“.

Ima više sličnosti između dva glavna dijalekta, arumunskog i dakorumunskog, u slučaju paradigme glagola ar. *vreare*, dr. *vrea* (*vrîa*), *vrere* „hoće, htenje“ < *volere*, kao što sledi; prezent: ar. *voi* < *voleo*, dr. *vreau* (*vrîau*), *voi* (*voî*) „hoću, želim“; imperfekat: ar., dr. *vream* (*vrîam*) „htedoh“ < *volebam*; određena prošlost: ar., dr. *vrui* (*vrui*) „hteo sam“ < *volui*; pluskvamperfekat: dr. *vrusem* (*vrusăm*) „htedoh“ < *voluissem*, ar. *aveam* *vrută*; futur: ar. *va s'voî*, dr. *voi vrea* (*voî vrîa*) „hteću“; kondicional prezenta: ar. *si vrearim*, dr. *aș vrea* (*vrîa*) „hteo bih“; kondicional imperfekta: ar. *s'vrurim*, dr. *aș fi vrut*; imperativ: ar. *si vrei*, *si vreț*, dr. *vrei*, *vreț* (*vrîe*, *vrîaț*) „hoćeš, hoćete“; particip prošli: ar. *vrută*, dr. *vrut*, *voit*, *-ă* „željen, voljen“; gerundiv: ar. *vrînda/lui/*, dr. *vrînd* „htijući“. Oblici indikativa prezenta glagola *habere* i *volere* daju dr. *are* „ima“ i *a dat* „dao“; *vreau* (*vrîau*), *vrei* (*vrîe*), *vrea* (*vrîa*), *vrem*, *vreți* (*vrîaț*), *vreau* (*vrîau*) „hoću, hoćeš, hoće, hoćemo, hoćete, hoće“, ali *voi*, *vei*, *va*, *vom*, *veți*, *vor* + *da* „daću, daćeš, daće, daćemo, daćete, daće“

Prilozi

S obzirom na njihovu ulogu, a to je ona koja izražava kako različite tako i složene odnose beskrajskih procesa ljudske delatnosti, prosti prilozi privlače u svoje područje druge priloge, zatim predloge, veznike, imenice, prideve ili zamenice. Iz njihovog sjedinjavanja sa različitim oblicima, neprekidno se, u istorijskoj

evoluciji pojavljuju druga sredstva izražavanja, koja u sebi nose veću tačnost i istančanost, kao i iznijansirano. Evo jednog ubedljivog primera u tom pogledu: latinski *tum*, zatim *tunc* < *tum* + *ce*, vulgarni latinski *ad tunc*, dr. *atunci* (*atunč*) „tada“ < *ad* + *tum* + *-ce* + *ce*.⁶¹ Ovo nastajanje je ilustrovano u sledećoj tabeli: *ad-casam* – ar., dr. *acasă* „kući, kod kuće“, *ad-de-ipso* – dr. (ekspresija) *din adins* (*đen adins*) „namerno, u inat“, *ad-de-quod* – dr. *adică* (*adica*) „dakle/m“, *ad-de-verum* – dr. *adevăr* (*adavăr*) „istina“, *ad-foras* – dr. *afară* „napolje“, *ad-heri* – dr. *ieri* (*jeri*) „juče“, *ad-prope* – ar., dr. *aproape* „blizu“, *ad-vix* – dr. *abia* (*abja*) „jedva“, *bene* – dr. *bine* (*biñe*) „dobro“, *currendo* – ar. *curundu*, dr. *curînd* „uskoro“, *de-ad-supra* – dr. *deasupra* (*desupra*) „iznad“, *de-in-ante* – dr. *dinainte* (*đinainće*) „spreda“, *de-inde-retro* – dr. *dîndărăt* (*đindărăt*) „(od)pozadi, (od/o)strag/a“, *deorsum*, *iOSSum* – dr. *jos* „dole“, *de-quantum* – dr. *decît* (*decît*) „samo“, *eccam* – dr. *iacă* (*jacă*, *jacătă*) „evo“, *ecce-hic* – ar. *așa*, dr. *aci* (*ači*, *ačija*) „tu“, *eccum-hoc-illoc* – dr. *acolo* „tamo“, *eccum-sic* – ar. *acși*, dr. *așa* „tako“, *heri* – dr. *ieri* (*jeri*) „juče“, *in-ab-ante* – dr. *înainte* (*inainće*) „(u)napred, ispred“, *in-ad-intro* – ar. *năuntru*, dr. *înăuntru* „unutra, unutar“, *in-ad-post* – ar. *năpoî*, dr. *înapoi* (*inăpoî*) „nazad, pozadi“, *in-contra-ubi* – dr. *încotro* „kuda“, *in-de-retro* – dr. *îndărăt* „nazad“, *in-eccum-hoc(ce)* – dr. *încoa/ce/* (*încoa*, *încoača*) „(na)ovamo“, *in-eccum-illoc* – dr. *încolo* „tamo, onamo“, *in-illac-intro* – dr. *înăuntru* (*inăuntru*) „unutra“, *in-per-unam* – dr. *împreună* „ujedno, zajedno“, *ista-die* – dr. *astăzi* (*astăz*) „danas“, *magis* – ar. *ma*, dr. *mai* (*măi*) „naj, još“, *non-magis* – dr. *numai*, *numa* (*numai*, *numa*) „samo, jedino, isključivo“, *post* – dr. *păi* (*păi*) „pa“, *quando* – ar. *cîndu*, dr. *cînd* „kad“, *quomodo* – dr. *cum* „kako“, *susu* = *sursum* – ar., dr. *sus* „gore, navise“, *unde* – dr. *unde* (*unde*) „gde“ (*de unde*, *pe unde* „odakle, gde“), itd.

Predlozi i veznici

Ova sklonost spajanja sa drugim partikulama ispoljava se još izraženije u oblasti predloga i veznika: *contra* – ar. *cătră*, dr. *către* (*cătră*) „ka, prema“, *cum* – ar., dr. *cu* „sa“, *de* – dr. *de* (*de*) „od“, *de-in* – ar., dr. *din* (*đin*) „iz“, *de-inter* – dr. *dintre* (*đintră*) „(iz)među, od“, *de-in-spre* – dr. *dinspre* (*đispre*) „prema, s(a)“, *de-post* – ar., dr. *după* „posle, iza“, *de-super* – dr. *despre* (*despre*) „u vezi sa, o, sa“, *de-suptus* – dr. *desupt* (*desupt*) „ispod, pod, niže; odozdo“, *foras* – ar., dr. *fără* „bez“, *illac-ad* – ar., dr. *la* „kod“, *in* – dr. *în* „u“, *inter* – ar., dr. *între* (*intra*) „(iz)među“, *lungo* – dr. *lîngă* „pored, do“, *paene-ad* – dr. *pînă* „dok“, *per* – dr. *pe*, st.dr. *pre*, ar. *pri* „na, o“, *per-extra* – dr. *peste* (*pisće*), st.dr. *preste*, ar. *priste* „preko“, *per-in* – dr. *prin* (*pin*), ar. *prin* „kroz“, *per-inter* – dr. *printre* (*pintră*) „između, kroz“, *per-intro* – ar. *printru*, dr. *pentru* (*păntru*) „zbog“, *per-super* – dr. *peste* (*pisće*) „preko, iznad“, *per-de-super* – dr. *pedesupra* (*piđesupra*) „(iz)nad, odozgo(re)“, *de-de-super* – dr. *didesupra* (*diđesupra*) „ispod, odozdo(le)“, *subtus* – dr. *subt* (*supt*) „(is)pod“, itd.

Još važniji broj veznika je nastao u sferi rumunskog jezika, no neki od njih su već bili operativni u vulgarnom latinskom: *de-hora* – dr. *doar* (*dor*) „možda“ (*dor đ-o fi bun* – možda će biti dobar), *de-quod* – dr. *dacă* „ako; ukoliko“, *ea-re* – dr. *iar* (*iar/ă*) „opet, ponovo“, *in-quantum* – dr. *încît* „ukoliko“, *neque* – dr. *nici* (*nič*) „niti“, *per-quomodo* – dr. *precum* (*pecum*) „kao što, kao i“, *quam* – dr. *ca* „kao“, *quia se* – dr. *ca să* (*că să*) „da bi“, *sic* – dr. *și* „i“, *unquam* – dr. *încă* „još“, *ori* – dr. *or* „ili“, itd.

Izvedenice

Spajanjem sa predlozima i prefiksima *ab*, *ad*, *con-*, *de*, *dis-*, *ex*, *extra*, *in*, *per*, *prae*, *r-*, *sub*, i *trans*, glagoli stiču valentnost, intenzitete, kvalitativne stepene i nove nijanse; sledi da je izvođenje bio aktivan i efikasan postupak bogaćenja i promena jezika. Ovi predlozi su izražavali otprilike sledeće pojmove i ideje: *ab* „polazna tačka u prostoru i vremenu“; *ad* „blizina u prostoru i vremenu“; *con-*, (*com-*) „spajanje, koncentracija“; *de* „poreklo, uzrok, kvalitativni skok“; *dis-* „razdvajanje, odvajanje“; *ex* „izlaz, iscrpljenost“; *extra* „intenzitet, preteranost“; *in* „odnosi u prostoru i u vremenu, položaj, pokret, pravac, obim“; *per* „probijanje, usavršavanje, obnova“; *prae-* „prethodni“; *re-* „ponavljanje, repriza“; *sub* „zavisnost, slaganje, nasleđivanje“; *trans* „prelazak s jednog mesta na drugo, preobražaj“. Neke od ovih izvedenica bile su retke i izdvojene, ali bilo je i drugih (u vrsti suprotnog para *dis-in*) sa skoro neograničenim područjem upotrebe. Numerički odnos kod glagola sačuvanih u rumunskom je sledeći (brojke označavaju ukupan broj latinskih elemenata koji imaju svoje odgovarajuće elemente u rumunskom koji je prikazan u boldu):

abbatere – **abate-re** (**abaće-re**), *ablongare* – **alunga-re**, *abstergare* – **șterge-re** (**la/șcerge-re**), *abscondere* – **ascunde-re** (**ascunde-re**), **auferire* – ar. *afirire* = 4;

adducere – **aduce-re** (**aduće-re**), *adparare* – **apăra-re**, *adplicare* – **apleca-re** (**apleca-re**), *ad-trahere* – **atrage-re** (**atrađe-re**), itd. = 30;

colligere – **culege-re** (**cul'eđe-re**), *comprehendere* – **cuprinde-re** (**cuprinde-re**), *contremolare* – **cutremura-re**, *contribulare* – **cutreiera-re** (**cutrăjera-re**), itd. = 12;

⁶¹ *Beiträge zur Kenntnis der tum, tunc-Partikeln*, Buletinul Institutului de filologie română „Alexandru Philippide“ (= BIFR), Iași (1937), IV, p. 1-51.

deglare – **degera-re** (**geĝera-re**), *depanare* – **depăna-re** (**depana-re**), *deponare* – **depune-re** (**depu-ne**), *deprehendere* – **deprinde-re** (**deprinde-re**), itd. = 28;

discaballicare – **descăleca-re** (**descăleca-re**), *discarricare* – **descărca-re** (**descărca-re**), *discludere* – **deschide-re** (**deskide-re**), *disfaciolare* – **desfășura-re** (**desfășura-re**), itd. = 38;

excadere – **scăde-re** (**scade-re**), *exmulgere* – **smulge-re** (**smulge-re**), **experlavare* – **spăla-re** (**spala-re**), *extorquere* – **stoarce-re** (**stoarce-re**), itd. 41;

extracolare – **strecura-re** (**străcura-re**), *extramutare* – **strămuta-re**, *extrapungere* – **străpinge-re** (**străpunge-re**) = 3;

incaballicare – **încăleca-re** (**încăleca-re**), *incarricare* – **încărca-re**, *includere* – **închide-re** (**înkide-re**), *infrenare* – **înfrîna-re**, itd. 147;

perambulare – **primbla-re** (**preumbla-re**), *pervigilare* – **priveghe-re** (**priveg**, **priveiki**, **priveigi** „vatra /u vreme belih poklada“), itd. = 14;

praecognoscere – **pre-cunoaște-re**, *praeponere* – **prepune-re** (**propune-re**), *praevidere* – ar. *priveidare*, dr. (**preveda**) – 3;

remanere – **rămîne-re** (**rămînge-re**), *resonare* – **răsuna-re**, *resufflare* – **răsufla-re**, itd. = 10;

subire – **sui-re**, *sufflare* – **sufila-re**, *subponere* – **supune-re** (**supune-re**), *suspirare* – **suspina-re**, itd. = 15;

trans-mittere – **trimitere-re** (**trimićere**), itd. 2.

Veoma aktivna u latinskom je opozicija *in – dis-* i ex: *ponere* – **pune-re** (**pu-ne-re**), *adponere* – **apune-re** (**apu-ne-re**), *exponere* – **spune-re** (**spu-ne-re**), *praeponere* – **prepune-re** (**prepu-ne-re**), *subponere* – **supune-re** (**supu-ne-re**); *prehendere* – **prinde-re** (**prinde-re**), *adprehendere* – **aprinde-re** (**aprinde-re**), *comprehendere* – **cuprinde-re** (**cuprinde-re**); *torquere* – **toarce-re** (**toarce-re**), *extorquere* – **stoarce-re** (**stoarce-re**), *intorquere* – **îtoarce-re** (**îtoarce-re**).

Izvedenice sa sufiksima

-aceus: *fenaceus* (*campus*) – **finaț** „livada“; *gallinaceum* (*stercus*) – **găinaț** „(ptiĉji) izmet“, itd. = 8;

-alis: *battualia* – **bătaie** (**bătaie**) „bitka, borba“, *spinalis* – **spinare** „leđa, kićma“

-aneus: **antaneus* – ar. *nîñu*, dr. /reg./ *întîñ(u)*, dr. *întîi* (**întîi**) „najpre“; *calcaneum* – ar. *călcîñu*, dr. /reg./ *călcîñ(ă)*, dr. *călcîi* (**călcăi**) „peta“, *capitaneum* – ar. *capitîñu*, dr. *căpătîi* (**căpătîi**) „jastuk“, itd. = 4;

-anus: *fontana* – **fîntîna** „ćesma, izvor“; *paganus* – ar. *pîngîn*, dr. *păgîn* „nevernik, paganin“; *veteranus* – *bătrîn* „ded, star(ac)“, itd. = 8;

-aris: *caballaris* – **călare** „jašući“, *pollicarius* – ar. *plicar*, dr. **policar** „palac“ = 2;

-arius: *caldaria* – **căldare** „kofa“, *pecorarius* – ar. *picurar*, dr. **păcurar** (**păcurari**) „pastir“, itd. = 50;

-aster: **albaster* – **albastru** „plav(ićast)“; **iugaster* – ar., dr. reg. *giugastru*, dr. **jugastru** „klen“, itd. = 3;

-aticus: *hibernaticus* – ar. *arnatic*, dr. **iernatic** (**ĵernaćic**) „zimovnik“; *lunaticus* – **lunatic** (**lunaćic**) „mesećar; rođen istog meseca s pokojnikom (u familiji)“; *silvaticus* – dr. **sîlbatic** (**sîrbaćic**) „divlji (o životinji)“, itd. = 5;

-atus: *iudicata* – ar. giundicată, dr. **judecată** (**judecată**) „suđenje; osuđena“, *manuata* – ar., dr. *mînată* „upošljena; poslta“, itd. = 18;

-bundus: **chascabundus* – dr. **căscăun(d)** (**căscînd**) „zevajući“; *flammabundus* – **flămînd** „gladan“; *palpabundus* – **plăpînd** „pitom; nejak“ = 3;

-ellus: *agnellus* – ar., dr. /reg./ *ńel*, dr. **miel** (**mńel**) „jagnje“; *porcellus* – ar. *purĉea*, dr. **purcel** (**purćel**) „prase“, itd. = 34;

-eolus, -iolus: *capriolus* – **căprior** „srndać“; *hordeolus* – ar. *arcior*, dr. **ulcior** (**urćor**) „testija“; *peciolus* – dr. **picior** (**pićor**) „noga“, itd. = 14;

-icar: *adlubricare* – dr. **aluneca-re** (**aluńeca-re**) „klizi, klizalište“; **mixticare* – dr. **mesteca-re** (**mesćeca-re**) „mešati, mešanje“; *morsicare* – dr. **murseca-re** (**morsăca-re**) „muljati, muljanje“, itd. 31;

-icia: *caballaricius* – ar. *călăreĵu*, dr. **călăreĵ** „jahać“; **grevitia* – ar., dr., mgl. **greață** (**grĵață**) „muka, gađenje“, itd. = 24;

-icus: *canticum* – **cîntec** (**cîńec**) „pesma“; *dominica* – ar. *dumînică*, dr. **duminică** (**dumińică**) „nedelja“; **oestriculus* – dr. **streche** (**streĵkie**) „obad“, itd. = 5;

-idus: *muccidus* – dr. **muced** (**mućed**) „plesniv, buđav“; *putridus* – ar., mgl. *putrid*, dr. **putred** „truo; gnjio“, itd. = 11;

-ĳnus: *gallina* – ar., mgl. *galĳnă*, ir. *galĳra*, dr. **găĳnă** „kokoška“, itd. = 26;

-ĳnus: *carpinus* – ar. *carpĳn*, mgl. *carpĳni*, dr. **carpen** (**carpĳn**) „grab“; *galbinus* – ar., mgl. *galbin*, dr. **galben** (**galbin**), itd. = 9;

-io, -ionis: *inclinacionem* – ar. *ncĳnăciune*, dr. **ĳnchinăciune** (**ĳnkinăćuńe**) „molitva“, itd. = 23;

-ĳtas: *bonitatem* – **bunătaće** (**bunătaće**) „dobrota“; *civitatem* – ar. *ĳitate*, dr. **ćetate** (**ćetaće**) „utvrđenje“; *sanitatem* – **sănătaće** (**sănătaće**) „zdravlje“, itd. = 13;

-**ivus**: **tardivus* – ar. *tîrdzîu*, dr. **tîrziu (tîrzîu)** „kasan, pozan“; **temporivus* – ar., mgl., dr. **timpuriu (cîmpuriu)** „prevremen, preuranjem“, itd. = 3;

-**mentum**: *iuramentum* – dr. **jurămînt** „zakletva“; *pavimentum* – ar. *pimintu*, dr. **pămînt** „zemlja, njiva, flo“, itd. = 10;

-**arius**: *adiutorium* – ar., dr. reg. *agiutor*, dr. **ajutor (ajutorî)** „pomagač“; **servatoria* – ar., dr. **sărbătoare (sîrbătoare)** „praznik“, itd. = 26;

-**osis**: *animosus* – ar., dr. **inimos (inimos)**, mgl. *inămos* „prljav, štrokav“; *montuosus* – ar., dr., mgl. **muntos** „planinski, brdovit“; *virtuosus* – ar., dr. **vîrtos** „snažan, jak“, itd. = 44.

-**tor**: *iudicatorius* – ar. *giudicător*, dr. **judecător (judecătorî)** „sudija“, itd. = 12;

-**ulus**: *ungula* – ar. *ungle*, dr. **unghie (ungije)** „nokat“; *vetulus* – ar. *veclu*, dr. **vechi (vekî)** „star(ostavan)“; *virgula* – st. dr., dr. reg. **vergură (vargă)** „prut, šiba“, itd. = 50;

-**ura**: *aratura* – ar., dr., mgl. **arătură** „oranje, oranica“; *ligatura* – ar. *ligătură*, dr. **legătură (legătură)** „vez(iv)a(n)je; svežanj“; *unctura* – ar., dr. **untură**, itd. = 36;

-**utus**: *canutus* – ar. *cănut*, dr. **cărunt** „(pro)sed, osedeo“; *cornutus* – ar. *curnut*, dr. **cornut** „rogat“, itd. = 5.

LEKSIKA

Svetlost, nebo, atmosfera, temperatura (klima)

Leksička građa o svetlosti, nebu, atmosferi i temperaturi, odnosno klimi očuvana je u banatskom i muntensko-oltenskom narečju dakorumunskog dijalekta kod Vlaha (Rumâni) u sledećim primerima: **lume s.f.** „svet“ (dr. *lume*) < lat. *lumen*; **lumină s.f.** „svetlost“ (dr. *lumină*) < lat. **luminina*; **lumânare s.f.** „sveća“ (dr. *lumânare*) < lat. *luminare*; **lumina vb. intranz.** „(za)sijati; (o)svetliti“ (dr. *lumina/re/*) < lat. *luminare*; **luminos adj.** „svetlosni; svetao, sjajan“ (dr. *luminos*) < lat. *luminosus*; **străluči(re) s.f., vb. intranz.** „blistanje“ (dr. *străluçi/re/*) < lat. **extralucire*; **skinćeje s.f.** „iskra“ (dr. *scînteie*) < lat. **scantilia* < *scintilla* + *excandescere*; **săniin adj.** „vedar, čist“ (dr. *senin*) < lat. *serenus, serenitas*; **lîmpede adj.** „bistar, jasan, čist, vedar“ (ar. *limpide*, dr. *limpede*) < lat. *limpidus*; **lîmpeziere s.f.** „bistroća, čistroća“ (dr. *limpezire*); **lîmpeziere s.f.** „prozračnost“ (dr. *limpezire*); **umbră s.f.** „hlad(ovina), sen“ (dr. *umbră*) < lat. *umbrare*; **umbros adj.** „senovit“ (dr. *umbros*) < lat. *umbrosus*; **întuieric s.f.** „pomrčina, tama, mrak“ (dr. *întuieric*) < lat. *tenebricus*; **întuieca-re vb. tranz., refl.** „zamračiti; smračiti se“ (dr. *întuiericare*) < lat. *intonecare*; **înnopta-re vb. intranz., refl.** „noći(va)ti; smrkavati se“ (dr. *înnopta-re*) < lat. **innoc(ic)re*; **čerî s.f.** „nebo“ (dr. *cer*) < lat. *caelum*; **soare s.m.** „sunce“ (dr. *soare*) < lat. *sol, solem*; **lună s.f.** „meseć“ (dr. *lună*) < lat. *luna*; **lunačić, -ă adj.** „mesečar“ (dr. *lunatic*) < lat. *lunaticus*; **săcaua s.f.** „zvezda“ (dr. *steaua*) < lat. *stella*; **lučafăr s.m.** „zornjača, (zvezda) Danica, Venera“ (dr. *luceafăr*) < lat. *lucifer (φωσφόρος)* < *lux, lucis*; **rază s.f.** „zrak“ (dr. *rază*) < lat. *radia* f. < *radius* m.;⁶² **răsări(re) vb. intranz.** „nicati, klijati“ (dr. *răsări/re/*) < lat. **resalire* < *salire*; **înălța vb. tranz., refl.** „uzdignuti se; podići se, podizati“ (dr. *înălța*) < lat. **inaltiare*; **scăpăta-re vb. intranz.** „zalaziti (sunce)“ (dr. *scăpăta-re*) < lat. *excipitare*;⁶³ **apuine vb. intranz.** „zaći, zalaziti“ (dr. *apune*) < lat. *apponere*; **alb, -ă adj.** „be/vo“ (dr. *alb*) < lat. *albus*; **albit, -ă adj.** „(iz)beljen“ (dr. *albat*) < lat. *albatu*;⁶⁴ **ajer s. n.** „vazduh, atmosfera; la – napolju“ (dr., mgl., ir. *aer*) < lat. *aer, aeri*;⁶⁵ **vînt s.n.** „vetar“ (dr. *vînt*, mgl., ir. *vint*) < lat. *ventus*; **zvîntura vb. refl.** „içi nekuda bez veze“ (dr. *zvîntura*) < lat. **exventulare*; **zvînta vb. tranz. refl.** „(o)sušiti se“ (dr. *zvînta*) < lat. **exventare*; **cald, -ă adj.** „topao, vruć; svež (hleb)“ (dr. *cald*) < lat. *caldus*;⁶⁶ **căldură s.f.** „toplota“ (dr. *căldură*) < lat. *caldura*; **încălzi vb. tranz., refl.** „(ză)grejati (se), ugrejati (se), otopliti“ (dr. *încălzi*) < lat. *incalesco, -ere*; **răce adv.** „hladno“ (dr. *rece*) < lat. *recens, -entis*;⁶⁷ **răcoare s.f.** „svežina“ (dr. *răcoare*) < lat. **recor, recorem*; **frig s.n.** „hladno(ća), zima“ (dr., ar., mgl. *frig*) < lat. *frigus*; **friguos, -oasă adj.** „hladan, zimogroâljiv“ (dr. *friguos*) < lat. *frigorosus*;⁶⁸ **roauă s.f.** „rosa“ (dr. *rouă*) < lat. *ros* (ak. *rorem*);⁶⁹ **apă s.f.** „voda“ (dr. *apă*) < lat. *aqua*; **apătos, -oasă adj.** „voden, vodnjikav“ (dr. *apătos, -oasă*) < lat. *aquatosus*; **ud, -ă adj.** „vlažan, mokar“ (dr. *ud*) < lat. *udus*; **uda vb. tranz.** „(na)kvasiti; polivati“ (dr. *udare*) < lat. *udare*; **umăd, -ă adj.** „vlažan“ (dr. *umed*) < lat. *humidus*; **săc, -eacă adj.** „suv“ (dr. *sec*) < lat. *siccus*; **săceta s.f.** „suša“ (dr. *seceta*) < lat. *siccitas*; **săca vb. tranz., intranz.** „(i)sušiti, osušiti (se)“ (dr. *seca*) < lat. *siccare*; **ceață s.f.** „magla“ (dr. *ceață*) < lat. *caecia, caligo oculorum* < *caecus*; **negură s.f.** „mrak“ (dr. *negură*) < lat. **negula* < *nebula*;⁷⁰ **neguros, -oasă**

⁶² *Bălgarski etimologičen rečnik*. Sastavili VI. Georgiev, Iv. Gălăbov, J. Zaimov, St. Ilčev, Sofija, 1971, I, p. 655 (= BER); P. Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*. Uredili akademici Mirko Deanović i Ljudevit Jonke, Suradivao u predradnjama i priredio za tisak Valentin Putanec, III, Zagreb, JAZU, 1973, 660-661 (= SER).

⁶³ Mihăescu, Lg. lat., p. 26.

⁶⁴ T. Papahagi, *Dicționarul dialectului aromân general și etimologic*, București, 1974, p. 133 (= DDA).

⁶⁵ S. Pușcariu, *Studii istoromâne*, București, 1926, III, p. 100 (= Pușcariu, *St. istr.*).

⁶⁶ Mihăescu, Lg. lat., p. 177.

⁶⁷ Ibid., p. 275.

⁶⁸ W. Meyer-Lübke, *Romanisches etymologisches Wörterbuch*, 3 Aufl., Heidelberg, 1935, 3512 (= REW).

⁶⁹ DDA, p. 228.

⁷⁰ *Dicționarul limbii române*, București, II, 1, p. 723; VII, 1, p. 249 (= DA); DDA, p. 889.

adj. „mračan“ (dr. *neguros*) < lat. **negulosus* < *nebulosus*;⁷¹ **noore s.m.** „oblak“ (dr., ar. *nor*) < lat. *nubilum* < *nubes*;⁷² **noora vb. intranz., refl.** „oblačiti (se)“ (dr. *înoora*) < lat. **negulare* < *nebulare*; **noorjiază vb. intranz.** „(na)oblačiti“ (ar. *nuoreadză*) < lat. **negulare* < *nebulare*; **înoora vb. intranz., refl.** „(na)oblačiti (se), natuštiti se“ (dr. *înnora*) < lat. *innubilare*;⁷³ **ploaie s.f.** „kiša“ (dr. *ploaie*) < lat. **plovvia* (< *pluvia*, lat. vulg. *imber*);⁷⁴ **ploințe adv.** „kišovito“ (dr. *plointe*) < lat. *ploventem*; **ploja vb. intranz.** „padati kiša, kišiti“ (dr. *ploua*) < lat. **plovare*;⁷⁵ **tuna vb. intranz. imp.** „grmeti“ (dr. *tuna*, ar., mgl. *tună*) < lat. *tonare*;⁷⁶ **fulger s.n.** „munja“ (dr. *fulger*) < lat. *fulgur*, *-erem*;⁷⁷ **fulgera vb. intranz.** „sevati“ (dr. *fulgera*) < lat. vulg. **fulgerare* < *exfulgerare*;⁷⁸ **ger s.n.** „mraz, hladnoća“ (dr. *ger*) < lat. *gelu*;⁷⁹ **gegera vb. intranz.** „(s)mrznuti (se), promrznuti“ (dr. *degera*) < lat. *degelare*; **giață s.f.** „led“ (dr. *gheață*, ar. *gleață*) < lat. *glacia* (= *glacies*);⁸⁰ **îngeța vb. intranz.** „(za)mrznuti (se), (s)lediti (se)“ (dr. *îngheța*) < lat. *inglaciare*; **dejgeța vb. refl.** „odmrznuti se; (o)topiti se“ (dr. *dezgeța*) < lat. *disglaciare*; **îninge vb. intranz. tranz.** „vejati, padati (sneg)“ (dr. *ninge*) < lat. *ningit*;⁸¹ itd.

Prostor, vreme, kvantitet, kvalitet

Donosimo i nekoliko termina o prostoru, vremenu, kvantitetu i kvalitetu iz latinskog koji su se očuvali i u vlaškim govorima dakorumunskog dijalekta na prostoru istočne Srbije: **lat, -ă adj.** „širok, obiman“ (dr., ar. lat) < lat. *latus*; **lățime s.f.** „širina“ (dr. *lățime*) < lat. **latimus* < *latus*; **larg, -ă adj.** „širok, prostran“ (dr. *larg*) < lat. *largus*; **lărgi vb. tranz., refl.** „(pro)širiti (se); rastezati (se)“ (dr. *lărgi*) < lat. *largire*; **lărgime s.f.** „širina, prostranstvo“ (dr. *lărgime*) < lat. **largimus*;⁸² **îngust, -ă adj.** „uzan, uzak; tesan“ (dr. *îngust*, ar. *angustu*) < lat. *angustus*; **îngusta vb. tranz., refl.** „suziti (se), stesniti (se)“ (dr. *îngusta*) < lat. *angustare*; **lung, -ă adj.** „dug“ (dr. *lung*) < lat. *longus*; **prjalung, -ă adj.** „duguljast, izdužen“ (dr. *prelung*) < lat. *perlungus*; **scurt, -ă adj.** „kratak“ (dr. *scurt*) < lat. *curtus*; **scurta vb. tranz., refl.** „skratiti (se), (pre)kratiti (se)“ (dr. *scurta*) < lat. *excurtare*;⁸³ **adînc, -ă adj.** „dubok“ (dr. *adînc*) < lat. **adancus* < *aduncus*; **adîncea (adînci) vb. tranz., refl.** „(pro)dubiti (se), izdubiti, dupsti“ (dr. *adînci*) < lat. **adancare* < *aduncare*; **adîncat, -ă adj.** „produbljen“ (dr. *adîncat*, *-ă*) < *aduncatus*; **fund s.n.** „dno, poklopac“ (dr. *fund*) < lat. *fundus*; **afunda vb. tranz., refl.** „zagnjuriti se; nevidljiv“ (dr. *afunda*) < lat. **affundare* < *adfundare*; **scufunda vb. refl., tranz.** „zagnjuriti (se), gnjuriti (se), (za)roniti; (u)tonuti“ (dr. *cufunda*) < lat. **exconfundare*; **strîmt, -ă adj.** „uzan, tesan“ (dr. *strîmt*) < lat. **strinctus* (= *strictus*); **strîmtură s.f.** „tesnac, klanac, ždrelo“ (dr. /reg./ *strîmtură*) < lat. **strinctura* < *strictura*; **nalt, -ă adj.** „visok“ (dr. *înalt*) < lat. *inaltus*; **înălța vb. tranz., refl.** „uzdignuti (se), podizati“ (dr. *înălța*) < lat. **inaltiare*; **o-nînde** „bežati“ (dr. *tinde* „težiti, ici /ka nečemu/“) < lat. *tendere*; **ćimp s.n.** „vreme“ (dr. *timp*) < lat. *tempus*; **ćimpuriu, -ie adj.** „preeran, prevremen“ (dr. *timpuriu*) < lat. **temporivus* (< *tempus*, *-oris*); **primăvară s.f.** „proleće“ (dr. *primăvară*) < lat. *primavera*; **vară s.f.** „leto“ (dr. *vară*) < lat. *vera*; **toamnă s.f.** „jesen“ (dr. *toamnă*) < lat. *autumna*; **jarnă s.f.** „zima“ (dr. *iarnă*) < lat. *hiberna*; **zi s.f.** „dan“ (dr., ir. *zi*) < lat. *dies*; **noapce s.f.** „noć“ (dr., ar. *noapte*) < lat. *nox*, *noctem*; **asnoapce adv.** „noćas“ (dr. *azi-noapte*) < lat. *hac die noctum*; **mîazî s.f.** „podne; jug“ (dr. *miazăzi*) < lat. *media die*;⁸⁴ **mîazanopți s.f.** „ponoć; sever“ (dr. *miazănoapte*) < lat. *media nocte*; **înnopta vb. intranz., refl.** „smrknuti (se), smrknuti (se); omrknuti, zanočiti“ (dr. *înnopta*) < lat. *innocare*;⁸⁵ **mîne adv.** „sutra“ (dr. *mîne*) < lat. *mane*;⁸⁶ **amîna vb. tranz.** „zakasnuti, odložiti“ (dr. *amîna*) < lat. *ad mane*; **pojîmîne adv.** „prekosutra“ (dr. *pojîmîne*) < lat. *post + mane*; **jerî adv.** „juče“ (dr., ar. *ieri*) < lat. *heri*;⁸⁷ **alaltăieri adv.** „prekjuče“ (dr. *alaltăieri*) < lat. *illa + altera + heri*; **alaltărsară adv.** „preksinoć“ (dr. *alaltărsară*) < lat. *illa + altera + sera*; **asară adv.** „sinoć“ (dr. *aseară*) < lat. *ad + sera*; **nou, -ă adj.** „nov“ (ar., cat., dr. *nou*) < lat. *novus*; **veki, -vekle adj.** „star(ostavan)“ (dr. *vechi*) < lat. *vetulus* < *vetulus*; **mult, -ă adj.** „obiman“ (dr. *mult*) < lat. *multus*; **puțin adv.** „malo, neznatno“ (ar. *puțin*, dr. *puțin*) < lat. **putinnus*;⁸⁸ **întreg, -eagă adj.** „ceo, čitav; sav, potpun“ (ar. /i/ntreg, dr. *întreg*) < lat. *integer*, *-gra*, *-grum*;⁸⁹

⁷¹ DDA, p. 889.

⁷² *Dicționarul limbii române*, Serie nouă, Bucurest, 1971, VII, 1, p. 482-484 (= DLR).

⁷³ DDA, p. 900.

⁷⁴ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 9.

⁷⁵ I. – A. Candrea și Gh. Adamescu, *Dicționarul enciclopedic ilustrat „Cartea Românească“*, București, 1931, p. 1413 (= CADE); DDA, p. 1001.

⁷⁶ DDA, p. 1203; DLR, XI, 3, p. 709-710.

⁷⁷ DDA, 1079.

⁷⁸ DDA, 1079.

⁷⁹ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 278.

⁸⁰ Th. Capidan, *Meglenoromâni*, București, 1936, III, p. 141 (= Capidan, *Megl.*); DDA, p. 591.

⁸¹ Mihăescu, *La romanite*, 182.

⁸² DA, II, 2, p. 102-103; Capidan, *Megl.*, III, p. 166; DDA, p. 730.

⁸³ DDA, p. 1073, 1147, 1148.

⁸⁴ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 282.

⁸⁵ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 282.

⁸⁶ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 263.

⁸⁷ DDA, p. 112.

⁸⁸ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 28.

sîngur, -ă „sam; izdvojen, povučen“ (ar., dr., mgl. *singur*) < lat. *singulus*; **plîn s.n.** „pun(oća)“ (dr. *plin*) < lat. *plenus* (< *pleo, -ere*); **umpl'a vb. tranz., refl.** „(is)puniti (se), popuniti (se)“ (dr. *umple/a*) < lat. *implere* ili **umplere*;⁹⁰ **împliîni vb. tranz., refl.** „(is)puniti (se); napuniti (se); ostvariti (se)“ (dr. *împlini*) < lat. **implenire*; **mare adj.** „veliki, ogroman; krupan“ (dr. *mare*) < lat. *mas, marem*;⁹¹ **mic, -ă adj.** „mali“ (dr., ir. *mic*) < lat. **miccus* (< grč. *μικρ/ός*); **mărunt, -ă adj.** „sitan; mali, nizak“ (dr. *mărunt*) < lat. *minutus*; **măruntăle s.f.** „sitniš, sitnež“ (dr. *măruntaie*) < lat. *minutalia* (< *minutus* < *minuo*);⁹² **parce s.f.** „komad, (u)deo; predeo; strana“ (dr., ar. *parte*) < lat. *pars, partis*; **împărți vb. tranz.** „razdeliti, (ras/po/)deliti“ (dr. *împărți*) < lat. *impertire*;⁹³ **despărți vb. tranz., refl.** „rasta(vi)ti (se), razdvojiti (se), odvojiti (se)“ (dr. *despărți*) < lat. *dispartire*;⁹⁴ **tare adj.** „jak, snažan; tvrd“ (dr., mgl., ir. *tare*) < lat. *talis*;⁹⁵ **aspru, -ă adj.** „(h)rapav, bodljikav“ (dr., ar., mgl. *aspru*) < lat. *asper*; **moale adj.** „mek/an/; tih“ (dr., ar., ir. *moale*) < lat. *mollis*; **moja vb. tranz., refl.** „(o)kvasiti (se), natopiti (se); omeškati (se); fig. (o)slabiti; smiriti se“ (dr. *muia*) < lat. **molliare*; **sămăna vb. tranz., intranz.** „(za)sejati, (za)saditi; ličiti“ (dr. *semăna*) < lat. *similare*; **greu, -ea adj.** „težak; mučan, naporan“ (dr., ar., mgl., cat. *greu*) < lat. **grevis* < *gravis*;⁹⁶ **greutaće s.f.** „težina; brema, tovar“ (dr. *greutate*) < lat. *grevititas, grevitatem*; **ușor, -oară adj.** „lak, tih; brz; mali“ (dr. *ușor*) < lat. *levis*;⁹⁷ **des, -easă adj.** „gust, čest, zbijen“ (dr., ar., mgl. *des*) < lat. *densus*;⁹⁸ **îndesa vb. tranz., refl.** „zbiti (se), nabiti; natrpati; nagurati (se)“ (dr. *îndesa*) < lat. **indensare* (*in* + *densare*);⁹⁹ **rar, -ă** „redak“ (dr., ar. *rar*) < lat. *rarus*; **gros, -oasă adj.** „debeo, pun, krupan; obiman“ (dr., ar., mgl., ir. *gros*) < lat. *grossus*; **supțire adj.** „tanak; vitak; uzan“ (dr. *subțire*, ar. *supțire*) < lat. *subtilis*; **supțija vb. tranz., refl.** „stanjiti, suziti“ (dr. *subțija*) < lat. *subtiliare*; **încet, -eată adj.** „spor; trom“ (dr. *încet*) < lat. *quietus*; **înceta vb. intranz.** „presta(ja)ti“ (dr. *înceta*) < lat. *quietare*; **rotund, -ă adj.** „okrgao“ (dr. *rotund, rătund*) < lat. *retundus* (= *rotundus*),¹⁰⁰ itd.

Zemlja, reljef, minerali, metali, voda

Leksika o zemlji, reljefu, mineralima, metalima i vodi očuvana je u sledećim terminima: **țară s.f.** „zemlja“ (dr. *țară*) < lat. *terra*; **pămînt s.n.** „zemlja, njiva; tlo“ (dr. *pămînt*) < lat. *pavimentum*; **loc s.n.** „mesto; prostor, predeo; strana; polje, njiva“ (dr., ar., mgl., ir. *loc*) < lat. *locus*; **mijloc s.n.** „sredina“ (dr. *mijloc*) < lat. *medius locus*; **muncce s.m.** „planina“ (dr., ar., ir. *munte*) < lat. *mons, montem*; **muncičel s.n.** „brdo, mala planina“ (dr. *muncel*) < *monticellus*; **culmije s.f.** „vrh(unac), sleme“ (dr. *culmă, culme*) < lat. *culmen*; **crjastă s.f.** „kresta“ (dr. *creastă*) < lat. *crista*; **coamă s.f.** „(planinski) greben“ (dr., ar., mgl. *coamă*) < lat. *coma* (< gr. *κόμη*); **rîpă s.f.** „provalija, urvina; jaruga“ (dr. *rîpă*) < lat. *ripa*; **gaură s.f.** „rup(čag)a, otvor“ (dr., mgl. *gaură*) < lat. *cavula, -am* (*cavus, -a, -um*); **srupa/surupa vb. refl., tranz.** „(s)rušiti (se), potkopati (se), obronjavati (se)“ (dr. *surpa*, st. dr. *surupa*) < lat. **subrupare* (< *rupes*); **val'e s.f.** „dolina“ (dr., ar. *vale*) < lat. *vallis*; **vîlcea s.f.** „dolinica“ (dr. *vîlcea/vălcea*) < lat. *vallicella*; **pădure s.f.** „šuma“ (dr. *pădure*) < lat. vulg. *padulem* < *paludem*; **codru s.m.** „komad (hleba), gora“ (dr., ar., mgl., ir. *codru*) < lat. **codrum* = *quadrum* (*quodratum, codra/tus/, codrato, codra*); **spulbura vb. tranz., refl.** „(raz)vejati (se), rasuti (se), rasprštati (se)“ (dr. *spulbera*) < lat. *expulberare*; **piatră s.f.** „kamen“ (dr. *piatră*) < lat. *petra* (*πέτρα*); **lut s.n.** „prljavština (uha); glina“ (dr. *lut*) < lat. *lutum*; **cărbuñe s.m.** „ćumur, ugaj“ (dr., ar. *cărbune*) < lat. *carbo, -onem*; **pučos, -oasă adj.** „smrdljiv“ (dr. /pop./ *pucios*) < lat. **puteosus, -a, -um*;¹⁰¹ **marmure s.f.** „mermer, mramor“ (dr. /arh., reg./, ar. *marmure*) < lat. *marmor, -orem*; **aur s.n.** „zlato“ (dr., ir., st. prov. *aur*) < lat. *aurum*; **arġint s.n.** „srebro; arġintu viu - živa(k)“ (dr. *arġint*) < lat. *argentum*; **fier s.n.** „gvožđe“ (dr., fr. *fier*) < lat. *ferrum*; **plump s.n.** „olovo, plomba (na paketima)“ (dr. *plumb*) < lat. *plumbum*; **ruġină s.f.** „/h/rđa“ (dr. *ruġină*) < lat. **aerugina* (*aerugo, -inem*); **aramă s.f.** „bakar“ (dr., ar. *aramă* „mesing“) < lat. vulg. **aramen* < lat. *aeramen* (*aes, aeris*); **măre s.f.** „more“ (dr., it. *mare*) < lat. *mare*; **undă s.f.** „talas, val (kad provri mleko)“ (dr., ar. *undă*) < lat. *unda*; **unda vb. tranz.** „zatalasati“ (dr. *unda*) < lat. *undare*; **spumă s.f.** „pena (mleka)“ (dr., ar., mgl. *spumă*) < lat. *spuma*; **însputa vb. tranz., refl.** „(za)penušati (se)“ (dr. *însputa*) < lat. *in* + *spumare*; **lac s.n.** „jezero; fig. (mnogo) vode; lak (boja)“

⁸⁹ A. Ernout – A. Meillet, *Dictionnaire étymologique de la langue latine. Histoire des mots*. Quatrième édition, Paris, 1959, p. 676 (= DELL); DA, II, 1, p. 828.

⁹⁰ DDA, p. 1235.

⁹¹ S. Pușcariu, *Etymologisches Wörterbuch der rumänischen Sprache. I. Lateinisches Element*, Heidelberg, 1905, 1207 (= PEW); I.-A. Candrea – Ov. Densusianu, *Dicționarul etimologic al limbii române. Elementele latine*. Fasc. I-IV (a – putea), București, 1914, 1048 (= DELR); A. Ciorănescu, *Diccionario etimológico rumano*. La Laguna – Madrid, 1966, 504 (= DER); A. Ciorănescu, *Dicționarul etimologic al limbii române*, București, Editura SPECULUM I. O., 2001, p. 491 (= DER I).

⁹² PEW, 1091; DELR, 1063; DDA, p. 803.

⁹³ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 27.

⁹⁴ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 66.

⁹⁵ DER, p. 825.

⁹⁶ REW, 3853; PEW, 735; DELR, 756.

⁹⁷ Mihaescu, *La romanite*, 186.

⁹⁸ PEW, 504; DELR, 485; DDA, p. 466; Capidan, *Megl.*, III, p. 107.

⁹⁹ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 286.

¹⁰⁰ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 180.

¹⁰¹ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 279; DER, p. 681.

(dr., ar., mgl., ir., fr., prov. *lac*) < lat. *lacus*; **rîu s.n.** „reka“ (dr. *rîu*) < lat. vulg. *rius* < lat. *rivus*; **albije s.f.** „(drveno) korito (i reke)“ (dr. *albie*) < lat. vulg. *albea* < lat. *alveus*; **vad s.m.** „kanal (za vodu u bašti), vad“ (dr. *vad*) < lat. *vadum*; **imos, -oasă adj.** „prljav“ (dr. *imos*) < lat. *limosus*; **cură vb. tranz.** „isteći“ (dr. *cure/curge*) < lat. *curo, -ere*; **curs s.n.** „kurs, tok; put; kurs (novca); predavanje“ (dr. *curs*) < lat. *cursus*; **scură vb. refl., tranz.** „(is)teći, (is)curiti“ (dr. /arh., reg./ *scure/scurge*) < lat. *excurre*; **încura vb. tranz.** „goniti (konje); trčati“ (dr. *încură*) < lat. vulg. **incurrare*; **viuară/vioară s.f.** „violina“ (dr. *vioară*) < lat. **vivula* (< *vivus*); **înviora vb. tranz., refl.** „oživeti, osvežiti (se)“ (dr. *învioră*) < lat. **invivulare*, itd.

Flora (divlja)

Prostor namenjen poglavlju koje se tiče leksike poreklom iz latinskog, nasledene u rumunskom jeziku, obavezuje nas od sada na još rigorozniji odabir materijala koji je podjednako bogat koliko i raznolik. Zbog toga će naš rad biti usmeren samo na deo reči sakupljenih iz objavljene terminologije i, u njenim granicama, samo na sledećim potpodelama: opšti pojmovi; sastavni delovi biljaka; male biljke; žbunje; drveće: **verde adj.** „zelen“ (dr., it., pg. *verde*) < lat. **viridis* (< *viridis* < *vireo*); **înverzî vb. intranz., tranz.** „(o)zeleneti, pozeleneti; (o)listati“ (dr. *înverzî*) < lat. **invirdire*; **tufă s.f.** „lisnata grana, šumarak“ (dr. *tufă*) < lat. *tufa* (germanskog porekla);¹⁰² **lemn s.n.** „drvo“ (dr., ar. *lemn*) < lat. *lignum*; **rădăcină s.f.** „koren“ (dr. *rădăcină*) < lat. *radicina* (< *radix*);¹⁰³ **trunci s.n.** „deblo, stablo, truo/ac/; panj“ (dr. *trunchi*) < lat. *trunculus* (< *truncus*); **scoarță s.f.** „kor(ic)a“ (dr. *scoarță*) < lat. *scortea*; **dîrîma vb. tranz., refl.** „oboriti; (s)rušiti (se)“ (dr. *dârîma*) < lat. **deramare*; **foaje s.f.** „list“ (dr. *foaie*) < lat. *folia*; **foale s.f.** „meh“ (ar. *foale* „list“) < lat. *folia*; **fojos, -oasă** „lisnat“ (dr. *fojos*) < lat. *foliosus*;¹⁰⁴ **frunză s.f.** „list (drveta)“ (dr. *frunză*) < lat. *frondia* (< *frons, frondis*); **înfrunzî vb. intranz.** „(o)listati, ozeleneti“ (dr. *înfrunzî*) < lat. **infrondesco, -ere* (< *frondesco*);¹⁰⁵ **floare s.f.** „cvet“ (dr. *floare*) < lat. *flos, -orem*; **înflori vb. intranz., tranz.** „(pro)cvetati“ (dr. *înflori*) < lat. *inflorire*;¹⁰⁶ **négină s.f.** „kukolj“ (dr. *neghină*) < lat. **nig(e)llina* (< *nigella*); **bolboră bot. s.f.** „poponac“ (dr. *volbură*) < lat. **volvula* (< *volvo; volvulus*);¹⁰⁷ **vioria s.f.** „ljubičica“ (dr. *viorea*) < lat. *viola*; **pătlăgan s.f. bot.** „paradaj“ (dr. *pătlagină* „bokvica“) < lat. *plantago, -inem* (< *planta*);¹⁰⁸ **iederă s.f.** „bršljan“ (dr. *iederă*) < lat. *hedera*; **ćicoare s.f.** „cikorija“ (dr. *cicoare*) < lat. *cichoria* (pl. od *cichoreum -ium*) < gr. κισσόριον; **lăptucă s.f.** „ločika“ (dr., ar., mgl. *lăptucă*) < lat. *lactuca* (< *lac, lactis*); **fragă s.f.** „šumska jagoda (plod)“ (dr. *fragă*, ven. *fraga*) < lat. *fraga, -orum*;¹⁰⁹ **cucută s.f.** „kukuta; trubeljika“ (dr., ar. *cucută*) < lat. *cucuta* (= *cicuta*) na natpisima u Pompeji;¹¹⁰ **iarbă s.f.** „trava“ (dr., ar., mgl. *iarbă*) < lat. *herba*; **ierbos, -oasă adj.** „travnat“ (dr. *ierbos*) < lat. *herbosus*;¹¹¹ **spin s.m. bot.** „trn“ (dr., mgl. *spin*) < lat. *spinus*; **spinos, -oasă adj.** „trnovit“ (dr. *spinos*) < lat. *spinus*; **mărăciine s.m. bot.** „glog, (bodljikavo) bilje“ (dr. *mărăciine*) < lat. *marrucina*; **soc s.m. bot.** „zova“ (dr. *soc*) < lat. *sabucus*;¹¹² **alun s.m. bot.** „leska“ (dr., ar. *alun*) < lat. **abellona* < *abellana*; **alună s.f.** „lešnik“ (dr., ar. *alună*) < lat. **abellona*;¹¹³ **mură s.f. bot.** „kupina“ (dr. *mură*) < lat. *mora*; **fag s.m. bot.** „bukva“ (dr., ar., mgl. *fag*) < lat. *fagus*; **carpin s.m. bot.** „grab“ (dr. *carpen*, ar., mgl. *carpin*) < lat. *carpinus*; **frasîn s.m. bot.** „jasen“ (dr., mgl. *frasîn*) < lat. *fraxinus*; **frasînet s.m.** „jasenovik, jasenova šuma“ (dr. *frasînet*) < lat. *fraxinetum*;¹¹⁴ **făget** „bukovik, bukova šuma“ (dr. *făget*) < lat. *fagetum*;¹¹⁵ **jugastru s.m. bot.** „klen“ (dr., mgl. *jugastru*) < lat. **jugaster, -trum* (< *jugum*);¹¹⁶ **ulm s.m. bot.** „brest“ (dr. *ulm*) < lat. *ulmus*; **čerî s.m. bot.** „cer“ (dr. *cer*) < lat. *cerrus*; **gindă s.f.** „žir“ (dr. *ghindă*) < lat. *glans, glandis*;¹¹⁷ **ciî s.m. bot.** „lipa“ (dr. *tei*) < lat. *tilia (tilius)*;¹¹⁸ **mastacăn s.m. bot.** „breza“ (dr. *mastacăn, mătăcăn, mesteacăn*) < lat. *mastichinus* (< μαστίχινος);¹¹⁹ **plop s.m. bot.** „topola“ (dr., ar. *plop*) < lat. *ploppus* (< *pōpulus*);¹²⁰ **anîn, pl. -urî s.m. bot.** „jova“ (dr., ar. *anîn, arin*, mgl. *rin*) < lat. **alpinus* (< *alnus*);¹²¹ **palcîn s.m. bot.** „platan“ (dr., ar. *paltin*) < lat.

¹⁰² DEEL, p. 706.

¹⁰³ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 29, 277.

¹⁰⁴ DDA, p. 559; Mihăescu, *La romanité*, p. 194.

¹⁰⁵ Mihăescu, *La romanité*, p. 194.

¹⁰⁶ Mihăescu, *Lg. lat.* p. 27.

¹⁰⁷ PEW, 1916; DELL, p. 752.

¹⁰⁸ DELL, p. 512.

¹⁰⁹ DELL, p. 251.

¹¹⁰ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 176.

¹¹¹ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 277.

¹¹² Mihăescu, *La romanité*, p. 196.

¹¹³ REW, 17; Th. Hristea, *Probleme de etimologie*, București, 1968, p. 68 (= Hristea, *Probleme*).

¹¹⁴ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 239.

¹¹⁵ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 239.

¹¹⁶ DELL, p. 327.

¹¹⁷ DELL, p. 276.

¹¹⁸ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 277.

¹¹⁹ DLR, VI, p. 427.

¹²⁰ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 277.

¹²¹ Capidan, *Megl.*, III, p. 249.

platinus* < *platanus* (gr. *platanos*);¹²² **salcǎ s.f. bot. „vrba“ (dr. *salce*) < lat. *salix*, *-icem*; **sǎlčet s.n.** „vrbak“ (dr. *sǎlčet*) < lat. *salicetum*; **kesten s.n.** „kesten“ < srp. *kesten* < lat. *castaneus*, itd.

Fauna (osim domaćih životinja)

Još jednom ćemo izneti kako bogatu tako i raznovrsnu terminologiju, čiji elementi pokrivaju sledeće podgrupe – insekti; reptili, ribe; ptice; divlje životinje: **pădujke s.m.** „vaš(ka)“ (dr. *păduche*; ar., mgl. ir. *purec*) < lat. *peduc(u)lus* (< *pedis*);¹²³ **pădujkijos, -oasă adj.** „vašljiv“ (dr. *păduchios*, *-oasă*) < lat. *peduculosus*;¹²⁴ **purec s.m.** „buva“ (dr. *purice*; ar., mgl., ir. *purec*) < lat. *pulex*, *-ice*; **linden s.f.** „gnjida“ (dr., ar., mgl. *lindină*) < lat. *lendine* (< *lens*, *lendis*); **car(e)ce s.m.** „drvotočina“ (dr. *car/iu*) < lat. *carius*;¹²⁵ **muscă s.f.** „muva, mušica“ (dr., ar., mgl. *muscă*) < lat. *musca*; **țințarî s.m.** „komarac; Cincar/in/, Aromun“ (dr. *țințar*) < lat. vulg. *tzintzalarío* (< *zinzalus*, *cincalus*);¹²⁶ **tăuñe s.m.** „obad“ (dr., ar., mgl. *taun/e*) < lat. vulg. *tabo*, *-onem* (= *tabanus*);¹²⁷ **vjespe s.f.** „osa“ (dr. *viespe*) < lat. **vespis* (= *vespa*); **furñigă s.f.** „mrav“ (dr., ar., mgl. *furnică*, *furnigă*, ir. *furniga*) < lat. *formica*; **furñigos, -oasă adj.** „mravičast, pun mrava“ (dr. *furnicos*) < lat. *formicosus*; **furñigarî s.n.** „mravinjak“ (dr. *furnicar*) < lat. *formicarius*; **grejer(e) s.m.** „cvrčak“ (dr. *greier*) < lat. **grylliolus* (< *gryllus*);¹²⁸ **fluture s.m.** „leptir“ (dr., alb. *flutur/e*/¹²⁹) < lat. **flu(c)tulus*; **flutura vb. intranz., tranz.** „lepršati se, lelujati se“ (dr. *flutura*) < lat. **fluctulare* < *fluctuare* < *fluctus*;¹³⁰ **verme s.m.** „crv“ (dr., it., šp., pg. *vierme*) < lat. *vermis*; **verm(ă)nos, -oasă adj.** „crljiv, pokvaren (voće)“ (dr. *viermănos*) < lat. *verminosus*; **rîma vb. intranz.** „riti“ (dr. *rîma*) < lat. *rimare* (< *rîma*); **rîmă s.f.** „glista“ (dr. *rîmă*) < lat. *rimare* (< *rîma*);¹³¹ **limbric s.m.** „dečja glista“ (dr., ar. *limbric*) < lat. *lumbricus*; **șerpe s.f.** „zmija“ (dr., ar. *șarpe*) < lat. *serpis*, *-em*; **broască s.f.** „žaba“ (dr., ar., mgl. *broască*) < lat. **broasca*; **pește s.m.** „riba“ (dr. *pește*) < lat. *piscis*, *-em*; **pescarî s.m.** „ribolovac, ribar, alas“ (dr. *pescar*) < lat. *piscarius*; **pescos, -oasă adj.** „ribljiv“ (dr. /arh., reg./ *pescos*) < lat. *piscosus*; **păsărel s.m.** „vrpčić“ (dr. *pasăre*) < lat. *passar*, *-arem*;¹³² **zbură vb. intranz., tranz.** „(po)leteti, izleteti, preleteti“ (dr. *zbură*) < lat. **exvolare* (< *advolare*);¹³³ **arpije s.f.** „krilo (ptice)“ (dr., ar. *aripă*) < lat. *alipes* (< **alipa* < *alapa*);¹³⁴ **pană s.f.** „pero“ (dr. *pană*) < lat. *pinna*;¹³⁵ **cuij(ar) s.n.** „гнездо“ (dr., ar. mgl. *cuij(u)*) < lat. **cubium* (< *cubare*);¹³⁶ **uou s.n.** „jaje“ (dr. *ou*, mgl. *uou*) < lat. *ovum*; **puj(i) s.m.** „pile/nce, mladunče“ (dr. *pui*) < lat. vulg. **pulleus*¹³⁷ (< *pullus*); **piuj(i) vb. intranz.** „pijukati, cijukati“ (dr. *piui*) < lat. *piulare*; **cîrăi vb. intranz.** „kreštati“ (dr. *gîrăi*, *gîrîi*, *gărăi*) < lat. *garrire*;¹³⁸ **vultur s.m.** „orao“ (dr., ar. *vultur*) < lat. *vultur* (< *voltur*);¹³⁹ **corb(u) s.m.** „gavran“ (dr., mgl. *corb*, ar., ir. *corb(u)*) < lat. *corvus*; **cuc(u) s.m.** „kukavica“ (dr., ar., mgl. *cuc*) < lat. *cuc(c)us* (= *cuculus*); **merlă s.f.** „kos“ (dr. *mierlă*) < lat. *merula*; **graure s.m.** „čvorak“ (dr. *graur*) < lat. *graulus* (= *graculus*);¹⁴⁰ **grangure s.m. zool.** „žuja, zlatica“ (dr. *grangur*) < lat. *galgulus* (= **galbulus* < *galbus*); **sturz s.m.** „drozd“ (dr., ar. *sturz*) < lat. *turdus*; **prefăcătoarie s.f.** „slavuj“ (dr. *privighetoare*, *priveghia*) < lat. **pervigilatoria* (< *pervigilare*); **strîgă** (rîsu din pădure) **s. f.** „Tyto alba guttata“ (dr., ar. *strigă*) < lat. vulg. *striga* (= *strix*, *strigis*);¹⁴¹ **cocoj s.n.** „kvrga, čvoruga; čuba“ (dr. *cucui*, ar. *cuculu*, mgl. *cucul*) < lat. **cucullus* (= *cucullus*);¹⁴² **turturică s.f.** „grlica“ (dr. *turturea*, dr., ar. *turtureauă*, *turtureaua*¹⁴³) < lat. *turtur*, *-em*; **rîndurică s.f.** „lasta(vica)“ (dr. *rîndurea*, *rîndunică*) < lat. **hirundula* (< *hirundo*, *hirundinem*);¹⁴⁴ **codalbîță s.f. zool.** „belorepa“ (dr. *codalbă* < *coadă* + *albă*) < lat. *cauda* + *albico* (< *albus*); **golumb s.m.** „golub“ (dr. *porumbel*) < lat. *columbus*; **șirbaćic, -ă adj.** „divlji“ (dr., mgl. *sălbatic*) < lat. vulg. *silvaticus* < *salvaticus*; **coadă s.f.** „rep“ (dr., ar., mgl. *coadă*) < lat. *cauda*, *coda*; **corn s.n.** „rog“ (dr., mgl., ir., prov., cat. *corn*) < lat. *cornu*, *-us*; **cornuț, -ă adj.** „rogat“ (dr., prov., cat. *cornuț*) < lat. *cornutus*; **brîncă s.f.**

¹²² Capidan, *Megl.*, III, p. 255.

¹²³ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 176, 278.

¹²⁴ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 278.

¹²⁵ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 66, 278.

¹²⁶ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 278.

¹²⁷ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 278.

¹²⁸ DELR, 755; DER, p. 378.

¹²⁹ *Fjalor i gjuhës së sotme shqipe*, Pirana, 1980, p. 490.

¹³⁰ DELR, 610.

¹³¹ DLR, IX, p. 458.

¹³² DELL, p. 486.

¹³³ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 26.

¹³⁴ DDA, p. 199.

¹³⁵ DLR, VIII, 1, p. 52-55; Capidan, *Megl.*, III, p. 218-219; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 126.

¹³⁶ DELR, p. 68; Capidan, *Megl.*, III, p. 84.

¹³⁷ DELR, 1454; DLR, VIII, 5, p. 1734-1737; DER, p. 675.

¹³⁸ DELL, p. 267.

¹³⁹ DDA, p. 1281; Capidan, *Megl.*, III, p. 322.

¹⁴⁰ DELL, p. 266.

¹⁴¹ DELL, p. 656; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 217.

¹⁴² DELR, p. 419; DER, p. 257; DDA, p. 393; Capidan, *Megl.*, III, p. 83.

¹⁴³ DER, p. 868; DLR, XI, 3, p. 748-749; DDA, p. 1207-1208; Capidan, *Megl.*, III, p. 291.

¹⁴⁴ DELL, p. 296; DLR, IX, p. 474-475; DER, p. 700.

„kolena, laktovi“ (dr. *brîncă* pl. *brînci*) < lat. *branca*;¹⁴⁵ **morsăca vb. tranz.** „gnječiti“ (dr. /pop., reg./ *murseca*) < lat. *morsicare* (< *morsum*); **arič s.m.** „jež“ (dr., mgl. *arici*) < lat. *ericus*; **jepure s.m.** „zec“ (dr. *iepur/e*) < lat. *lepus*, -orem; **roade vb. tranz.** „glodati, gristi; mučiti, kinjiti“ (dr. *roade*) < lat. *rodere*; **vulpije s.f.** „lisica“ (dr., ar. *vulpe*) < lat. *vulpis* (acc. *vulpem*); **lup s.m.** „vuk“ (dr., ar., mgl., ir. *lup*) < lat. *lupus*; **urla vb. intranz., tranz.** „url(ik)ati, zavijati; fijukati“ (dr., friul. *urla*) < lat. **ur(u)lare* < *ululare*; **urlător, -oare adj.** „onaj koji zavija, urliče; potok koji huče“ (dr. *urlător*) < lat. **ululator*; **urs/u/ s.m.** „medved“ (dr., mgl., ir., ar. *urs/u*) < lat. *ursus*; **ursă s.f.** „medvedica“ (dr. *ursă*) < lat. *ursa*; **căprior s.m.** „srndač“ (dr., ar. *căprior*) < lat. *capreolus* (< *caper*, -*pri*), itd.

Delovi ljudskog tela

Još jednom se leksički materijal pokazuje kao naročito bogat i raznovrstan. Različiti pojmovi koji ga sačinjavaju obuhvataju sledeća potpoglavlja: opšti pojmovi; glava; ruke i noge; trup. Posvetićemo im, dosta pažnje, zaustavljajući se na najvažnijim pojmovima i ograničavajući se, na samo nabranje drugih: **os s.n.** „kost“ (dr., ar., mgl., ir. *os*, *uos*) < lat. *ossum*; **osos, -oasă adj.** „koščat“ (dr. *osos*) < lat. *ossuosus*; **frînt, -ă adj.** „(po)lomljen“ (dr. *frînt*) < lat. **fractura* < *fractura*; **frîntură s.f.** „prelom, odlomak“ (dr. *frîntură*, mgl. *frântătură*) < lat. *fractura*; **frînge vb. tranz.** „(s)lomiti“ (dr. *frînge*) < lat. *frangere*; **moduvă s.f.** „srž, moždina“ (dr. *măduvă*) < lat. *medulla*; **vînă s.f.** „vena“ (dr. *vînă*) < lat. *vena*; **vînos, -oasă adj.** „snažan, jak, žilav“ (dr. *vînos*) < lat. *venosus*; **muși s.m.** „mišić“ (dr., mgl. *mușchi*) < lat. *musculus*; **sînge s.n.** „krv“ (dr. *sînge*) < lat. *sanguis*, *sanguem*; **sîngera vb. intranz. tranz.** „(is)krvariti, biti ranjen; raniti, raskrvariti“ (dr. *sîngera*) < lat. *sanguinare*; **sîngeros, -oasă adj.** „zakrvavljen, krvoločan, svirep“ (dr. *sîngeros*, -*oasă*) < lat. *sanguinosus*; **crunt, -ă adj.** „krvav; užasan“ (dr. *crunt*) < lat. *cruentus* (< *cruor*, -*oris*); **crunta vb. refl.** „zakrvavi (se)“ (dr. *crunta*) < lat. *cruentare*; **încrunta vb. refl., tranz.** „popreko, ljutito gledati“ (dr. *încrunta*) < lat. **incruentare* (cf. *incruentatus*);¹⁴⁶ **carîe s.f.** „meso“ (dr., ar., ir. *carne*) < lat. *caro*, *carnem*; **cărîos, -oasă adj.** „mesnat“ (dr., ar., mgl. *cărîos*) < lat. *carnosus*; **pcele s.f.** „koža“ (dr. *piele*) < lat. *pellis*, *pellem*; **păr s.m.** „kosa, dlaka“ (dr. *păr*) < lat. *pilus*; **păros, -oasă adj.** „kosat, dlakav“ (dr. *păros*) < lat. *pilosus*; **cap s.n.** „glava; vrh; početak, kraj“ (dr., ar., mgl. *cap*) < lat. *caput*; **căpățină s.f. pejor.** „glav(ic)a (luka, kupusa)“ (dr., ar. *căpățină*) < lat. vulg. *capitina*;¹⁴⁷ **căpăținos, -oasă adj.** „glavat; fig. tvrdoglav“ (dr. *căpăținos*) < lat. *capatinosus*; **frunțe s.f.** „čelo“ (dr., ar., ir. *frunte*) < lat. *frons*, -*ontem*; **tîmplă s.f.** „slepoočnica“ (dr. *tîmplă*) < lat. **templa* = *tempora*; **urejke s.f.** „uvo“ (dr. *ureche*) < lat. vulg. *uricla* (< *auricula*); **nas s.n.** „nos“ (dr., ar., mgl., prov., cat. *nas*) < lat. *nasus*; **nare s.f.** „nozdrva“ (dr., ar. *nară*, *nare*) < lat. *nares*; **oiki s.n.** „oko; okno“ (dr. *ochi*) < lat. vulg. *oclu(s)* < lat. *oculus*;¹⁴⁸ **gană s.f.** „trepavica“ (dr. *geană*, ir. *žane*¹⁴⁹) < lat. **gennae* = *genae*;¹⁵⁰ **sprîncană s.f.** „obrva, veđa“ (dr. *sprînceană*¹⁵¹) < lat. **supergenna* (= **supercenna*) < *supercilia* + **genna*; **față s.f.** „lice“ (dr., ar., mgl. *față*) < lat. *facia* (< *facies*);¹⁵² **bucă s.f.** „obraz, zalogaj“ (dr., ar., mgl. *bucă*) < lat. *bucca*;¹⁵³ **bucos, -oasă adj.** „veliki obrazi“ (dr. *bucos*) < lat. *buccosus*;¹⁵⁴ **bucată s.f.** „komad, deo (hleba)“ (dr. *bucată*) < lat. *buccata*;¹⁵⁵ **îmbuca vb. tranz.** „(za)gristi; gutati, žderati“ (dr. *îmbuca*) < lat. **imbuccare*; **gură s.f.** „usta“ (dr., ar., mgl. *gură*) < lat. *gula*¹⁵⁶ (gr.biz. *goula*); **rost s.n., adj.** „smisao, red, cilj, namena; opravdanje; način (života); (utvrđeni) red; začepljen, zapušen“ (dr. *rost*) < lat. *rostrum* (< *rodo*); **diñce s.m.** „zub/ac“ (dr., ar., ir. *dînte*) < lat. *dens*, -*entem*; **gingeje s.f.** „desni“ (dr. *gingie*) < lat. *gingiva*; **măsa/ua s.f.** „kutnjak“ (dr. *măsea*, ar., mgl. *măseaua*) < lat. *maxilla*; **falcă s.f.** „vilica“ (dr., ar., mgl. *falcă*) < lat. *falx*, *falcem*; **fălcos, -oasă adj.** „čovek velikih vilica“ (dr. *fălcos*) < lat. *falcosus*; **limbă s.f.** „jezik“ (dr., ar., mgl. *limbă*) < lat. *lingua*; **barbă s.f.** „brada“ (dr., ar., mgl. *barbă*) < lat. *barba*; **mustață s.f.** „brk(ovi)“ (dr. *musteață*, ar., mgl. *mustață*) < lat. **mustacia* (< **mustacium* < gr. *μυστάκιον* < *μύσταξ*);¹⁵⁷ **umăr/umere s.m.** „rame“ (dr. *umăr*) < lat. *humerus*; **spaće s.n.** „leđa“ (dr. *spate*, ar. *spată*) < lat. *spatha* (< gr. *σπάθη*); **supțuară s.f.** „pazuho, miška“ (dr. *subsuoară*) < lat. *subtus* + *ala*;¹⁵⁸ **braț s.n.** „naručje“ (dr., ar., mgl. *braț*) < lat. *brachium* „podlaktica; ruka“; **cot s.n.** „lakat; krivina“ (dr., ar. *cot*) < lat. *cubitus*; **mînă s.f.** „ruka“ (dr., ar. *mînă*) < lat. *manus*; **palmă s.f.** „dlan“ (dr., ar., mgl. *palmă*) < lat. *palma*; **pumn**

¹⁴⁵ DELL, p. 75; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 280.

¹⁴⁶ DELR, 414-416; DA, I, 2, p. 932-933.

¹⁴⁷ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 28, 280; DA, I, 2, p. 100; DDA, p. 338, 340; Capidan, *Megl.*, III, p. 58.

¹⁴⁸ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 182.

¹⁴⁹ DELL, p. 120; REW, 8459; *Dicționarul explicativ al limbii române*, București, 1975, 885 (= DEX); DER, 8102.

¹⁵⁰ DELL, p. 269; REW, 3727.

¹⁵¹ DDA, p. 1079, 1130-1131.

¹⁵² Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 227.

¹⁵³ DELL, p. 77; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 280.

¹⁵⁴ DELL, p. 77.

¹⁵⁵ H. Mihăescu, *E îndreptățită reconstituirea ?*, în *Omagiu lui Alexandru Rosetti*, București, 1965, p. 568 (= Mihăescu, *Reconst.*).

¹⁵⁶ DELL, p. 284-285; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 280.

¹⁵⁷ DELR, 1187; DLR, VI, P. 1032-1034; DER, p. 549-550; H. Mihăescu, *Influența grecească asupra limbii române pînă în secolul al XV-lea*, București, 1966, p. 55 (= Mihăescu, *Infl. gr.*).

¹⁵⁸ DELL, p. 19; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 280; DDA, p. 1101, 1134, 1135.

s.m. „pesnica“ (dr. *pumn*) < lat. *pugnus*; **dešč s.n.** „prst“ (dr. *deget*) < lat. *digitus*; **ungije s.f.** „nokat“ (dr. *unghie*) < lat. *ungula* (< *unguis*); **pičor s.n.** „noga“ (dr. *picior*, mgl. ir. *pičor/u*) < lat. *peciolus* (*petiolus*);¹⁵⁹ **ġenuncl s.m.** „koleno“ (dr. *genuchi*, /arh./ *genunchi*) < lat. *genuculum* (= *geniculum*); **îngenunclă vb. intranz.** „klečati, kolenčiti, fig. pokoriti“ (dr. *îngenucheă*, /arh./ *îngenuncheă*) < lat. *ingenuculare*;¹⁶⁰ **pulpă s.f.** „list (na nozi), but/ina“ (dr. *pulpă*) < lat. *pulpa*; **pulpos, -oasă adj.** „butinast“ (dr., ar. *pulpos*) < lat. *pulposus*; **călcăi s.n.** „peta“ (dr. *călcăi*) < lat. *calcaneum*, *-neus* (< *calx*, *calcis*); **stîng(u), stîngă adj., s.f.** „levi; levica“ (dr. *stîng*) < lat. **stancus*/**stangus* (= *stanticus*); **drept(u), dreaptă adj., s.n.** „desni; prav; desnica“ (dr. *drept*, ar. *direptu*, mgl. *dirept*) < lat. *directus*; **piept s.n.** „grudi“ (dr. *piept*) < lat. *pectus*; **sîn s.n.** „nedra“ (dr. *sîn*) < lat. *sanus*; **țîță s.f.** „sisă“ (dr. *țîță*) < lat. *titia*; **dos s.n.** „poledina; naličje; pe ~ naopako; šuma“ (dr., prov., cat. *dos*) < lat. *dorsum* (< *dorsum*); **spinare s.f.** „leđa, kičma, rtenjača“ (dr. *spinare*) < lat. *spinalis* (< *spina*);¹⁶¹ **coastă/cuastă s.f.** „kost, rebro, slabina; planinska kosa“ (dr., ar., mgl. *coastă*) < lat. *costa*; **înimă s.f.** „srce; jezgro, srž“ (dr. *înimă*) < lat. *anima*; **înimos, -oasă adj.** „sr(da)čan“ (dr. *inimos*) < lat. *animosus*; **pinćece s.f.** „abdomen, stomak“ (dr. *pîntece*, *pîntice*, *pîntic*) < lat. *pantex*, *-icem*; **pinćecos, -oasă adj.** „trbušast“ (dr. *pîntecos*, ar. *pînticos*) < lat. *panticosus*; **foale s.n.** „meh, mešina“ (dr., ar. *foale*) < lat. *follis*, *-em*; **buric s.n.** „pupak“ (dr. *buric*) < lat. **umbilicus* (< *umbilicus* < *umbo*); **ficaće s.m.** „jetra, crna džigerica“ (dr. *ficat*) < lat. *ficatum* (< *ficus*);¹⁶² **fcere s.f.** „žuč“ (dr. *fiere*) < lat. **fele* (< *fel*, *fellis*); **spină s.f. biol.** „slezina, dalak“ (dr., ar., mgl. *spină*) < lat. *splen*, *-enem*; **maț s.n.** „crevo“ (dr., mgl. *maț*) < lat. *matia*; **mărunțale s.f.** „iznutrice“ (dr. *măruntăie*) < lat. *minutalia* (< *minutus* < *minuo*);¹⁶³ **mărunt, -ă adj.** „sitan; nizak, kratak“ (dr. *mărunt*) < lat. *minutus*; **rărunc s.n.** „bubreg“ (dr. *rărunchi*) < lat. *renunculus*; **beșică s.f.** „beșika“ (dr. *bășică*, reg. *beșică*) < lat. **bessica* < *vessica*; **cur s.f. vulg.** „dupe“ (dr. /pop., vulg./, ar., mgl., ir. *cur*) < lat. *culus*;¹⁶⁴ **pulă s.f. vulg.** „pennis“ (dr. *pulă*) < lat. *pulla* (< *pullus* „mladunče“); **puță s.m.** „penis; momak šiljokuran“ (dr. /pop./, ar., mgl. *puță*, ir. *puțe*¹⁶⁵) < lat. **putium* (regresivni oblik od *praeputium*) ili **putea*, *put(u)la* (< *putus* „dečak, klinac“);¹⁶⁶ **noadă s.f.** „trtica; noada *curulu* - trtica“ (dr. /pop./, ar. *noadă*) < lat. **noda* (pl. *nodum*);¹⁶⁷ **coi s.m. vulg.** „testis“ (dr. /pop., vulg./ *coi*) < lat. *coleus*;¹⁶⁸ **lindic s.n. vulg.** „clitoris“ (dr. /pop., vulg./ *lindic*, st. fr. *landie*) < lat. *landica*,¹⁶⁹ itd.

Radanje, život, smrt, vitalne funkcije

Izobilje termina svrstanih u ovo poglavlje omogućava njihovu sledeću klasifikaciju: rađanje, život, smrt; pol, starost; zdravlje, bolest; psihički nedostaci; vitalne funkcije; nepokretnost i kretanje: **našće vb. tranz.** „roditi (se)“ (dr. *naște*) nastao od lat. *nascere* (= *nascor*); **fi vb. tranz.** „biti“ (dr., ir. *fi*) < lat. **fire* (< *fieri*);¹⁷⁰ **via vb. intranz.** „živeti“ (dr. *vie*, *via*) < lat. *vivere*;¹⁷¹ **învija vb. Intranz., tranz.** „oživeti, vaskrsnuti“ (dr. *învia*) < lat. *invivere*; **viu, -ie adj.** „živ(ahan)“ (dr. *viu*) < lat. *vivus*; **viață s.f.** „život“ (dr. *viață*) < lat. **vivitia* (< *vivus* + *-itia*); **crește vb. intranz. tranz.** „(na)rasti; razvi(ja)ti se; vaspitati; nadolaziti (voda)“ (dr., ir. *crește*) < lat. *creștere*; **muri vb. intranz.** „umreti, preminuti; umirati“ (dr., ir. *muri*) < lat. *morire* (= *mori*); **mort, -oartă adj.** „mrtav, umro; pokojni“ (dr., mgl., ir. *mort*) < lat. *mortuus*; **moarce s.f.** „smrt“ (dr., ar. *moarte*) < lat. *mors*, *mortem*; **mortăcină s.f.** „strvina“ (dr. /arh./ *mortăcină*) < lat. *morticina*; **mortăcuine s.f.** „crkotina, strvina“ (dr. *mortăciune*) < lat. *morticina*; **amurfi vb. intranz.** „ukočiti (se), postati neotesan; malaksati; prezimiti (životinje)“ (dr. *amorfi*, ar. *amurțascu*) < lat. vulg. **ammortire* (< lat. **admortire* < *ad* „kod, prema“ + *mortuus* „smrti“); **răposa vb. intranz.** „umreti“ (dr. *răpăosa*) < lat. *repausare*;¹⁷² **pjieri vb. intranz.** „umreti, nestati“ (dr. *pieri*) < lat. *perire*; **učis, -ă adj.** „zgnječen“ (dr. *ucide*) < lat. *occidere*; **ñeca vb. refl., tranz.** „(u)daviti (se), utopiti (se)“ (dr. *ñeca*, /arh./ *neca*) < lat. *necare*, *enecare*, itd. **Uom s.m.** „čovek“ (dr., ar., ir. *om*, mgl. *uom*) < lat. *homo*; **omiñit, -ă adj.** „očovečen, uljuđen, human, učtiv“ (dr. *omenesc*, ar. *uminitate*) < lat. *humanitas*, *-atem*; **bărbat s.m.** „muškarac, muž“ (dr., ar., mgl. *bărbat*) < lat. *barbatus*; **mușere s.f.** „žena, supruga“ (dr. *muiere*) < lat. *mulier*, *-erem*; **fămeje s.f.** „žena, supruga“ (dr. *femeie*, dr. /arh./ *famăn*) < lat. *femina*;¹⁷³ **făt s.m.**

¹⁵⁹ DELL, p. 491; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 280; DLR, VIII, 2, p. 536-541; Capidan, *Megl.*, III, p. 224-225.

¹⁶⁰ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 27, 280.

¹⁶¹ DELL, p. 642; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 237; DDA, p. 1098.

¹⁶² Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 280; DELL, p. 232.

¹⁶³ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 237-280.

¹⁶⁴ REW, 2384; DELR, 450; DA, I, 2, p. 1003-1004; Capidan, *Megl.*, III, p. 88; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 108.

¹⁶⁵ Capidan, *Megl.*, III, p. 243; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 129.

¹⁶⁶ PEW, 1416.

¹⁶⁷ DELR, 1236.

¹⁶⁸ DELR, 385; DA, I, 2, p. 639-640.

¹⁶⁹ REW, 4886; DELR, 995; DER, p. 479-480.

¹⁷⁰ REW, 3288; DELL, p. 209; DELR, 581; DA, II, 1, p. 113; DER, p. 326; DDA, p. 659-660; Capidan, *Megl.*, III, p. 157; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 112.

¹⁷¹ Ov. Densusianu, *Histoire de la langue roumaine*, I-II, Paris, 1901-1938 (voir aussi Densusianu, ILR, dans Ovid Densusianu, *Opere*, II, București, 1975), p. 801, 858-859 (= Densusianu, ILR); Rosetti, ILR, p. 593; DA, II, 1, p. 869; DDA, p. 165.

¹⁷² Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 282; DER, p. 688.

¹⁷³ Mihăescu, *La romanité*, p. 216.

„zametak“ (dr. *făt*) < lat. *fetus*; **fičor s.m.** „sin“ (dr. *fecior*, /reg./ *fīcior*, ir. *fečior*) < lat. **fetiolus* (< *fetus*);¹⁷⁴ **fată s.f.** „čerka, devojka“ (dr. *fată*) < lat. *feta*; **fičoară s.f.** „čerka“ (dr. *fecioară*) < lat. **fetiola*; **făta vb. tranz.** „roditi; oteliti, oždrebiti, ojagnjiti, ošteniti“ (dr. *făta*) < lat. *feta*; **činăr s.m.** „mladić, momak“ (dr. *tînăr*) < lat. *tener*, **tenerus* (forma imperijalne epohe je *teneri*, *-orum*); **juîne, jună s.m i f.** „mlad(ić)“ (dr. *june*) < lat. *iuvenis*; **bătrîn, -ă adj. subst.** „(za)star(eo); fig. prevaziđen“ (dr. *bătrîn*) < lat. *betranus* (= *veteranus*); **veklj, -kle adj.** „star(ostavan), davni; nekadašnji“ (dr. *vechi*) < lat. *veclus* < *vetulus*, itd. **Sănătos, -oasă adj.** „zdrav“ (dr., ar. mgl. *sănătos*) < lat. *sanitosus*; **sănătaće s.f.** „zdravlje“ (dr., ar. *sănătate*) < lat. *sanitas*, *-atem*; **vindeca vb. refl., tranz.** „(iz)lečiti (se), ozdraviti; zatvoriti (se) (rana)“ (dr. *vindeca*) < lat. *vindicare*; **tusă s.f.** „kašalj“ (dr., ar. *tuse*) < lat. *tussis*, *-em*; **tuși vb. intrans.** „kašljati“ (dr. *tuși*, ar. *tușescu*) < lat. *tussire*; **gît s.n.** „vrat, guša, grlo“ (dr. *gît*) < lat. *guttur*; **cufuri vb. refl.** „imati proliv; usrati se od straha“ (dr. *cufuri*, ar. *cufurescu*) < lat. *conforire* (< *forire* < *foria*, *-ae*);¹⁷⁵ **cufureală s.f.** „proliv, diarea“ (dr. *cufureală*, ar. *cufoare*) < lat. **conforia*;¹⁷⁶ **cufuričos, -ă adj.** „govnjiv“ (dr. *cufuricios*) < lat. **conforiciosus*; **frigurj s.n.** „hladnoća“ (dr. /pop./ *friguri*) < lat. *frigora*, *-ae*; **fiorj s.m.** „jeza“ (dr. *fior*) < lat. *febris*, *-em*; **înfiora vb. tranz., refl.** „(na)ježiti (se), uzbuditi (se); (u)plašiti se“ (dr. *înfiora*) < lat. *in* + *febris*, *-em*; **muc, pl. muč s.n.** „slinac, sekret iz nosa“ (dr., ar. *muc/i*, mgl. *muc*) < lat. *mucii* (< *mucus*); **mucos, -ă adj.** „slinav“ (dr., ar., mgl. *mucos*) < lat. *mucosus*; **mucoare s.f.** „memla“ (dr. reg., ar. *mucoare*) < lat. *mucor*, *-orem*; **určor s.n.** „testija“ (dr., ar. *urcior*, *ulcior*) < lat. *hordeulus* (< *hordeum*); **pečingjina s.f. med.** „lišaj“ (dr. *pecingine*) < lat. *petigo*, *-inem*; **rîje s.f.** „šuga“ (dr. *rîje*) < lat. *aranea*; **rîjos, -oasă adj.** „šugav“ (dr. *rîjos*) < lat. *araneosus*; **neğel s.m.** „mldež, bradavica“ (dr. *neg*) < lat. *naevus*; **puroj s.n.** „gnoj“ (dr. *puroi*) < lat. **puronium* (< *pus*, *-is*); **zgaibă s.f.** „krasta“ (dr. *zgaibă*) < lat. **scabia* (< *scabies*); **čumă s.f.** „čuma“ (dr., ar., mgl. *ciumă*) lat. *cyma* (< gr. *κῦμα*),¹⁷⁷ itd. **Orb/uorb, oarbă adj.** „slep“ (dr., ir. orb, mgl. *uorb*) < lat. *orbis*; **surd, -ă adj.** „gluv“ (dr., mgl., ir. *surd*) < lat. *surdus*; **asurzj, asurzjasc vb. intrans. tranz.** „ogluveti, zaglušiti; onesvestiti (se)“ (dr. *asurzj*) < lat. **assurdire* (< *surdescere*); **surzj vb. intrans., tranz.** „ogluveti, zaglušiti“ (dr. *surzj*) < lat. *(ad) surdire*; **mut, -ă adj.** „nem“ (dr., ar., mgl., ir. *mut*) < lat. *mutus*; **amuŕj vb. intrans.** „zanemeti; fig. čutati (kao zaliven)“ (dr. *amuŕj*) < lat. **ammutire* (< *mutus* „mutav“); **șciop, -oapă adj.** „čopav, hrom“ (dr. *șciop*) < lat. **excloppus*, *scloppus* (*cloppus*); **șciopa vb. intrans.** „očopaveti“ (dr. /reg., arh./ *șciopa*) < lat. **excloppare*, **scloppare*; **șciopăta vb. intrans. refl.** „ohrometi“ (dr. *șciopăta*) < lat. **excloppitare*, **scloppitare*,¹⁷⁸ itd. **Mınca vb. tranz. refl.** „(po)jesti; gristi (se); svrbeti; fig. živeti (od nečega)“ (dr. *mınca*) < lat. *manducare*; **mesčeca vb. tranz.** „(iz)meaati“ (dr. *mesteca*) < lat. *maticare*; **dumica vb. tranz.** „(u)drobiti“ (dr. *demica*, /arh./ *dīmica*, /pop./ *dumica*) < lat. **demicare* (< *mica*);¹⁷⁹ **sătura vb. refl., tranz.** „zasititi (se), zadovoljiti (se)“ (dr. *sătura*) < lat. *saturare* (< *atur*); **sătul, -ă adj.** „sit, zasićen; fig. zadovoljan“ (dr. *sătul*) < lat. *satullus*; **foame s.f.** „glad“ (dr., ar. *foame*) < lat. *fames*, *-em*; **foamece s.f.** „gladovanje“ (dr. *foamete*) < lat. *fames*, **-item*; **flămjnd, -ă adj.** „gladan“ (dr. *flămjnd*, mgl. *flămjnd*, ir. *flamund*) < lat. **flămjnd* < lat. **flamabundus* (< *flamma*; cf. *gaudibundus*, *palpabundus*);¹⁸⁰ **bja vb. tranz. intrans.** „(na)piti (se), gutati; harčiti novac (na piće); **pop.** pušiti“ (dr. *bea*) < lat. *bibere*; **bjat, -ă adj.** „pijan, naljoskan“ (dr., mgl. *beat*) < lat. *bibitus*; **beutorj s.m.** „pijanica, pijanac“ (dr. *băutor*) < lat. *bibitor*; **beŕju s.f.** „pijan, opijen“ (dr. *beŕjiv*, /reg./ *beŕju*) < lat. **bibitivus*; **beatură s.f.** „piće (alkoholno)“ (dr. *băatură*, /reg./ *beatură*) < lat. *bibitura*; **sorbi vb. tranz.** „srkati, ispiti“ (dr. *sorbi*) < lat. *sorbire*, *sorbere*; **suğe vb. tranz., refl.** „(i)sisati, dojiti; (is)cediti (se)“ (dr. *suge*) < lat. *sugere*; **l'ingje vb. tranz., refl.** „liznuti, o(b)liz(iv)ati (se)“ (dr. *linge*, mgl. *ling*, ir. *linže*) < lat. *lingere*; **săce s.f.** „žed, fig. žudnja“ (dr., it. *sete*) < lat. *sitis*; **sătos, -oasă adj.** „žedan“ (dr. *setos*) < lat. *sitosus*; **căca vb. intrans.** „(u)srati (se)“ (dr. /pop./ *căca*, ar., mgl. *cac*, ir. *cacă*) < lat. *cacare*;¹⁸¹ **căcat s.m.** „govno“ (dr. *căcat*) < lat. *cacatus*; **căcăčos, -oasă adj.** „usran; nemočan“ (dr. *căcăčios*) < lat. *cacatosus*; **cufuri vb. refl.** „imati proliv“ (dr. *cufuri*) < lat. *conforire* (< *forire* < *foria*, *-ae*); **cufureală s.f.** „proliv“ (dr. *cufureală*) < lat. **conforia*; **cufuričos, -ă adj.** „usran, govnjiv“ (dr. *cufuricios*) < lat. **conforiciosus*; **screme vb. refl.** „napti se, naprezati se“ (dr. *screme*) < lat. *exprimere*;¹⁸² **beși vb. tranz.** „prđiti“ (dr. *băși*) < lat. *bissire* (< *vissire*); **bešină s.f.** „prdac“ (dr. *băšină*, *bešină*) < lat. **bissina* (< **vissina*);¹⁸³ **bešininos, -oasă adj.** „prđljiv“ (dr. *beat*) < lat. **bissinosus*; **piša vb. refl.** „upišati se“ (dr. /pop./, ir. *piša*, mgl. *piș*) < lat. **pissiare*;¹⁸⁴ **fuće vb. tranz.** „jebati, imati snošaj“ (dr. /pop., vulg./, ir. *fute*, ar., mgl. *fut*) < lat. *fut(u)ere*,¹⁸⁵ itd. **Adurmi vb. intrans. tranz.** „zaspati, usnuti; uspavati (se)“ (dr. *adormi*, *adurmi*) < lat. *addormire*; **somn s.n.** „san“ (dr. *somn*)

¹⁷⁴ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 259; REW, 3273; DELL, p. 231; DELR, 560, 561; DA, II, 1, p. 74-75; DER, p. 321, 323; Al. Graur, *Etimologii românești*, București, 1963, p. 94 (= Graur, *Etimologii*).

¹⁷⁵ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 278.

¹⁷⁶ DLR, I, 2, p. 953; Capidan, *Megl.*, III, p. 83-84.

¹⁷⁷ REW, 2438; DELR, 363; DA, I, 2, p. 503-505; DER, p. 200-201; DEX, p. 156; DDA, p. 449-450; Capidan, *Megl.*, III, p. 101.

¹⁷⁸ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 278.

¹⁷⁹ REW, 2551; DELR, 402; Rosetti, *ILR*, p. 191; DER, p. 306.

¹⁸⁰ REW, 3351; DELR, 603; Rosetti, *ILR*, p. 191; Capidan, *Megl.*, III, p. 128; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 112.

¹⁸¹ REW, 1443; DELR, 206; DER, p. 122; DDA, p. 302; Capidan, *Megl.*, III, p. 53; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 105.

¹⁸² REW, 3057; DER, p. 739; DDA, p. 1108-1109.

¹⁸³ DELR, 138; DER, p. 70; DDA, p. 269.

¹⁸⁴ REW, 6544; DDA, p. 718; Capidan, *Megl.*, III, p. 223; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 128.

¹⁸⁵ REW, 3622; DER, p. 739; DDA, p. 577; DELR, 707; Capidan, *Megl.*, III, p. 134; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 113.

< lat. *somnus*; **somnuros, -oasă adj.** „pospan“ (dr. *somnoros*) < lat. *somnosus*; **vis s.n.** „san(jarenje)“ (dr., mgl., ir. *vis*) < lat. *visum*; **visa vb. tranz., intranz.** „sanja(ri)ti; nadati se“ (dr. *visa*) < lat. *visare*; **sufla vb. intranz., tranz.** „(o)duvati“ (dr. *suffla*) < lat. *sufflare*; **răsufla vb. tranz., intranz., refl.** „disati; odahnuti, odmoriti se; popuštati“ (dr. *răsuffla*) < lat. **resufflare*; **sufflet s.n.** „duh, duša; srce“ (dr. *sufflet*) < **sufflitus* (< *sufflare*); **căsca vb. tranz., intranz.** „zinuti, zabezeknuti (se); zevati; otvoriti (se), otškrinuti“ (dr. *căsca*, ar. *casca*, mgl. *casca*) < lat. **cascare* (< gr. *χάσκω*);¹⁸⁶ **șciupja vb. tranz.** „(o)pljunuti“ (dr. *scuipa, scuipi*, mgl. *scup*) < lat. **scuppire*;¹⁸⁷ **bală s.f.** „bala, žvala (u životinje); – *de cîne* - pseća bala, – *de copil* - dečja bala“ (dr., ar. *bală*) < lat. *bellua*; **sugiț s.n.** „štucanje“ (dr. *sughiț*) < lat. *singultus* (= *sugglutius, subgluttius*); **sugița vb. intranz.** „štucati“ (dr. *sughița*) < lat. *singultare* (= *subgluttiare*);¹⁸⁸ **Sta vb. intranz.** „(za)stati; ostati; stanovati, živeti“ (dr. *sta*, ar. *stau /stare/*) < lat. *stare*; **zăca vb. intranz.** „bolovati, biti bolestan; mučiti se (nalaziti se) u zatvoru; ležati, odmarati; počivati“ (dr. *zăcea*) < lat. *jacere*; **ședa vb. intranz.** „sedeti, sestiti; stanovati; boraviti“ (dr. *ședea*) < lat. *sedere*; **așeza, așez vb. refl., tranz.** „sesti; posaditi (se), smestiti (se), namestiti; smiriti se; pritisnuti; splasnuti“ (dr. *așeza*) < lat. **assediare*; **culca vb. refl., tranz.** „legnuti, leći; prostirati se; savi(ja)ti se“ (dr. *culca*) < lat. *collocare*; **scula vb. refl., tranz.** „probuditi se, ustati, dići se; pobuniti se“ (dr. *scula*) < lat. **excub(u)lare*; **căda vb. intranz.** „(s)pasti, padati“ (dr. *cădea*) < lat. *cadere*; **aluñeca vb. intranz.** „skliznuti (se), okliznuti (se), pasti; provući se“ (dr. *aluneca*) < lat. *ad + lubricare* (< *lubricus*); **merge vb. intranz.** „ići, hodati; kretati se; proći, prolaziti; pohadati (školu)“ (dr. *merge*) < lat. vulg. *mergere* = *mergi*;¹⁸⁹ **paș s.m.** „korak“ (dr., ar. *paș*) < lat. *passus*; **păși, pășesc vb. intranz.** „(za)koračiti, koračiti; poći; prekoračiti“ (dr. *păși, pășesc*) < lat. **passare* (< *passus*); **umbla vb. intranz.** „ići, kretati se“ (dr. *umbla*) < lat. *ambulare*;¹⁹⁰ **plimba vb. refl., tranz.** „(pro)šetati (se)“ (dr. *plimba*) < lat. *perambulare* (*per + ambulare*); **preumbla vb. refl.** „(pro)šetati (se)“ (dr. reg. *preumbla*) < lat. *perambulare* (*per + ambulare*); **urdina vb. intranz.** „ići tamo-amo“ (dr. *urdina*) < lat. *ordinare*; **fuği vb. intranz.** „trčati, juriti; bežati; uteći“ (dr. *fugi*) < lat. *fugire* (= *fugere*); **fugă s.f.** „trčanje, trk(a); bežanje, beekstvo“ (dr., ar., mgl. *fugă*) < lat. *fuga, -am*; **alerga vb. intranz. tranz.** „(pro)juriti; goniti; bežati, trčati, žuriti; lunjati“ (dr. *alerga*) < lat. **allargare* (*ad + largare* < *largus*); **intra vb. intranz.** „ulaziti“ (dr. *intra*) < lat. *intrare*; **ieși vb. intranz.** „izaći; pojaviti se; rasti; uspeti“ (dr., ir. *ieși*) < lat. *exire*; **sui vb. intranz., refl., tranz.** „(po)peti se, penjati se; ići napred; (po)dići (se); povisiti“ (dr., mgl. *sui*) < lat. *subire* (< *ire*); **veni vb. intranz.** „doći, prilaziti, stići; posetiti; (pro)iz(i)laziti“ (dr. *veni*) < lat. *venire*; **apropija vb. refl.** „približiti (se), doći; (do)nositi; dostići“ (dr. *apropia*) < lat. *appropriare* (< *ad + propio* < *propius*);¹⁹¹ **apropijat, -ă adj.** „blizak, intiman“ (dr. *apropiat, -ă*) < lat. *appropriatus*; **ajunğa vb. intranz., tranz.** „(do)stići, (do)živeti; prostirati se; prostirati se; (su)sresti (se); ispuniti; posta(ja)ti“ (dr. *ajunge*) < lat. *adiungere*; **apleca vb. tranz., refl.** „(na)kriviti (se), sagnuti se; savijati (se)“ (dr. *apleca*) < lat. *applicare*;¹⁹² **îndopleca vb. tranz.** „sagnutri, pognuti“ (dr. *îndupleca*) < lat. *induplicare*; **scăpa vb. intranz., tranz., refl.** „izbeći, spas(i)ti se; (is)pustiti; osloboditi se“ (dr. *scăpa*) < lat. **excappare* (< *cappa*); **rătăci vb. refl., intranz.** „izgubiti se, zalutati, skitati“ (dr. *rătăci*) < lat. **erraticire* (= **erraticare* < *erraticus* < *erro, -are*);¹⁹³ **călca vb. intranz.** „(z)gaziti se, ugaziti“ (dr. *călca*) < lat. *calcare* (< *calx, calcis*); **trece vb. intranz., tranz.** „proći, preći“ (dr. *trece*, ar., mgl. *trec*, ir. *treče*) < lat. *treicere* (= *traicere*); **sări vb. intranz., tranz.** „(od)skočiti, (u)skakati; upasti; preskočiti; iskočiti“ (dr. *sări*) < lat. *salire*; **sălta vb. intranz., refl., tranz.** „skočiti; dići se; rasti“ (dr. *sălta*) < lat. *saltare*; **înnota vb. intranz.** „(pre)plivati“ (dr. *înnota, înnota*) < lat. **innotare* (= *innatare*);¹⁹⁴ **prinde vb. tranz., refl.** „hvatati, (z)grabiti; prihvatiti (se)“ (dr. *prinde*) < lat. *pre(he)ndere*; **cuprinde vb. tranz., refl.** „obuhvatiti; zagrliti (se); zauzeti“ (dr. *cuprinde*) < lat. *compre(he)ndere*; **apuca vb. tranz., refl., intranz.** „hvatati, uzeti; (pri)kačiti (se); zahvatiti; doživeti, (po)krenuti, ići“ (dr. *apuca*, ar. *apuc, apucare*) < lat. *aucupare* (= *capere*);¹⁹⁵ **ačinge vb. tranz., refl.** „(do)taknuti, doticati; udariti, (za)interesovati (se); (do)stići; fig. (o)šetiti“ (dr. *atinge*) < lat. *atingere*; **trađe vb. tranz., intranz., refl.** „(po)vući (se); poticati, voditi poreklo“ (dr. *trage*, ar., mgl. *trag*, ir. *traže*) < lat. *tragere, trahere*;¹⁹⁶ **apuñe vb. intranz.** „zalaziti (sunce)“ (dr. *apune*) < lat. *apponere*; **ține(a) vb. tranz., intranz.** „(o)držati (se); zadržati se“ (dr. *ține/a, ține/a*) < lat. *tenere*; **arunca vb. tranz.** „(do)baciti, izbaciti; gurati (u nešto), skočiti; posejati“ (dr. *arunca*, ar. *aruncu*) < lat. *adruncare* (< *eruncare* < *runco*);¹⁹⁷ itd.

Čula (funkcije čulnih organa), utisci, boje, oblik, aspect

¹⁸⁶ REW, 1733; DELR, 282; DER, p. 146; DDA, p. 318; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 52; Capidan, *Megl.*, III, p. 63.

¹⁸⁷ DER, p. 741; DEX, p. 842; Capidan, *Megl.*, III, p. 261-262.

¹⁸⁸ Mihăescu, *Lg. lat.*, 279; DER, p. 807.

¹⁸⁹ Mihăescu, *Lg. lat.*, 284; DER, p. 516.

¹⁹⁰ Rosetti, *ILR*, p. 156, 504, 506.

¹⁹¹ Mihăescu, *Lg. lat.*, 65.

¹⁹² Mihăescu, *Lg. lat.*, 25; DELR, p. 1402, 1403; DER, p. 29, 636.

¹⁹³ DEX, p. 780; *Scurti dicționar etimologic...* Redacteurs I. Raevski, M. Gabinski, Chișinău, 1978, p. 368 (= SDE).

¹⁹⁴ Mihăescu, *Lg. lat.*, 28; DELR, p. 1261, 1262; Rosetti, *ILR*, p. 500; DER, p. 432; SDE, p. 510.

¹⁹⁵ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 66, 301; DEX, p. 47; SDE, p. 33.

¹⁹⁶ DER, p. 855; SDE, p. 431; Capidan, *Megl.*, III, p. 297-298; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 137.

¹⁹⁷ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 283; DEX, p. 54.

Termini ovog poglavlja svrstani su u sledeća potpoglavlja: funkcije čulnih organa, utisci, boje, oblik i aspekt: **veda vb. tranz., refl.** „(u)videti (se), gledati (se); biti prisutan; primetiti“ (dr. *vedea*, ar., mgl. *ved*) < lat. *videre*; **auzi vb. tranz. intranz. refl.** „(do)čuti, slušati, saznati, doznati; pričati (se)“ (dr. *auzi*, ir. *avzi*) < lat. *audire*; **asculta vb. tranz. intranz.** „(sa)slušati, čuti; prida(va)ti pažnju; biti pažljiv, poslušati“ (dr. *asculta*) < lat. *ascultare* (= *auscultare*); **gust s.n.** „ukus“ (dr., ir., friul., cat. *gust*) < lat. *gustus*; **gusta vb. tranz.** „okusiti, (o)probati“ (dr. *gusta*) < lat. *gustare*; **acru, -ră adj.** „kiseo“ (dr., ar., mgl. *acru*) < lat. *acrus*, *agrus* (= *acer*);¹⁹⁸ **acros, -oasă adj.** „kiselast“ (dr. *acros*) < lat. *acrosus*; **amar, -ă adj.** „gorak“ (dr., ar. *amar*, -ă) < lat. *amarus*; **amări vb. refl. tranz.** „(za)gorčiti; rastužiti (se), (raz)ljutiti se“ (dr. *amări*) < lat. **amarire*; **amărița s.f.** „gorčina“ (dr. *amărița*) < lat. *amaritia* (< *amarus*); **dulce adj.** „sladak, svež (za mleko)“ (dr., šp. *dulce*) < lat. *dulcis*, -em; **îndulci vb. tranz.** „(za)sladiti“ (dr. *îndulci*) < lat. **indulcire* (= *indulcere*); **dulceață s.f.** „slatkiš“ (dr. *dulceață*) < lat. *dulcitia* (< *dulcis*); **puți(re) vb. intranz.** „(za)smrdeti“ (dr. /pop./ *puți/re*) < lat. vulg. *putire* (= *putere*); **putoare s.f.** „smrad“ (dr. /pop./, ar. *putoare*) < lat. *putor*, -orem; **pučos, -oasă adj.** „smrdljiv“ (dr. *pucios*) < lat. **puteosus*;¹⁹⁹ **împuți vb. refl., tranz.** „(za)smrdeti, usmrdeti se“ (dr. *împuți*) < lat. *inputire* (= *inputere*), itd. **Alb, -ă adj.** „be/o“ (dr. *alb*) < lat. *albus*; **albi vb. refl., intranz., tranz.** „(po)beleti, (o)sedeti; (za)s(i)jati“ (dr. *albi*) < lat. **albire* < *albescere*; **albastru, -ră adj.** „nebesko plav, svetlo plav, plavičast; – **înkis** - tamno plav“ (dr. *albastru*, -a) < lat. **albaster* (< *albus* + -aster); **albeață s.f.** „belilo“ (dr. *albeață*) < lat. **albitia* (*albities*); **galbin, -ă adj.** „žuto“ (dr. *galben*, dr. /reg./, ar., mgl. *galbin*) < lat. *galbinus* (< *galbus*); **galbiñață s. f.** „bledoća (u licu)“ (dr. *gălbeneală*) < lat. *galbinitia*; **negru, năgră adj.** „crn, fig. Taman, mračan“ (dr., ar., mgl., ir. *negru*) < lat. *niger*, -gra, -rum; **negrița s.f.** „crnoća, crnilo“ (dr. *negreță*) < lat. *nigritia*; **negričos, -oasă adj.** „crnkast“ (dr. *negricios*) < lat. *nigritiosus*; **neguros, -oasă adj.** „zamračen, zatamnjen“ (dr. *neguros*) < lat. **negulosus* < *nebulosus*; **negură s.f.** „mrak, tama“ (dr. *negură*) < lat. **negula* < *nebula*; **negurița s.f.** „pomračenje, zamračenje“ (ar. *niguredzā*) < lat. **negula* < *nebula*; **negričos, -oasă adj.** „pomračen, zamračen“ (dr. *negricios*) < lat. *nigritiosus*; **roșu, -ișe adj.** „crven“ (dr. *roșu*/u/, mgl. *roș*) < lat. *roseus*;²⁰⁰ **rojib, -oajbă adj.** „crvenkast (konj)“ (dr. *rojib*, *roajbă*) < lat. *robeus* (< *rubeus*); **vînăt, -ă adj.** „plav“ (dr. *vînăt*) < lat. *venetus*; **verde adj.** „zelen“ (dr. *verde*) < lat. *vir(i)dis*; **cărunt, -ă adj.** „(pro)sed, osedeo“ (dr. *cărunt*) < lat. *canutus* (< *canus*); **vărgat, -ă adj.** „prugast“ (dr. *vărgat*) < lat. *virgatus*; **învărgat, -ă adj.** „išaran (prugama)“ (dr. *învărgat*) < lat. **invirgatus* (< *in* + *virgatus*), itd. **Strîmb, -ă adj.** „savijen, kriv“ (dr., ar. *strîmb/u*) < lat. *strambus* (= *strabus*); **strîmbat, -ă adj.** „iskrivljen, nakrivljen“ (dr. *strîmbat*) < lat. **stranbatus*; **drept, -eaptă adj.** „prav“ (dr. *drept*) < lat. *directus*; **îndrepta vb. tranz. refl.** „ispraviti (se), uspraviti (se); popraviti (se)“ (dr. *îndreptat*) < lat. **indirectus*; **îndreptat, -ă adj.** „ispravljen, uspravljen“ (dr. *îndreptat*) < lat. **indirectus*; **margină s.f.** „ivica, rub; periferija; obala“ (dr. *margină*, *marginē*) < lat. *margo*, -inē; **mukișe s.f.** „ivica, rub, tupi deo (noža, sekire)“ (dr. *muchișe*) < lat. *mutulus*;²⁰¹ **ungije s.f.** „nokat“ (dr. *ungie*) < lat. *ungula* (< *unguis*); **gaură s.f.** „rup(čag)a, otvor“ (dr., mgl. *gaură*, ar. *gavră*) < lat. *cavula*, -am (*cavus*, -a, -um);²⁰² **čerc s.n.** „kolut“ (dr. *cerc*) < lat. *circus*; **sămn s.n.** „znak; dokaz; gest, pokret; trag“ (dr. *semn*) < lat. *signum*; **sămna vb. tranz.** „označiti, potvrditi; potpisati“ (dr. /arh./ *sămna*) < lat. *signare*; **sămnat, -ă adj.** „zabeležen“ (dr. *semnat*) < lat. *signatus*; **însămna vb. tranz. intranz.** „označiti, označavati; (za)beležiti, pokazati“ (dr. *însămna*) < lat. vulg. *insignare*; **însămnat, -ă adj.** „obeležen, označen“ (dr. *însămnat*) < lat. vulg. *insignatus*; **frumos, -ă adj.** „lep“ (dr. *frumos*) < lat. *formosus*; **înfrumușă vb. tranz., refl.** „ulepša(va)ti (se), ukrašavati (se); doterivati (se)“ (dr. /arh./ *înfrumușă*) < lat. **informosiare*; **înfrumușat, -ă adj.** „ulepšan“ (dr. /arh./ *înfrumușat*, ar. *mușat*) < lat. **informosiatuș*;²⁰³ **urît, -ă adj.** „ružan, gnusan“ (dr. *urît*) < lat. *horritus*; **urî vb. tranz. refl.** „mrzeti; gnušati se; dosađivati se“ (dr. *urî*) < lat. vulg. **horrire* = *horrere*; **gras, -ă adj.** „debeo“ (dr. *gras*) < lat. *grassus* (< *crassus*, utiče na *grossus*); **îngrășa vb. refl., tranz.** „(u)gojiti (se), (u)toviti (se)“ (dr. *îngrășa*) < lat. **ingrassiare*; **frațet, -ă adj.** „mlad; presan; nezreo“ (dr. *frațet*) < lat. **fragidus* (< *fracidus*, utiče na *fragilis*); **crud, -ă adj.** „zelen; nezreo“ (dr. *crud*, -ă) < lat. *crudus*; **mučed, -ă adj.** „buđav“ (dr. *muced*) < lat. *mucidus*, itd.

Intelekt, osećanja, volja, jezik, karakter

Nije monogobrojna, ali je veoma razudena leksika iz oblasti intelekta, osećanja, volje, posebno jezika i karaktera: **mințe s.f.** „pamet“ (dr., ar. *mințe*) < lat. *mens* (ak. *mentem*) (*tenere mente* > *țin/e/ mințe* „pamti“); **pricepe vb. tranz., refl.** „razumeti (se), shvatiti, pozna(va)ti“ (dr. *pricepe*) < lat. *percipere* (= *capere*); **înțalege vb. tranz., refl.** „razume(va)ti (se), shvatiti; slagati se“ (dr. *înțalege*) < lat. *intelligere* (< *interligere*); **prepuine/propuine vb. tranz.** „naložiti (kome)“ (dr. *prepuine/propuine*) < lat. *praepondere*; **pare vb. intranz. refl.**

¹⁹⁸ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 228; DELR, p. 13; DDA, p. 104; Capidan, *Megl.*, III, p. 7.

¹⁹⁹ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 279; DLR, VIII, 5, p. 1721-1722, 1860; DER, p. 681; SDE, p. 343; DDA, p. 150; Capidan, *Megl.*, III, p. 243.

²⁰⁰ DER, p. 706.

²⁰¹ DLR, VI, p. 943-945; Mihăescu, *La romanité*, 228-229.

²⁰² REW, 1795; DELR, 720; SDE, p. 84; DDA, p. 581; Capidan, *Megl.*, III, p. 137.

²⁰³ REW, 3450; DELL, p. 247; DELR, 655, 656; DDA, II, 1, p. 179, 671, 672; SDE, p. 462; Densusianu, *ILR*, p. 455, 797; Rosetti, *ILR*, p. 592; *Dicționarul elementelor românești din documentele slavo-române (1374-1600)*, București, 1981, p. 84, 150 (= DELROM); DDA, p. 840; Capidan, *Megl.*, III, p. 199.

„izgledati, (pri)činiti se; smatrati“ (dr. *părea*) < lat. *parere*; **împăra vb. tranz.** „nabiti kočeve“ (dr. *împăra*) < lat. *inpalare*; **cunoaște vb. tranz.** „(po)zna(va)ti, (u)poznati (se); identifikovati“ (dr. *cunoaște*) < lat. *conoscere* (= *cognoscere*); **șciî vb. tranz. intranz. refl.** „znati, umeti; poznavati; zna se, poznato je“ (dr., ir. *ști*, ar., mgl. *știu*) < lat. *scire*; **uîta vb. tranz., intranz., refl.** „zaboraviti; obazreti se, pogledati“ (dr. *uîta*) < lat. **oblitare* (< *oblitus*); **adăvăr s.n.** „istina“ (dr. *adevăr*) < lat. **ad de verum*; **mincună s.f.** „laž“ (dr., ar., mgl. *minciună*) < lat. *mentionem* (= *mendacium*); **minî vb. intranz. tranz.** „(s)lagati; zavesti, prevariti“ (dr. *minî*) < lat. *mentire* (= *mentior*), itd. **Șimî vb. tranz., refl.** „osecati (se); primetiti“ (dr., ar. *simî/ire/*) < lat. *sentire*; **plăca vb. intranz., tranz.** „dopasti se, dopadati se; sviđati se“ (dr. *plăcea*) < lat. *placere*; **dor s.n.** „čežnja, žudnja; ljubav(ni jad); žalost, tuga“ (dr., ar., mgl. *dor*) < lat. *dolus* (= *dolor*); **durîa vb. tranz.** „boleti, osecati bol“ (dr. *durea*) < lat. *dolere*; **supăra vb. tranz., refl.** „(na)ljutiti (se), (na)jediti (se)“ (dr. *supăra*) < lat. *superare*; **întărita(re) vb. tranz.** „(raz)dražiti; podbadati, podstrektivati“ (dr. *întărita/re/*) < lat. vulg. *interritare*; **întrista vb. tranz., refl.** „(o)žalostiti (se), sneveseliti (se)“ (dr. /arh./ *întrista*) < lat. vulg. *tristare* (= *tristor*); **stîmpăra vb. refl. tranz.** „smiriti; ugasiti (vatru)“ (dr. *stîmpăra, astîmpăra*) < lat. *extempero, extemperare* (< *ex* + **temperare*); **mîniie s.f.** „ljutnja; srdžba, gnev“ (dr. *mînie*) < lat. *mania* (gr. *μάνια*);²⁰⁴ **urî vb. tranz., refl.** „mrzeti; gaditi se, gnušati se“ (dr. *urî*) < lat. vulg. **horrire* = *horrere*; **urît adv.** „neprijatno; ružno, gadno“ (dr. *urît*) < lat. *horritus*; **urîcos, -oasă adj.** „neptijatan; ružan, gadan“ (dr. *urîcios*) < lat. vulg. **horritosus*; **tulbura vb. tranz., refl.** „(za)mutiti; uznemiriti (se)“ (dr. *tulbura, turbura*) < lat. vulg. *turbulare* (< *turba*); **tulburos, -oasă adj.** „mutan“ (dr. *tulburos*) < lat. vulg. *turbulosus*; **turba vb. intranz.** „pobesneti“ (dr. *turba*) < lat. *turbare*; **spărios, -oasă adj.** „strašljiv, uplašen“ (dr. *sperios, -oasă*) < lat. **expavoriosus*;²⁰⁵ **spămînta vb. tranz., refl.** „(u)plašiti; uznemiriti (se)“ (dr. arh. *spămînta*) < lat. **expa(vi)mentare*; **tremuros, -oasă adj.** „drhtav“ (dr. *tremuros*) < lat. *tremulosus*; **čeme vb. refl., tranz.** „strahovati, plašiti se; brinuti (se)“ (dr. *teme*) < lat. *timere* (< *timeo, timere*);²⁰⁶ **mira vb. refl., tranz.** „(za)čuditi (se)“ (dr. *mira*) < lat. *mirare* (= *mirari* < *mirus, -a, -um*); **minună s.f.** „čudo, divota“ (dr. *minune*) < lat. *mirio, -onem* (< *mirus*); **gême vb. intranz.** „stenjati“ (dr. *geme*) < lat. *gemere*; **gêmât s.n.** „stenjanje“ (dr. *geamât, gêmât*) < lat. *gemitus*; **plînge vb. intranz., refl., tranz.** „(o)plak(iv)ati; kukati, žaliti (se)“ (dr. *plînge*) < lat. *plangere*; **lacrămă s.f.** „suza“ (dr., mgl. *lacrimă, lacrămă*, ar. *lacrămă*) < lat. *lacrima*; **lăcrăma, -mez vb. intranz.** „plakati, biti u suzama, suziti“ (dr. *lăcrima*, mgl. *lacrimmez*) < lat. *lacrimare*; **lăcrămos, -oasă adj.** „uplakan“ (dr., mgl. *lăcrimos, lăcremos*, ar. *lăcrămos*, itd.) < lat. *lacrimosus*; **lăcrămuță s.f.** „suzica“ (dr. *lacrimuță*) < lat. *lacrimula*; **trist, -ă s.m.** „žalostan“ (dr., friul., prov. *trist*) < lat. vulg. *tristus* < lat. *tristis*; **întrista vb. tranz., refl.** „(o)žalostiti (se)“ (dr. /arh., reg./ *întrista*) < lat. vulg. *tristare* (= *tristor*);²⁰⁷ **păfi vb. tranz., intranz.** „patiti, (na)stradati“ (dr. *păfi*) < lat. *patio, -ire* (= *patior*); **păfire s.f.** „patnja“ (dr., ar. *păfire*) < lat. *patio, -ire* (= *patior*); **sufăra vb. intranz., tranz.** „trpeti, podnositi; patiti; dopustiti, pristati“ (dr. *sufəri*) < lat. **sufferire* (= *sufferre*); **rîde vb. intranz.** „(i)smejati se, zabavljati se“ (dr. *rîde*) < lat. *ridere*; **rîs s.n.** „smeh, smejanje“ (dr. *rîs*) < lat. *risus* (< *rideo*); **vrîa vb. tranz.** „hteti, želeti; pristati“ (dr. *vrea /vroi/*, ar. *voi*) < lat. vulg. *volere* (= *velle*); **voji vb. tranz., intranz.** „hteti, želeti; biti saglasan“ (dr., ar. *voi*) < lat. vulg. *volere* (= *velle*);²⁰⁸ **čere(re) vb. tranz., refl.** „(za)tražiti“ (dr. *cere*) < lat. *quaerere*; **čerși vb. intranz., tranz.** „pros(jač)iti, tažiti milostinju“ (dr. *cerși*, ar. *cirșire*) < lat. *quaerere*; **čerca vb. tranz.** „probati“ (dr. *cerca*) < lat. *circare*; **încerca vb. tranz., refl.** „(po)kušati; (is)probati“ (dr. *încerca*) < lat. *incircare*; **cătă vb. tranz.** „(po)tražiti, negovati; (po)truditi (se)“ (dr. *căuta*, dr. /pop./ *căta*) < lat. **cautare* (< **cavitare* < *cavere*); **căpăta vb. tranz.** „(za)dobiti“ (dr. *căpăta*) < lat. **capitare* (< *captare*); **cuțeza vb. tranz.** „smeti, osmeliti se, usuditi se“ (dr., ir. *cuteza*, ar. *cutedzu*, mgl. *cutez*) < lat. *cottizare* (< *κοττίζειν*);²⁰⁹ **face vb. tranz.** „činiti, (na)praviti“ (dr. *face*) < lat. *facere*; **pucă vb. tranz.** „(s)moći, imati mogućnosti“ (dr. *putea*) < lat. *potere* (= *posse*); **pučere s.f.** „mo(gu)ć(nost), snaga, moć“ (dr. *putință*) < lat. *potentia*; **vîrtos, -oasă adj.** „snažan, jak, žilav“ (dr. *vîrtos*) < lat. *virtuosus*; **alege vb. tranz. refl.** „(iz)birati, delegirati; rešiti (se); (pro)čistiti; imati (neku) korist; tkati (vez na ćilimu); razdeliti (kosu na razdeljak)“ (dr. *alege*) < lat. *allegere*; **abaće vb. tranz. refl.** „doterati; navratiti, doći; skrenuti (s pravca), poći (krivim putem), sklanjati (se u stranu)“ (dr. *abate*) < lat. *abbatere*; **lăsa/lasa vb. tranz., refl.** „ostaviti, napustiti; (s)pustiti (se)“ (dr. *lăsa, lasa* u Moldaviji) < lat. *laxare*; **aștepta vb. tranz. refl.** „(sa)čekati, dočekati, pričekati; ustezati se; zadrž(va)ti se; nadati se; verovati“ (dr. *aștepta*) < lat. **astectare* (< **aspectare* < *ad-spectare*); **începe vb. intranz., tranz.** „(za)početi, (za)počinjati; (na)stupiti“ (dr. *începe*) < lat. *incipere*, itd. **Limbă s.f.** „jezik“ (dr. *limbă*) < lat. *lingua*; **zîce vb. tranz.** „reći, kazati; tvrditi“ (dr. *zice*) < lat. *dicere*; **spuîe vb. tranz.** „(iz)reći, kazati; iskazati“ (dr. *spune*) < lat. *exponere*; **cuvînt s.n.** „reč; govor; beseda“ (dr. *cuvînt*) < lat. *couventus, -um*; **cuvînta vb. tranz., intranz.** „govoriti; reći; kzati; održati govor“ (dr. *spune*) < lat. *exponere*; **vorbă s.f.** „reč, (raz)govor“ (dr. *vorbă*) < lat. *verbum*; **întreba vb. tranz., refl.** „(u)pitati (se), zapitati (se); informisati se“ (dr. *întreba*) < lat. *interrogare*; **răspunde vb. intranz., tranz.** „odgovoriti,

²⁰⁴ DER, p. 526; DEX, p. 558; SDE, p. 271.

²⁰⁵ Graur, *Etimologii*, p. 140-141; DER, p. 781; SDE, p. 393; DEX, p. DDA, p. 228, 1104.

²⁰⁶ Densusianu, *ILR*, p. 398; Rosetti, *ILR*, p. 593; DLR, XI, 2, p. 179; SDE, p. 421.

²⁰⁷ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 307; DLR, XI, 3, p. 623-624; DER, p. 860; SDE, p. 421.

²⁰⁸ Mihăescu, *Reconst.*, p. 571; DER, p. 905; SDE, p. 79.

²⁰⁹ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 66, 239; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 54; DELR, 467; DER, p. 271; SDE, p. 220; DDA, p. 424; Capidan, *Megl.*, III, p. 91; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 307.

odgovarati; snositi odgovornost; uzvratiti; odzvanjati, odjeknuti; odgovarati (na ispitu)“ (dr. *răspunde*) < lat. *respondere*; **răspuns s.n.** „odgovor“ (dr. *răspuns*) < lat. *responsum*, -i; **kema vb. tranz. refl.** „(po)zvati; narediti; zvati se“ (dr. *chema*) < lat. *clamare*; **strīga vb. intranz., tranz.** „vikati, kričati, derati se, urlati; vapiti, zapomagati, dozivati; zvati, dozivati, pozivati“ (dr. *striga*) < lat. **strigare* (< *striga* = *strix* „sova“); **nume/lume s.n.** „ime, nadimak“ (dr., ar. *nume*, ir. *lume*) < lat. *nomen*, -inem; **înjura vb. tranz., intranz.** „(o)psovati“ (dr. *înjura*) < lat. *iniurare* (< *iniuria*); **jurămînt s.n.** „zakletva“ (dr. *jurămînt*) < lat. *juramentum*; **lăuda vb. tranz., refl.** „(po)hvaliti (se); praviti se važan“ (dr. *lăuda*) < lat. *laudare*; **lăudăcuîne s.f.** „hvalisanje“ (dr. *lăudăciune*) < lat. *laudatio*, -onem; **čerta vb. refl., tranz.** „(po)svadati se“ (dr. *certa*) < lat. *certare*; **muștruja vb. tranz., refl.** „(u)koriti, prekorevati; prebaci(va)ti sebi“ (dr. *muștra*) < lat. *monstrare*; **îndopleca vb. tranz.** „sagnutri, pognuti“ (dr. *îndupleca*) < lat. *induplicare*,²¹⁰ itd. **Cășca vb. tranz., intranz.** „zinuti, zabezeknuti (se); zevati“ (dr. *cășca*) < lat. **cascare* (< gr. *χάσσω*); **plăpînd, -ă adj.** „slabačak, nejak“ (dr. *plăpînd*) < lat. *palpandus* ili *palpabundus*; **lin/alîn, -ă adj.** „tih, miran, spokojan; blag“ (dr. *lin*) < lat. *lenus* (= *lenis*); **alîna vb. tranz. refl.** „(u)tešiti, ublažiti, utihniti; smiriti (se), rasteretiti (se); zakačiti (se)“ (dr. *alina*) < lat. **allenare* (= **adlenare* < *ad* + *lenare* = *lenire*); **blînd, -ă adj.** „blag, dobar, dobroćudan“ (dr. *blînd*, -ă) < lat. *blandus*; **blînzî vb. tranz.** „umiljavati se, činiti dobro“ (dr. /arh./ *blînzî*) < lat. *blandire*; **bun, -ă adj., adv. s.m. i f.** „dobro, da, tako; dobar, valjan, dobronameran, ljubazan; prijatan, lep; spreman; **bun de gură** - hvalisav“ (dr., ar., mgl. *bun*) < lat. *bonus*, -a, -um; **bunătaće s.f.** „dobrota, ljubaznost, dobroćinstvo“ (dr., ar. *bunătate*) < lat. *bonitas*, -atem; **rău adv.** „zlo, rđavo, loše“ (dr. *rău*) < lat. *reus*; **răutaće s.f.** „zloba, pakost“ (dr. *răutate*) < lat. *reutas*, -atem; **rușîne s.f.** „stid, sram; skromnost“ (dr. *rușine*) < lat. **rosio*, -onem (< *roseus*), itd.

Hrana, piće, posude

Leksička građa u dakorumunskom dijalektu sa prostora istočne Srbije koja je posvećena terminologiji hrane, pića i posuda biće navedena sledećim redosledom: obroci; namirnice i jela, njihova priprema; pića i posude: **prînz(u) s.n.** „ručak, obed“ (dr. *prînz*) < lat. *prandium*; **prînzî vb. intranz.** „ruča(va)ti, obedovati“ (dr. *prînzî*) < lat. **prandire* < *prandere*; **čină s.f.** „večera“ (dr. *cină*) < lat. *cena*; **čina vb. intranz., tranz.** „večera(va)ti“ (dr. *cina*) < lat. *cenare*; **făină s.f.** „bračno“ (dr. *făină*) < lat. *farina*; **făinos, -oasă adj.** „brašnjav“ (dr. *făinos*) < lat. *farinosus*; **čerîne vb. tranz.** „(pro)rešetati“ (dr. *cerne*) < lat. *cernere*; **aloat/aluat pl. -uri s.n.** „kvasac“ (dr., ar., ir. *aluat*, *aloat*) < lat. *allevatum* (< *ad* + *levo*),²¹¹ **frîmînta vb. tranz.** „gnječiti, mesiti; usitniti“ (dr. *frâmînta*) < lat. *fermentare* (< *fermentum*);²¹² **coače vb. tranz., refl.** „(sa)zre(va)ti“ (dr. *coace*) < lat. *co cere* (= *coquere*); **coptură s.f.** „gnoj“ (dr. *coptură*) < lat. *coctura*; **amesceca vb. tranz. refl.** „(u)mešati (se), izmešati, pomešati“ (dr. *amesteca*) < lat. *ammixticare* (< **ad/misticare*); **mesceca vb. tranz.** „(iz)mešati; (iz)drobiti“ (dr. /pop., reg./ *mesteca*) < lat. *masticare* (= *mixticare*); **piîne s.f.** „hleb“ (dr. *piîne*, /reg./ *piîne*) < lat. *panis*, -em; **plăcîntă s.f.** „kolač (od jaja i sira uvijeno testom i prženo na ulju ili masti)“ (dr. *plăcîntă* „burek, kolač“, ar., mgl. *plățîntă*) < lat. *placenta* (gr. *πλακοῦς*, *οὐντος*); **turtă s.f.** „lepinja“ (adr., ar., mgl. *turtă*) < lat. *turta* (= *torta*); **vărzărije s.f.** „kupusište“ (dr. *vărzare* „kolač s kupusom“) < lat. *vir(i)diaria*; **varză s.f.** „kupus“ (dr. *varză*) < lat. **viridia* (= *viridia*, -iume /< *vireo*/); **sare s.f.** „so“ (dr., ar. *sare*) < lat. *sale*, -em; **săra vb. tranz.** „(po)soliti“ (dr. *săra*) < lat. (*in*)*salare*; **sărătură s.f.** „slanoća“ (dr. *sărătură*) < lat. *salatura*; **sălămură s.f.** „raso“ (dr. *sălămură* „kiseljak“, ven. *salamora*, ngr. *σαλαμούρα*, srp., bg. *salamura*) < lat. *sale* + **moria* (= *muria* = *muries* „stavljjen u salamuru“);²¹³ **cîrnat s.m.** „kobasica“ (dr. /lit./ *cîrnat*, /pop./ *cîrnaț*) < lat. *carnaceus*, *carnaceum* (< *caro*, *carnis*); **său s.n.** „salo“ (dr. *seu*, *său*) < lat. *sebum*; **fierbe vb. intranz., tranz.** „ključati, vreti; kuvati, variti“ (dr. *fierbe*) < lat. *fervere*; **zamă s.f.** „čorba“ (dr. *zeamă*, /reg./ *zamă*) < lat. *zema* (< gr. *ζέμα*);²¹⁴ **friđe vb. tranz., refl.** „(is)peći, (i)(s)pržiti; (is)peći se, opeći se“ (dr. *frige*) < lat. *frigere*; **friptură s.f.** „pečenje“ (dr., ar. *friptură*) < lat. *frictura*;²¹⁵ **pisa vb. tranz.** „(z)drobiti, (u)gnječiti“ (dr. *pisa*) < lat. *pi(n)sare*; **apă s.f.** „voda“ (dr. *apă*) < lat. *aqua*; **lapce s.f.** „mleko“ (dr., ar. *lapte*) < lat. *lacte* (= *lac*); **vin s.n.** „vino“ (dr., mgl. *vin*) < lat. *vinum*; **must s.n.** „šira“ (dr. *must*) < lat. *mustum*; **vas s.n.** „(po)sud(a) (za jelo); pl. sudovi“ (dr. *vas*) < lat. *vasum*; **căldare s.f.** „koto“ (dr., ar. *căldare*) < lat. *caldaria*; **gălată s.f.** „kofa, vedro“ (dr., ar., mgl. *găleată*) < lat. *galleta*;²¹⁶ **butoi/aș s.n.** „bure/nce“ (dr., ar. *bute*) < lat. *buttis*, -em (cf. gr. biz. *bouttis*);²¹⁷ **đaoagă s.f.** „duga“ (dr., ar., mgl. *doagă*) < lat. *doga* (< gr. *δοχή*);²¹⁸ **čep s.n.** „čep“ (dr., ar. *cep*, srp. *čep*) < lat. *cippus*; **oală s.f.** „lonac“ (dr., ar. *oală*) < lat. *olla*; **olčică s.f.** „lončić“ (dr. *ulcea*, *ulcică*, *ulcelușă*, *ulceluță*) < lat. *ollicella*,

²¹⁰ DELR, p. 523; DA, II, 1, p. 646-647; Densusianu, *ILR*, p. 677, 796; Rosetti, *ILR*, p. 592.

²¹¹ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 290; DELR, p. 1008; DA, I, 1, p. 127-128; DDA, p. 138; SDE, p. 25; Capidan, *Megl.*, III, p. 173.

²¹² DELR, p. 632; DA, II, 1, p. 164-165; DER, p. 340; DEX, p. 351; SDE, p. 463; DDA, p. 563; Capidan, *Megl.*, III, p. 131; I. Fischer, *SCL*, XXX, 1978, p. 533.

²¹³ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 291; Mihăescu, *Reconst.*, p. 570; DELR, 1151; DER, p. 533, 722, 723; SDE, p. 262, 372.

²¹⁴ Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 56; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 291; DER, p. 913; DEX, p. 1042; SDE, p. 147; DDA, p. 518-520.

²¹⁵ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 291; DELR, 642, 645; DER, p. 342; DEX, p. 352, 353; SDE, p. 462; DDA, p. 562, 563.

²¹⁶ DELL, p. 266; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 291; DELR, 715; DER, p. 352; DDA, p. 584; Capidan, *Megl.*, III, p. 135.

²¹⁷ Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 54; DELR, 202; DA, I, 1, p. 710; DER, p. 118; SDE, p. 64; DDA, p. 299; Capidan, *Megl.*, III, p. 51.

²¹⁸ DELL, p. 181; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 288; DELR, 501; DER, p. 294; SDE, p. 117; DDA, p. 496.

-am; **určor s.n.** „krčag, testija; vir, vrtlog“ (dr., ar. *urcior, ulcior*) < lat. *urceolus, urceolum* (< *urceus*); **ťažst s.n.** „crepulja, sač“ (dr. *ťažst, țťažst*) < lat. **testum (testa)* i **lingură s.f.** „kašika“ (dr., ar., mgl. *lingură, ir. lingure*) < lat. *lingula* (< *lingua*), itd.

Odeća; obuća; nakit; higijena

Uopšteno podnaslovi *odeća* i *obuća* sadrži dva dela pokazujući date nazive za materijale koji su prvi upotrebljavani za izradu odeće, odevnih elementata, radnje koje čine proces njihove izrade, alat ili sastavni delovi alata koji se koristi u tim radnjama, zatim *nakit* i na posletku *higijena*: **lână s.f.** „vuna“ (dr., ar. *lână*) < lat. *lana*; **in s.n.** „lan“ (dr., ar., mgl. *in*) < lat. *linum*; **cinepă s.f.** „konoplja“ (dr., ar. *cînepă, cînipă, srp. konoplja*) < lat. *cannapis (= cannabis)* (**canepis, -em, *canepa, -em, canapa, -am*) < gr. *κάνναβις*;²¹⁹ **scărmăna vb. tranz.** „grebenati, (vunu) češljati“ (dr. *scărmăna*) < lat. **excarminare* (< *carminare*); **floc s.n.** „čuperak (kose), pramen (vune, svile); stidna dlaka (žene i muškarca)“ (dr. *floc*) < lat. *floccus*; **flocul s.n.** „pramenčić (vune, svile), mali čuperak (kose, stidnih dlaka)“ (dr. *flocul*) < lat. *flocculus*; **flocos, -oasă** „gusta i meka vuna; čovek/žena sa gustom stidnom dlakom; pramenast, čuperast“ (dr. *flocos*) < lat. *floccosus*; **fujoř s.n.** „svežanj“ (dr. *fujoř*) < lat. **foliolus* (< *follis*); **caier s.n.** „povesmo; pređa, predivo“ (dr. *caier, ar., mgl. cair*) < lat. **caius* (< *caia, -ae* „batina“);²²⁰ **toarce vb. tranz., intranz.** „presti (vunu), prede (mačka kada se nekome želi umiliti)“ (dr. *toarce*) < lat. **torquere (= torquere)*; **fus s.n.** „vreteno“ (dr., ar., mgl., ir., prov., cat. *fus*) < lat. *fusus*; **tort s.n.** „vlakno n., končić m.“ (dr., mgl., prov. *tort*) < lat. *tortus*; **fir s.n.** „nit; vlakno, konac“ (dr. *fir*) < lat. *filum*; **rășchia vb. tranz., refl.** „(u)mota(va)ti (se)“ (dr. *rășchia*) < lat. **rasclare*;²²¹ **incurca vb. tranz. refl.** „(za)mrsiti, zapetljati (se), zbuniti se“ (dr. *incurca*) < lat. **incolicare* (< *in + colicare*); **descurca vb. tranz., refl.** „ispetljati (se), razmrsiti (se)“ (dr. *descurca*) < lat. **descolicare (des + colicare)*;²²² **țasa vb. tranz., refl.** „tkati“ (dr. *țese*) < lat. *texere*; **urzătură s.f.** „potka“ (dr. *urzătură*) < lat. *orditura*; **iț(ă) s.f.** „drndalo“ (dr. *iț, iță*) < lat. *licium*; **canură s.f.** „vlakna vune nakon grebenanja“ (dr., ar. *canură, srp. kanura*) < lat. *cannula* (< *canna*);²²³ **spată s.f.** „brdilo (na razboju)“ (dr. /arh./, ar. mgl. *spată*) < lat. *spatha* (< gr. *σπάθη*); **sul s.n.** „valjak“ (dr., ar., mgl. *sul*) < lat. *(in)sub(u)lum* (< *subula*); **fus s.n.** „vreteno“ (dr. /pop./ *fuscel, fușcel, fuștel*) < lat. **fuscellus, *fusticellus, *fustellus* (< *fustis*);²²⁴ **stupă s.f.** „vlakna konoplje koja ostanu nakon grebenanja“ (dr., ar. *stupă, alb. shtuppë, gr. biz. στούπια*) < lat. *stappa* (< gr. *στυπ/π/η*);²²⁵ **ac s.n.** „igla“ (dr., ar., mgl., ir. *ac*) < lat. *acus*; **coasă vb. tranz.** „(po)kositi, (pro)šiti“ (dr. *coase*) < lat. *cosere (= consuere)*; **foarfece s.n.** „makaze“ (dr., ar., mgl. *foarfece, foarfecă, foarfică*) < lat. *forfex, -icem*; **nod s.n.** „čvor“ (dr., ar., mgl. *nod*) < lat. *nodus*; **noda vb. tranz., refl.** „učvoriti, (za)vezati (u čvor)“ (dr. *noda*) < lat. *nodare*; **innoda vb. tranz. refl.** „učvoriti, (za)vezati (u čvor)“ (dr. *innoda*) < lat. *innodare*; **deznoda vb. tranz.** „razvezati čvor, rasčvoritri“ (dr. *deznoda*) < lat. *desnodare*; **gem s.n.** „klupko“ (dr. *ghem, ar., mgl. glem*) < lat. **glemus (= glomus)*;²²⁶ **pătură s.f.** „pokrivač, čebe“ (dr. *pătură, ar. petur*) < lat. **pittula* (< *pitta*);²²⁷ **pînză s.f.** „platno“ (dr. *pînză, ar. pîndză, ir. pânze*) < lat. **pandia, -am* (< *pandere*);²²⁸ **cămașe s.f.** „košulja“ (dr. *cămașă, dr. /reg./, ar., mgl. cămeașă, ir. cămeșe, gr. biz. καμίσιον*) < lat. *camisia*;²²⁹ **fășie s.f.** „povoj, pelena“ (dr., ar., mgl. *fașă, fașe*) < lat. *fascia*; **fășioară s.f. dem.** „povojnica, pelenica“ (dr. *fășioară*) < lat. *fasciola*; **înfășija vb. tranz.** „povi(ja)ti (u pelene), (za)motati“ (dr. *fășa, înfășa*) < lat. **(in)fasciare* (< *fascia*); **înfășura vb. tranz. refl.** „uviti (se), zamotati (se); obmotati (se), obuhvatiti“ (dr. *înfășura*) < lat. **infasciolarare* (< *fasciola*); **desfășija vb. tranz.** „odmotati pelene“ (dr. *desfășa*) < lat. **disfaciare*; **desfășura vb. tranz., refl.** „odmotavati (se); odvijati (se)“ (dr. *desfășura*) < lat. **disfaciolarare*; **îmbrăca vb. tranz. refl.** „odevati (se); obući (se), oblačiti (se)“ (dr. *îmbrăca*) < lat. **imbracare*; **îmbrăcat, -ă adj.** „obučen“ (dr. *îmbrăcat*) < lat. **im + bracatus* „u pantalonama“; **dezbrăca vb. tranz., refl.** „svući (se), svlačiti (se); skinuti (se)“ (dr. *dezbrăca, desbrăca*) < lat. **disbracare*; **îmbrăcăminte s.f.** „odelo, odeća“ (dr. *îmbrăcăminte*) < lat. **imbracamentum*; **brăcirî s.n.** „pojas“ (dr. *brăcire, brăcile, brăcele*) < lat. *bracile*; **mîneacă s.f.** „rukav“ (dr. *mîneacă, ar. mînică, gr. biz. μάνικα*) < lat. *manica* (< *manus, -us*); **încințe vb. tranz., refl.** „(u)grejati (se); opasati (se)“ (dr. *încințe*) < lat. *(in)cingere*; **cura/curaua s.f.** „kaiš“ (dr. *curea, ar., mgl. cureauă*) < lat. *corrigia*;

²¹⁹ DELL, p. 93; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 34, 171, 276; DELR, 346; DA, I, 2, p. 79; DELROM, p. 45; DER, p. 182; SDE, p. 221; DDA, p. 360; Capidan, *Megl.*, III, p. 76.

²²⁰ G. Giuglea, *Cuvinte românești și romanice (Studii de istoria limbii, etimologie, toponimie)*. Ediție îngrijită... de Florența Sădeanu, București, 1983, p. 226-227 (= Giuglea, *Cuvinte*; DEX, p. 110; SDE, p. 163; DDA, p. 305; Capidan, *Megl.*, III, p. 54-55.

²²¹ DLR, IX, p. 159; SDE, p. 368; DDA, p. 190, 1040.

²²² Giuglea, *Cuvinte*, p. 28-29; DA, II, 1, p. 616-617; Rosetti, *ILR*, p. 192; DEX, p. 459; SDE, p. 106, 509.

²²³ CADE, p. 212; DA, I, 2, p. 88; DER, p. 135; SDE, p. 172; DDA, p. 312; BER, II, p. 210.

²²⁴ DELL, p. 264; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 238; DELR, 705; DER, p. 349; SDE, p. 465.

²²⁵ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 33, 290; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 49; CADE, p. 1222; DER, p. 804; SDE, p. 405; DDA, p. 1127.

²²⁶ DELR, 734; DER, p. 360; SDE, p. 85; DDA, p. 591, 592; Capidan, *Megl.*, III, p. 141.

²²⁷ DELR, 1357, 1358; DLR, VIII, 1, p. 346; SDE, p. 306; DDA, p. 970.

²²⁸ DER, p. 625; SDE, p. 344; DDA, p. 989; Capidan, *Megl.*, III, p. 228; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 127; DLR, VIII, 3, p. 714; DEX, p. 698; Rosetti, *ILR*, p. 188.

²²⁹ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 32, 289; DELR, 235; DA, I, 2, p. 65-66; DER, p. 132; SDE, p. 224; DDA, p. 334; Capidan, *Megl.*, III, p. 57; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 105.

nasture s.m. „dugme“ (dr. *nasture*, ar. *nastur*) < lat. **nastulus*;²³⁰ **keutoare s.n.** „rupica (haljine, revera)“ (dr. *cheotoare*, *cheutoare*, *chietoare*) < lat. **clautoria* (< **clautus* = *clavatus*);²³¹ **înkjotora vb. tranz.** „zakopčati (bluzu itd.)“ < lat. **inclautoria*; **beća/lă/ s.f.** „pojas (od vune u ženskoj narodnoj nošnji s tkanim ukrasima, perlama, resama itd. 2-4 m dužine)“ (dr. *bată*, *beteală*) < lat. **bitta* < *vitta*; **încălța vb. tranz., refl.** „obuvati“ (dr. *încălța*) < lat. (*in*)*calciare*; **descălța vb. refl., tranz.** „izu(va)ti (se)“ (dr. *descălța*) < lat. *discalciare*; **desculța vb. refl., tranz.** „izu(va)ti (se)“ (dr. *desculța*) < lat. *disculciare*; **desculț, -ă** „bos(onog)“ (dr. *desculț*, /reg./ *disculț*, *dăsculț*, ar. *disculțu*, mgl. *disculț*) < lat. *disculcius*;²³² **încălțămînće s.f.** „obuća“ (dr. *încălțăminte*) < lat. (*in*)*calciamentum*; **însura vb. refl.** „(o)ženiti se, udomiti se“ (dr. *însura*) < lat. *insolare* (< *sola*); **înel s.n.** „prsten“ (dr. *inel*) < lat. *anellus*; **čerčel s.n.** „minduša“ (dr. *cercel*) < lat. *circellus* (< *circus*); **mărga/mărgăuă s.f.** „perla“ (dr. *mărga*, /reg./ *margeauă*) < lat. *margella*; **spăla vb. tranz., refl.** „(o)prati (se)“ (dr. *spăla*) < lat. **experlavare*; **scălda vb. tranz., refl.** „(o)kupati (se)“ (dr. *scălda*) < lat. *excaldare*; **leșije s.f.** „ceđ“ (dr. *lešie*) < lat. *lixivia*; **leșiija vb. tranz.** „oprati kosu cedem“ (dr. *lešia*) < lat. *lixiviare*; **pijepće s.m.** „češalj“ (dr. *pieptene*) < lat. *pecten*, *-inem*; **pijepćena vb. tranz., refl.** „(o)češljati (se)“ (dr. *pieptăna*) < lat. *pectinare* (< *pecten*), itd.

Dom, grejanje, osvetljenje

Dakorumunski termini za kuću, pomoćne zgrade i pokućstvo su: **casă s.f.** „kuća“ (dr., ar. mgl. *casă*, ir. *case*) < lat. *casa*;²³³ **pățul s.n.** „ambar, koš (za žitarice)“ (dr. *pățul*) < lat. **patubulum* (= *patibulum*); **văcăriață s.f.** „staja za krave“ (dr., ar. *văcăreață*) < lat. *vaccaricia*; **par s.m.** „kolac“ (dr., ar., mgl., ir. *par*) < lat. *palus*; **țandără s.f.** „cepanica; daska“ (dr., ar. *scîndură*) < lat. *scandula*; **păreće s.m.** „zid“ (dr. *perete* /reg./ *părete*) < lat. *paries*, *-(i)etem*; **ćindă s.f.** „trem, balkon, tenda“ (dr. *tindă*) < lat. *tenda*; **poartă s.f.** „kapija“ (dr., ar., mgl. *poartă*) < lat. *porta*, *-am*; **ușe s.f.** „vrata“ (dr. mgl. *ușă*, dr. /reg./, ar. *ușe*) < lat. *ustium*, *ustia* (= *ostium ostia*); **fișină s.f.** „šarka (na vratima), baglama; koren (čira)“ (dr. *fișină*) < lat. *titina* (< *titia*);²³⁴ **feriaștă s.f.** „prozor“ (dr. *fereaștă*, *ferestă*) < lat. *fenestra*, *-am*; **keje s.f.** „ključ“ (dr. *cheie*) < lat. *clavis*, *-em*; **înkide vb. tranz., refl.** „zatvoriti (se); zaključati (se)“ (dr. *înkide*) < lat. *includere*; **deșkide vb. tranz., refl.** „otvoriti (se), otključati (se)“ (dr. *deșkide*, dr. /reg./ *deșchide*, *dășchide*) < lat. *discludere*; **cuî s.n.** „klin, tegljač“ (dr. *cui*, ar., ir. *cuîu* i u Banatu, alb. *kunj*, *kuj*) < lat. *cuneus*, *-um*; **încuîa vb. tranz.** „zaključati, zavraviti“ (dr. *încuîa*) < lat. **incuneare* (*in* + *cuneare*); **descuîa vb. tranz.** „otključati, otvoriti“ (dr. *descuîa*) < lat. **discuneare*; **strat s.n.** „leja; sloj“ (dr. /arh./, ar. *strat*) < lat. *stratum*; **căpătîi s.n.** „jastuk“ (dr. *căpătîi*) < lat. *capitaneum* (< *caput*, *-itis*); **așcerne, așcern vb. tranz. refl.** „prost(i)r(a)ti (se), razastrti; rastaviti“ (dr., ir. *așterne*) < lat. *asternere* < *adsternere*; **așcernut s.m.** „prostiranje, pokrivač, prostirka“ (dr., ar. *așternut*, *aștirmut*) < lat. *adsternutum*; **masă s.f.** „sofra“ (dr. *masă*) < lat. *mensa*; **scaun s.n.** „stolica“ (dr. *scaun*, /reg./ *scamn* u Banatu i istočnoj Srbiji) < lat. *scannum*, itd, dok su termini **lemn** < *lignum*, **piatră** < *petra* i **lut** < *lutum* prikazani u prethodnim poglavljima.

Termini u vezi s grejanjem i osvetljenjem su: **despica vb. tranz.** „razdvojiti (klas žita)“ (dr. *despica* „odvojiti; rasepiti“) < lat. vulg. *despicare*;²³⁵ **așkije s.f.** „iver/ak“ (dr. *așchie*, ar. *aașcle*, mgl. *iașclă*, prov., cat. *ascla*) < lat. *ascla* (= *astula*);²³⁶ **aprinde vb. tranz. refl.** „(za)paliti (se), upaliti (se); (za)sijati“ (dr., ir. *a/prinde*) < lat. *appre[he]ndere* (*ad* + *prehendere*); **iască s.f.** „trud“ (dr., ar., mgl. *iască*) < lat. *esca* (< *edo*); **amnarî s.n.** „kresivo, ognjilo“ (dr. *amnar*, /reg./ *amănar*, *amînar*, ar. *amnare*, mgl. *mănar*) < *a* + *mînar[e]* (< lat. *ad* + *manuale*);²³⁷ **foc s.n.** „vatra, oganj“ (dr., ar., mgl., ir. *foc*) < lat. *focus*; **fum s.n.** „dim“ (dr., ar., mgl. *fum*) < lat. *fumus*; **fuma vb. tranz., intranz.** „dimiti, pušiti“ (dr. *fuma*) < lat. *fumare*; **afuma vb. tranz. refl.** „(za)dimiti; (za)crniti (se)“ (dr. *afuma*, ar. *afum* /*afumare*) < lat. **affumare* (*ad* + *fumare*); **arde vb. intranz. tranz. refl.** „(iz)goreti, (za)paliti; uništiti; (is)peći (se); prevariti (se)“ (dr., ir. *arde*) < lat. *ardere* umesto *ardere*; **arsură s.f.** „opekotina“ (dr. *arsură*) < lat. *arsura*, *-am* (< *arsum*); **încînta vb. tranz., refl.** „(raz)goreti (se); (u)grejati (se)“ (dr. *încînta*) < lat. *incendere* (< *-cando*); **tăcuîe s.m.** „ugarak“ (dr., ar. *tăciune*) < lat. *titio*, *-onem*; **așița vb. tranz. refl.** „džarati (vatru); potpaliti (vatru), (uz)joguniti (se); podsticati, dražiti“ (dr. *așița*) < lat. **attitiare* (*ad* + *titio*); **skinćeje s.f.** „varnica, iskra“ (dr. *scînteie*, ar. *scînteale*) < lat. **scantilia*, **excantilia*, *scantelia* (= *scintilla*);²³⁸ **čenușe s.f.** „pepeo“ (dr. *cenușă*, *cenușe*, ar. *činușe*, mgl. *čănușă*, *činușe*) < lat. **cinusia* (< *cinus*,

²³⁰ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 289; DELR, 1209; Rosetti, *ILR*, p. 243, 245; DER, p. 558; DLR, VII, 1, p. 31-32; DEX, p. 583.

²³¹ DELR, 326; DA, I, 2, p. 333-334; DER, p. 173-174; SDE, p. 180.

²³² Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 290; DELR, 226, 227; SDE, p. 106; DDA, p. 480-481; Capidan, *Megl.*, III, p. 112; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 109.

²³³ DELL, p. 103; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 285; DELR, 279; DER, p. 146; SDE, p. 177; DDA, p. 318; Capidan, *Megl.*, III, p. 63; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 106, 306.

²³⁴ Mihăescu, *Reconst.*, p. 570; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 29; DEX, p. 989.

²³⁵ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 66, 186; DELR, 500; CADE, p. 405; CADE, p. 482-483; DER, p. 287; SDE, p. 107.

²³⁶ REW, 736; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 65, 197, 240-241; PEW, 136; DELR, 94; DA, I, 1, p. 289-290; DER, p. 42; DDA, p. 235; Capidan, *Megl.*, III, p. 153.

²³⁷ DELL, p. 307-308; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 288; DELR, 1123; DA, I, 1, p. 150-151; DER, p. 24; SDE, p. 27; DDA, p. 149, 778, 812; Capidan, *Megl.*, III, p. 181.

²³⁸ CADE, p. 1117; DER, p. 734; SDE, p. 386.

cineris);²³⁹ **spuză s.f.** „žeravica, pepeo sa žarom“ (dr., ar., mgl. *spuză*) < lat. **spudia* (= *spodium*);²⁴⁰ **fuñiñgină s.f.** „čađ, gar“ (dr. *funingine*) < lat. *fuligo*, *-inem*; **facłije s.f.** „baklja; luća; velika sveća (od voska)“ (dr. /arh., reg./ *fachie, faclă, flacără*) < lat. **flaccula* (= *facula*);²⁴¹ **stúnge vb. tranz., refl.** „(u)gasiti; (o)slabiti; ugasiti se, umreti“ (dr. *stinge*) < lat. *stingere, extinguere*, itd.

Poljoprivreda; uzgoj

Leksička građa ovih aktivnosti je među najbogatijima, najraznovrsnijima. Još jednom se ponovo suočavamo sa velikim brojem pojmova koji opisuju osnovne činjenice tog aspekta života i ljudske delatnosti. U unutrašnjosti tog širokog semantičkog polja, mi smo izdvojili sledećih osam oblasti, s posebnim nazivima: *žitarice, krmno bilje; povrće; voćke, vinova loza; poljoprivredni poslovi (položaj poljoprivrednog rada; oruđe; aktivnosti i pomoćni elementi); domaće životinje; živina*, koje smo podelili u pet pasusa.

Navešćemo sledeće termine žitarica i krmnog bilja: **grūu s.n.** „pšenica, žito“ (dr. *grūu*, ar. *grūn*, mgl. *grāu*) < lat. *granum*; **grūne s.f. pl.** „žitna polja; žitarice“ (dr., ar. *grūne* „žito, žitarice“) < lat. vulg. *granae* (gen. *granarum*); **grāunc s.m.** „zrno, zrnice; bobica“ (dr. *grāunte, grūnuțu*, mgl. *gārnuț*) < lat. **granuceum*; **sācară s.f.** „raž“ (dr. *secară*, ar., mgl. *sicară*) < lat. vulg. *secala* < lat. *secale*;²⁴² **orz s.n.** „ječam“ (dr., ir. *orz*) < lat. *hordeum*; **mej s.n.** „proso“ (dr. *mei*) < lat. *milium*; **spic s.n.** „klas“ (dr., mgl. *spic*) < lat. *spicum*; **spica vb. intranz.** „klasati“ (dr. *spica*) < lat. *spicula* (< *spica*); **īnspica vb. intranz.** „klasati (pšenica)“ (dr. *īnspica*) < lat. *inspicare* (< *spica*); **fin s.n.** „seno“ (dr. *fin*) < lat. *fenum*; **finat s.n.** „livada (senovita)“ (dr. *finat*) < lat. **fenacium*, *-a, -um*; **pai(e) s.n.** „slamka“ (dr. *pai(e)*) < lat. *palea* i **pală s.f.** „naramak (drva, sena, slame)“ (dr. *pală*) < lat. *palea*, itd., dok su termini **iarbă s.f.** „trava“ (dr. *iarbă*) < lat. *herba* i **ierbos, -oasă adj.** „travnat“ (dr. *ierbos*) < lat. *herbosus* prikazani u jednom od prethodnih podnaslova gde smo govorili o flori, odnosno o divljoj flori.

Nastavljamo sa terminologijom povrća: **legume s.f.** „povrće; hrana“ (dr. *legumă*, pl. *legume*) < lat. *legumen*; **varză s.f.** „kupus“ (dr. *varză*) < lat. *viridia* (= *viridia*, *-ium* < *vireo*); **čapă s.f.** „crni luk“ (dr. *ceapă*) < lat. *cepa*; **aj s.m. dij.** „beli luk“ (dr. *ai*) < lat. *allium*, ali je u srednjovekovnom periodu, tačnije u XVI-XVII veku na dakorumunskom prostoru postao aktuelan sinonim **usturoj (usturoi) s.m.** „beli luk“ koji se objašnjava dr. **ustura vb. tranz.** „izazvati, (pro)uzrokovati (ljutinu u očima, pečenje u ustima)“ (< lat. *ūstūlāre* + *oi* /oi/);²⁴³ **linće s.f.** „sočivo“ (dr., ar. *linte*) < lat. *lens, lentem*; **fāsui s.m.** „pasulj“ (dr. *fāsui, fasule*) < lat. *faseolus* (= *phaseolus*); **fāsuliță s.f.** „grašak“ < lat. *faseolus* (= *phaseolus*); **pepeñe s.m.** „dinja“ (dr. *pepene*) < lat. *pepo*, **-inem* (< *pepo*, *-onem*);²⁴⁴ **curcubiță s.f.** „roze) cvet“ (dr. *cucurbătă* „tikva (ludaja)“, ar. *curcubetă*) < lat. *cucurbita (cucurbitea)*,²⁴⁵ itd.

Terminologija voća i vickulture je sledeća: **pom s.m.** „voćka (stablo)“ (dr., ar., mgl. *pom*) < lat. *pomus*; **poamă s.f.** „voćka (plod)“ (dr. *poamă*) < lat. *pomum*; **pomăt s.n.** „voćnjak“ (dr., mgl. *pomet, pomăt*) < lat. *pometum* (< *pomus*);²⁴⁶ **măr s.m.** „jabuka (stablo)“ (dr. *măr*, ar., mgl., ir. *mer*) < lat. *melus*; **mară s.n.** „jabuka (plod)“ (dr. *meară*) < lat. *melum*;²⁴⁷ **păr s.m.** „kruška (stablo)“ (dr., ir. *păr*) < lat. *pirus*; **pară s.f.** „kruška (plod)“ (dr. *pară*) < lat. *pirum*; **prun s.m.** „šljiva (stablo)“ (dr., ar. mgl. *prun*) < lat. *prunus*; **prună s.f.** „šljiva (plod)“ (dr., ar., mgl. *prună*) < lat. *pruna* (pl. *prunum*); **piersăc s.m.** „breskva (stablo)“ (dr. *piersic*) < lat. *persicus*; **piarsăcă s.f.** „breskva (plod)“ (dr. *piersică*) < lat. *persica (pessica)*; **čireș s.m.** „trešnja (stablo)“ (dr., ar., mgl. *cireș/u*) < lat. **ceresius* (< **ceresus* = *cerasus*); **čirjaș s.f.** „trešnja (plod)“ (dr., ar., mgl. *cireășă*) < lat. *ceresea, ceresia, cerasea* (< **ceresus, cerasus*);²⁴⁸ **gutui s.m.** „dunja (stablo)“ (dr. *gutui*, ar. *gutuñu*, mgl. *găduñ*) < lat. **gotoneus, *gotaneus* (= /malum/ *cotoneum* < gr. $\mu\eta\lambda\omicron\nu\nu$ Κυδώνιον „pomme de Kydon-Crète“); **gutuie s.f.** „dunja (plod)“ (dr. *gutuie, gutuñe*, mgl. *gutuñă*) < lat. **gotonea, *gotanea* (= /mala/ *cotonea*);²⁴⁹ **nuc s.m.** „orah (stablo)“ (dr., ar, mgl., ir. *nuc*) < lat. **nucus* (= *nux*); **nucă s.f.** „orah (plod)“ (dr., ar. *nucă*) < lat. **nuca* (< *nux, nucem*); **nučet s.m.** „mesto zasađeno orasima“ (dr. *nucet*, gr. biz. top. Νώγυτο) < lat. < *nux, nucim*; **corn**

²³⁹ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 226; DELR, 302; DER, p. 159; SDE, p. 484; DDA, p. 438-439; Capidan, *Megl.*, III, p. 94; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 106.

²⁴⁰ CADE, p. 1192; DEX, p. 886; SDE, p. 396; DDA, p. 1111; Capidan, *Megl.*, III, p. 273.

²⁴¹ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 288; DELR, 539; DA, II, 1, p. 23-24, 133; DER, p. 315, 332-33; SDE, p. 451, 458.

²⁴² Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 170; CADE, p. 1131; DER, p. 745; SDE, p. 374; DDA, p. 1081-1082; Capidan, *Megl.*, III, p. 264.

²⁴³ DELR, 25; DA, I, 1, p. 78; SDE, p. 21; S. Pușcariu, *Limba română*, t. I (ed. Ilie Dan), București, 1976, p. 332 (= Pușcariu, LR); DDA, p. 140; Capidan, *Megl.*, III, p. 9; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 100; CADE, p. 1392; DER, p. 879-880; SDE, p. 450.

²⁴⁴ DELL, p. 497; DELR, 1366; SDE, p. 309; DDA, p. 966.

²⁴⁵ *Floarje bălgje care creșce pin grīne cu ñegina* – cvet roze boje koji niće u žitnom polju s kukoljem; Stih.: *cuurcubău, bău, scoaće sīngje rău, curcubiță, biță, scoaće sīngeriță (cīnd ce bīrcăj īn nas cu curcubiță să-ț cure sīngiřl al rău)* – dugo, dugo, vadi zlu krv, kurkubico, bico vadi sukrvicu (kada kukurbicom diraš nozdrve da ti procuri zla krv).

²⁴⁶ DELL, p. 520; DELR, 1419, 1420; SDE, p. 320, 324; DDA, p. 1004, 1028; Capidan, *Megl.*, III, p. 228.

²⁴⁷ DELL, p. 381; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 171; DELR, 1045; DER, p. 502; SDE, p. 272; DDA, p. 794; Capidan, *Megl.*, III, p. 187-188; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 121.

²⁴⁸ DELL, p. 114; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 171; DELR, 358; DER, p. 193; SDE, p. 488; DDA, p. 442; Capidan, *Megl.*, III, p. 98.

²⁴⁹ Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 54-55, 64, 185; CADE, p. 56; DER, p. 386; SDE, p. 93; DDA, p. 606; BER, I, p. 469.

s.m. „dren (stablo); lovački rog; rog (životinjski)“ (dr., mgl. *corn*) < lat. *cornus*; **coarnă s.f.** „dren (plod)“ (dr., ar., mgl. *coarnă*) < lat. < *corn*; **vișe s.f.** „vinograd“ (dr. *vie*) < lat. *vinea* (< *vinum*); **viță s.f.** „loza“ (dr., mgl. *viță*, gr. viz. βίτσα) < lat. *vitea* (f. od *viteus* < *vitis*); **vișeri s.m.** „vinogradar“ (dr. *vier*, prov. *vinier*) < lat. *vinearius*;²⁵⁰ **vin s.n.** „vino“ (dr. *vin*) < lat. *vinum*, itd.

Sačuvana je i terminologija poljoprivrednih poslova (položaji, oruđa, aktivnosti i pomoćni elementi): **cîmp s.n.** „polje, poljana, usevi“ (dr., ar. *cîmp/uo*) < lat. *campus*, -um; **ara vb. tranz.** „(uz)orati, poorati“ (dr., ir. *ara*) < lat. *arare*; **arat s.n.** „oranje“ (dr. /arh./, ar., mgl. *arat*) < lat. *aratrum*; **aratură s.f.** „oranje, (izorana) njiva“ (dr. *aratură*) < lat. *aratura* (< *aro*); **sapă s.f.** „motika“ (dr., ar., mgl. *sapă*) < lat. *sappa*, -am; **săpa vb. tranz., intranz.** „(o)kopa(va)ti, ikopavati; potkopavati“ (dr. *săpa*) < lat. *sappare* (< *sappa*);²⁵¹ **sămăna vb. tranz., intranz.** „(za)sejati, (za)saditi“ (dr. *semăna*) < lat. *seminare*; **sămănătură s.f.** „usev, (zasejano) polje“ (dr. *semănătură*) < lat. *seminatura*; **sămînță s.f.** „seme, potpmstvo“ (dr. *sămînță*) < lat. *sementia*; **tăja vb. tranz., intranz., refl.** „(od)seći; preseći; klati; skratiti; krojiti; iseći (se); ubiti (se)“ (dr. *tăia*) < lat. *taliare* (< *talia*); **săceră s.f.** „srp“ (dr. *seceră*) < lat. *sicilis*, -em; **săcera vb. tranz.** „žnjeti“ (dr. *secera*) < lat. *siciliare*; **scoațe vb. tranz.** „izvući, izuti (cipele)“ (dr. *scoate*) < lat. *excotere* (= *excutere*); **scutura vb. Tranz., refl.** „(o)tresti (se), prodrmati; istresti (se); opasti (lišće)“ (dr. *scutura*) < lat. **excutulare* (= *excutere*); **culegère s.f.** „s(a)kupljanje, branje“ (dr. *culegere*) < lat. *colligere*; **aduna vb. tranz. refl.** „(s)kupiti (se), sabirati, pribirati; (na)gomilati (se)“ (dr., ar. *adun/a/re*, mgl. *dun, dunari*) < lat. *adunare* (*ad* + *unare* < *unus*, -a, -um);²⁵² **astrînga vb. tranz.** „sakupiti, skupiti (na gomilu)“ (dr. *astrînge*) < lat. *ad-stringere*; **strînge vb. tranz., refl.** „skupiti (se), stegnuti (se)“ (dr. *strînge*) < lat. *stringere*; **lega vb. tranz., refl.** „(s)vezati (se), privezati (se), zavezati (se)“ (dr. *lega*) < lat. *ligare*; **dezlega vb. tranz.** „odvezati, razvezati, (o)drešiti“ (dr. *dezlega*) < lat. *disligare*; **legătură s.f.** „vez(iv)a(n)je, svežanj; povoj, zavoj“ (dr. *legătură*, ar., mgl. *ligătură*) < lat. *ligatura*; **furcă s.f.** „preslica; vile (rogulje)“ (dr., ar. mgl. *furcă*) < lat. *furca*; **ari(i)e s.f.** „gumno, guvno, area/l“ (dr., ar. /arh./ *arie*) < lat. *area* (*aria*); **trăiera vb. tranz.** „(o)vršiti“ (dr. *treiera*) < lat. *tribulare* (< *tribulum*); **vîntura vb. tranz.** „vejati (zrnevlje)“ (dr. *vîntura*) < lat. *ventulare* (= *ventilare*); **zvîntura vb. refl., intranz.** „içi tamo-amo; (pro)šetati (se)“ (dr. *zvîntura*) < lat. **exventulare*; **zvînta vb. tranz. refl.** „(o)sušiti se“ (dr. *zvînta*) < lat. **exventare*; **moară s.f.** „/d/vizarka, ovca (dvogodišnja)“ (dr., ar. mgl. *moară*) < lat. *mola*; **măcina vb. tranz., refl.** „(sa)mleti; (raz)drobiti“ (dr. *măcina*) < lat. *mac(h)inare* (< *machina*), itd.

Veoma su zastupljeni i termini domaćih životinja i živine: **vită s.f.** „stoka, marva“ (dr., mgl. *vită*) < lat. *vita*; **cîne s.m.** „pas, pseto“ (dr. /reg./, ar. *cîne*, dr. /lit./ *cîne*, ir. *cäre*, it. *cane*) < lat. *canis*, -em;²⁵³ **cățal s.m.** „kuče“ (dr. *cățel*) < lat. *catellus*, -um; **căța s.f.** „kučka“ (dr. *cățea*) < lat. *catella*, -am; **alătra vb. intranz., tranz.** „(za)lajati, vikati“ (dr. *lătra*) < lat. **adlatrare* (< *ad* + *latrare*); **cal s.m.** „konj“ (dr., ar, mgl. *cal*) < lat. *caballus*; **armăsarî s.m.** „pastuv, neuškopljen konj“ (dr. *armăsar*, dr. /arh./ *cal armăsar* < lat. *equus admissarius* „(konj) za priplod“) < lat. *armissarius* (= *admissarius* < *admitto*); **iapă s.f.** „kobila“ (dr., ar., mgl. *iapă*) < lat. *equa* (< *equus*); **coamă s.f.** „griva, (planinski) greben“ (dr., ar., mgl. *coamă*) < lat. *coma* (< gr. κόμη); **rînkeza vb. refl., intranz.** „njištati“ (dr. *rîncheza*, ven., veron. *ronkeza/r/*) < lat. **rhonchizare* (= ρονχίζειν) < *roncus* = ρόγγος;²⁵⁴ **asin s.m.** „magarac“ (dr. *asin*) < lat. *asinus*; **mulă s.f.** „mula“ (dr. *mură*) < lat. *mula* f. od *mulus*; **vacă s.f.** „krava“ (dr., ar., mgl. *vacă*) < lat. *vacca*; **bou s.m.** „vo“ (dr., ar., mgl. *bou*) < lat. /pop./ varijanta *bovus*, -um (*bos, bovem*); **vițal s.f.** „tele“ (dr. *vițel*) < lat. *vitellus* (< *vitulus*); **vița s.f.** „junica“ (dr. *vițea*) < lat. *vitella* < *vitula*; **jun/juîne, -ă s.m i f.** „mlad“ (dr., mgl. *june*, -ă) < lat. *iuvenis*; **ușer s.n.** „vime“ (dr. *uger*) < lat. *uber*, -erem; **muși vb. intranz. (3. sg. mușește)** „riknuti (o volovima)“ (dr. *muși*, 3. sg. *mugește*) < lat. *mușire*; **răși vb. intranz.** „mukati“ (dr. *rage*) < lat. *ragere*;²⁵⁵ **rumega vb. intranz., tranz.** „preživati (sa)žvakati“ (dr. *rumega*, mgl. *rumig*) < lat. *rumigare*;²⁵⁶ **văcăriață s.f.** „staja za krave“ (dr., ar. *văcăreață*) < lat. *vaccaricia*;²⁵⁷ **porc s.m.** „svinja, vepar“ (dr., mgl., ir. *porc*) < lat. *porcus*; **poarcă s.f.** „svinja“ (dr., ar., mgl. *poarcă*) < lat. *porca*; **scroafă s.f.** „krmača“ (dr. *scroafă*) < lat. *scrofa*; **mascur s.m.** „(uškopljena) svinja“ (dr. /arh., reg./ *mascur*) < lat. *masculus* (< *mas*); **vder s.m.** „nerast“ (dr. *vier*) < lat. *verres*; **purcel s.m.** „prase“ (dr. *purcel*) < lat. *porcellus* (= *porculus*); **purcă/ua s.f.** „svinja koja je sazrela za vepra“ (dr. *purcea*) < lat. *porcella* (= *porcula*); **porcarî s.m.** „svinjar“ (dr. *porcar*) < lat. *porcarius*; **porcăriață s.f.** „svinjac, kočina (za čuvanje svinja)“ (dr. /pop./ *porcăreață*, dr., ar. *purcăreață*) < lat. *porcaricia*; **rîma vb. intranz.** „riti“ (dr. *rîma*) < lat. *rimare* (< *rîma*); **găină s.f.** „kokoška“ (dr. *găină*) < lat. *gallina* (< *gallus* „petao, pevac“); **criastă s.f.** „kresta“ (dr., ar., mgl. *creastă*) < lat. *crista*; **păun s.m.** „paun“ (dr., ar., mgl. *păun*) < lat. *pavo*, -onem, itd.

²⁵⁰ DELL, p. 741; CADE, p. 1480; DER, p. 899-900; SDE, p. 77; DDA, p. 119, 625; Capidan, *Megl.*, III, p. 329.

²⁵¹ DELL, p. 594; Mihăescu, *Reconst.*, p. 570; DDA, p. 1051; Capidan, *Megl.*, III, p. 256-257; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 131.

²⁵² DELL, p. 748; Mihăescu, *Lg. Lat.*, p. 296; Da, I, 1, p. 50-51; DER, p. 9; SDE, p. 20; DDA, p. 109-110; Capidan, *Megl.*, III, p. 120-121.

²⁵³ DELR; 336; DER, p. 179; SDE, p. 221; DDA, p. 360; Capidan, *Megl.*, III, p. 75; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 105.

²⁵⁴ DELL, p. 577; CADE, p. 1072; DLR, IX, p. 462-463; SDE, p. 364.

²⁵⁵ Mihăescu, *Lg. Lat.*, p. 278; DLR, IX, p. 18-19; SDE, p. 349.

²⁵⁶ Mihăescu, *Lg. Lat.*, p. 278; DLR, IX, p. 613; SDE, p. 362-363; DDA, p. 207-208, 1043; Capidan, *Megl.*, III, p. 252.

²⁵⁷ Mihăescu, *Lg. Lat.*, p. 30; CADE, p. 1396; DDA, p. 1255.

Pastirski život; lov; pčelarstvo

Terminologija *pastirskog života, lova i pčelarstva* prikazana je u tri pasusa. Termini u vezi s pastirskim životom, nazivima stoke i njihovim proizvodima su sledeći: **turmă s.f.** „krdo, stado“ (dr., ar. *turmā*, alb. *turmë*, gr. biz. τούρμα) < lat. *turma*;²⁵⁸ **păcurarî s.m.** „stočar, čobanin“ (dr. /reg./ *păcurar*) < lat. *pecorarius* (< *pecora*); **pașce vb. intranz., tranz.** „pasti, (na)pasati (stoku)“ (dr. *paște*) < lat. *pasco, -ere*; **pășuie s.f.** „paš(nj)a(k)“ (dr., ar. *pășune*) < lat. *pastio, -onem*; **mîna vb. tranz.** „(o)terati, požuriti, (iz)goniti“ (dr. *mîna*, ar. *min*, *minare*, ir. *mira*) < lat. *minare* (< *minae, -arum*);²⁵⁹ **adăpa vb. tranz. refl.** „(na)pojiti, (na)piti (se)“ (dr. *adăpa*) < lat. *adaquare*; **oaie/uaie s.f.** „ovca“ (dr., ar. *oaie*) < lat. *ovis, -em*; **berbec s.m.** „ovan“ (dr. *berbec*) < lat. *berbex, -ecem* (= *vervex*); **arece s.m.** „ovan (za priplod)“ (dr. /reg./, ar. *areate*, mgl. /a/reati, ir. *arete*) < lat. *aries, -etem*;²⁶⁰ **mîel s.m.** „ja/g/nje“ (dr. *miel*) < lat. *agnellus* (< *agnus*); **mîior s.m.** „odraslo jagnje“ (dr. /reg./ *mior*) < lat. **agnelliolus* (< *agnellus*); **mîioară s.f.** „(mlada) ovca“ (dr. *mioară*) < lat. *agnella*;²⁶¹ **tîrziarî (< tîrziu) s.m.** „kasno ojagnjeno jagnje“ (dr. *miel*) < lat. *tardivus*; **sugarî s.m.** „sugare, jagnje sisanče (kod Vuka)“ (dr. *sugar*) < lat. **sugarius* (< *sugare* „sisati“); **capră s.f.** „koza“ (dr., ar. mgl. *capră*) < lat. *capra*; **ied s.m.** „jare“ (dr., ar., mgl., ir. *ied*) < lat. *haedus*; **uđer s.n.** „vime“ (dr. *uger*) < lat. *uber, -erem*; **mulge vb. tranz.** „(po)musti“ (dr. *mulge*, ar. *mulgu, muldzire*, mgl. *mulg, mulziri*) < lat. *mulgere* (= *mulgēre*);²⁶² **vârșa vb. tranz.** „prosuti, proli(va)ti; povraćati“ (dr. *vârșa*, ar. *versu, virsare*, it. *versare*, prov., šp. *versar*) < lat. *versare*;²⁶³ **străcura vb. tranz., refl.** „(pro)cediti, iscediti, filtrirati“ (dr. *străcura*) < lat. **extracolare* (*extra* + *colare /colum/*); **stoarce vb. tranz.** „iscediti; stegnuti“ (dr. *stoarce*) < lat. *extorquere* (*ex* + *torquere*); **corastă s.f.** „kulastra, prvo mleko posle porođaja“ (dr. *coraslă, corast/r/ă*, ar., mgl. *culastră*) < lat. **colastra* (= *colostra*); **čaj s.n.** „sirište“ (dr. *cheag*) < lat. vulg. **clagum* < **caglum* (= *coag/u/lum*); **caș s.n.** „kaš, (sladak) sir“ (dr., mgl., ir. *caș*) < lat. *caseus*; **zăr s.n.** „surutka“ (dr. *zer*) < lat. *serum*; **unđe vb. tranz., refl.** „(na)mazati“ (dr. *unge*, mgl. *ung*) < lat. *uber, -erem* „vime, sisa (životinjska)“; **unt s.n.** „maslac, buter“ (dr., mgl., ir. *unt*) < lat. *unctum*; **tunde vb. tranz.** „(o)šišati“ (dr. *tunde*, ar. *tundu, tundire*, mgl. *tund, tundiri*, st. it. *tondere*) < lat. *tondere* (= *tondēre*);²⁶⁴ **îngîna vb. tranz.** „podražavati, imitirati“ (dr. *îngîna*, ar., mgl. *angan, anganare*) < lat. **ingannare*;²⁶⁵ itd.

Leksička građa u vezi s lovom je malobrojna: **vînat s.n.** „(u)lov“ (dr. *vînat*) < lat. *venatus, -us* (< *venor*); **vînătorî s.m.** „lovac“ (dr. *vînător*, ar. *avinator*) < lat. *venaticus*;²⁶⁶ **laț s.n.** „omča“ (dr., mgl. *laț*) < lat. vulg. **laceus* (< *laqueus*); **pjedică s.f.** „prepreka, zapreka“ (dr. *pjedică*, mgl. *peadică*) < lat. *pedica* (< *pes, pedis*); **împedeca vb. tranz., refl.** „spotaknuti (se), saplesti (se)“ (dr. *împedica*) < lat. *impedicare*, itd.

Navešćemo i nekoliko termina u vezi s apikulturom: **albină s.f.** „pčela“ (dr., mgl. *albină*) < lat. *alvina* (< *alveus*); **mîere s.f.** „med“ (dr. *miere*, ar. *néare*) < lat. *mel, *melem*; **fag/fagurî s.m.** „košnica za med od voska“ (dr. *fag, fagur, fagure*) < lat. **favulus* (< *favus*);²⁶⁷ **čară s.f.** „vosak“ (dr. *ceară*) < lat. *cera* i **stup s.m.** „košnica, trmka“ (ar. *stup*) < lat. (podunavski) **stupus* (< gr. στύπος).²⁶⁸

Zanati

Nazivi različitih zanata su u većini slučajeva izvedeni oblici, počevši od naziva sirovina ili od naziva gotovog proizvoda pomoću sufiksa poimeničenog prideva muškog roda *-arius*: **lemnarî s.m.** „drvodelja“ (dr. *lemnar*, ar., mgl. *limnar*) < lat. *lignarius* (< *lignum*); **đaoagă s.f.** „duga“ (dr. *doagă*) < lat. *doga*; **dogarî s.m.** „bačvar“ (dr. *dogar*) < lat. *dogarius* (< *doga*); **roată s.f.** „točak“ (dr. *roată*) < lat. *rota*; **rotarî s.m.** „kolar“ (dr. *rotar*) < *rotarius* (< *rota*); **săcură s.f.** „sekira“ (dr. *secure*) < lat. *securis, -em* (< *seco*); **șară s.f.** „šaran“ (dr. *șară*, alb. *sharrë*) < *serra*; **maï s.m.** „malj, drveni čekić“ (dr. *maï*) < lat. *malleus*; **fereca vb. tranz.** „obložiti

²⁵⁸ DELL, p. 708; CADE, p. 1347; DER, p. 867; SDE, p. 440; DLR, IX, 2, p. 736-737; DDA, p. 1206.

²⁵⁹ DELL, p. 403; Mihăescu, *Lg. Lat.*, p. 285; DELR, 1119; DER, p. 524; SDE, p. 270; DDA, p. 146, 798; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 120, 315.

²⁶⁰ B. Petriceicu-Hasdeu, *Etymologicum Magnum Romaniae (Dicționarul limbei istorice și poporane a românilor)*. Ediție îngrijită și studiu introductiv de Grigore Brâncuș, 2, p. 301-303 (= HEM); DELR, 81; DA, I, 1, p. 238-239; Pușcariu, *LR*, I, p. 364; DER, p. 75; SDE, p. 34; DDA, p. 195; Capidan, *Megl.*, III, p. 27, 249; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 102; Teofil Teaha, *Elemente de continuitate în graiurile din Oltenia*, Arhivele Olteniei, Serie Nouă, 2, 1983, p. 157-158.

²⁶¹ DELL, p. 15; DELR, 1100, 1101; SDE, p. 253, 260; DDA, p. 798, 818, 923-924; Capidan, *Megl.*, III, p. 189-190; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 123.

²⁶² Mihăescu, *Lg. Lat.*, p. 232; DELR, 1164; SDE, p. 268; DDA, p. 829; Capidan, *Megl.*, III, p. 197.

²⁶³ Mihăescu, *Lg. Lat.*, p. 276; CADE, p. 1403; DER, p. 885; SDE, p. 81-82; DDA, p. 1261-1262.

²⁶⁴ Mihăescu, *Lg. Lat.*, p. 232; CADE, p. 1334; DER, p. 866; SDE, p. 439; DLR, XI, 3, p. 712-713; DDA, p. 1203; Capidan, *Megl.*, III, p. 303.

²⁶⁵ Mihăescu, *Lg. Lat.*, p. 27; DELR, 861; DA, II, 1, p. 682-683; SDE, p. 507; DDA, p. 161; Capidan, *Megl.*, III, p. 18.

²⁶⁶ CADE, p. 1433; DER, p. 895; SDE, p. 80; DDA, p. 244-245.

²⁶⁷ DELL, p. 222; DELR, 541; CADE, p. 475-476; DER, p. 316; SDE, p. 451.

²⁶⁸ CADE, p. 1222; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 61, 65; DEX, p. 902; SDE, p. 403; DDA, p. 1127.

(gvoždem)“ (dr. *fereca*) < lat. *fabricare*; **fierari s.m.** „gvožđar“ (dr. *fierar*) < lat. *ferrarius*;²⁶⁹ **căldare s.f.** „(bakarni) kotao“ (dr. *căldare*) < lat. *cal(i)daria* < *cal(i)dus*; **căldărari s.m.** „bakračar“ (dr. *căldărar*) < lat. *calidarius*; **foale s.n.** „meh, mešina“ (dr. *foale*, mgl. *foali*, ir. *fole*) < lat. *follis*, -em; **scoarță s.f.** „kora (metala)“ (dr. *scoarță*) < lat. *scortea*; **sul s.n.** „valjak“ (dr., ar., mgl. *sulă*) < lat. *(in)sub(u)lum* (< *subula*); **ascuți vb. tranz. refl.** „(iz)oštriti (se), naoštriti (se); (za)šiljiti, zarezati; (iz)brusiti“ (dr. *ascuți*) < lat. **ascutiare* (< *acutus* „naoštren“), odakle potiču istovetne reči u it., fr., šp., port., ili od **excotire* (< *cos, cotis* „tocilo, brusni kamen“); **cuțit s.n.** „nož“ (dr. *cuțit*) < lat. *cotitus* (< **cotire* < *cos, cotis*); **olarî s.m.** „grnčar“ (dr. *olar*) < lat. *ollarius* (< *olla*); **cuptorî s.n.** „furuna; jul/i/ (mesec), peč“ (dr., ar. *cuptor*) < lat. *coctorium* (< *coquo*); **furnă s.m.** „furuna“ (ar. *furnu*) < lat. *furnus* i **furnari s.m.** „majstor za zidanje furuna“ (ar. *furnar*, gr. biz. *φουρνάριος*) < lat. *furnarius* (< *furnus*).

Porodica; rodbina; vaspitanje i obrazovanje

Leksička građa o *porodici, rodbini, vaspitanju* i obrazovanju iz latinskog u dakorumunskom dijalektu biće prikazana sledećim terminima: **fămilija s.f.** „porodica“ (dr. *familie*) < lat. *familia* (< *famulus*); **fămeje s.f.** „žena“ (dr. /reg./ *fămeie*) < lat. *famula*; **mujere s.f.** „supruga, žena“ (dr. *muiere*) < lat. *mulier*, -erem;²⁷⁰ **tată s.m.** „otac“ (dr., ar., mgl. *tată*, it., šp., port. *tata*) < lat. *tata*; **mumă s.f.** „majka, mama“ (dr. *mumă*) < lat. *mamma*; **mamă s.f.** „baba, majkina majka“ (dr., ar., mgl. *mamă, mumă*) < lat. *mama*, -anis; **părințe s.m.** „roditelj, otac“ (dr. *părinte*) < lat. *parens*, -entem; **fiu s.m.** „sin“ (dr. *fiu*) < lat. *filius*; **fiică s.f.** „ćerka“ (dr. *fiie, fiică*) < lat. *filia* (adj. poss. *fiie-ta, fiie-sa*, itd.); **frăce s.m.** „brat“ (dr., ar., ir. *frate*) < lat. *frater*, -trem; **soră s.f.** „sestra“ (dr., ar., mgl. *soră*, ir. *sora*) < lat. *soror*, -oris;²⁷¹ **népot s.m.** „unuk; sinovac, nećak, bratić, sestrić, bratučed“ (dr. *nepot*, ar., mgl. *nipot*) < lat. *nepos*, -otem; **népoată s.f.** „unuka, bratanica, sestričina; nećak/inj/a, sinovica“ (dr. *nepoată*, ar., mgl. *nipoată*) < lat. *pop. nipota*;²⁷² **uncî s.m.** „stric, ujak; čika, čiča“ (dr. *unchi*) < lat. *avunculus*; **mătușă s.f.** „tetka, strina“ (dr. *mătușă*) < lat. *amita* + -ușă; **văr, vară s.m i f.** „brat i sestra od strica ili tetke“ (dr. *văr, vară*, ar., mgl. *ver*) < lat. *verus, vera*;²⁷³ **cumnat s.m.** „šurak“ (dr., ar., mgl., ir. *cumnat*) < lat. *cognatus*;²⁷⁴ **cumnată s.f.** „šurakinja“ (dr. *cumnată*) < lat. *cognata*; **socru s.m.** „svekat, tast“ (dr., ar., mgl. *socru*) < lat. *socer, socrus*; **soacră s.f.** „svekrva; tašta, punica“ (dr., ar., mgl. *soacră*) < lat. *socra*; **cuscru s.m.** „prijatelj“ (dr., ar., mgl. *cuscru*, ir. *cuscri*) < lat. *consocer, consocrus*; **cuscră s.f.** „prijā“ (dr., ar., mgl. *cuscră*) < lat. *consocera*;²⁷⁵ **gîinere s.m.** „zet“ (dr. *gîinere*) < lat. *gener*, -erum; **noră/nuroră s.f.** „snaha, snaja“ (dr., ar, mgl. *noră*, dr. /arh./ *nuroră*) < lat. *norus* (adj. poss. sing. *nor-mjā* < *noru-mea, nor-ta* < *noru-ta, nor-sa*)²⁷⁶ **vitreg, -ă adj.** „siročē“ (dr. *vitreg*, -ă, alb. *vitërk*) < lat. *vitricus, vitrica*; **spur s.m.** „kopile, nelegitimno dete“ (dr. *spur/șpur*) < lat. *spurius*, -a, -um; **începî vb. tranz.** „(za)prosiți“ (dr. *începî*) < lat. **inpetire*; **nuntă s.f.** „svadba, svatovi“ (dr., ar., mgl. *nuntă*, ir. *nunț/i/*) < lat. *nuptiae* (< *nubo*);²⁷⁷ **însura vb. refl.** „(o)âneniti se, udomiti se“ (dr. *însura*, ar. *nsor*, ir. /ă/nsura) < lat. **inuxorare* (< *in* + *uxorare* < *uxor*);²⁷⁸ **mărita vb. tranz., refl.** „uda(va)ti se, udomiti se“ (dr. *mărita*) < lat. *maritare* (< *maritus*); **fin s.m.** „kum(če)“ (dr. *fin* m., *fină* f.) < lat. *filianus* (< *filius*);²⁷⁹ **naș s.m.** „kum“ (dr. *naș* m, *nașă* f.) < lat. *nascor*; **soț/ă s.m.** „suprug, muž“ (dr. *soț*) < lat. *socius*; **soție s.f.** „supruga, žena“ (dr. *soție, soția*) < lat. *socia*;²⁸⁰ **căsătorî s.m.** „čovēk (sa kućom), domaćin“ (dr. *căsătoriu*) < lat. *casarius* (< *casa*); **căsătorî vb. refl. tranz.** „skućiti (se)“ (dr. *căsătorî*) < lat. *casarire*; **crește vb. intranz., tranz.** „(na)rasti, izrasti; razvi(ja)ti se“ (dr. *crește*) < lat. *crescere*; **alina vb. tranz. refl.** „(u)tešiti, ublažiti, utihnuti; smiriti (se), rasteretiti (se); zakaćiti (se)“ (dr. *alina*) < lat. **allenare* (= **adlenare* < *ad* + *lenare* = *lenire*);²⁸¹

²⁶⁹ DELR, 569, 571; DA, II, 1, p. 86, 98-99; SDE, p. 453, 455; G. Mihăilă, *Dicționar al limbi române vechi (sfârșitul sec. al X-lea – începutul sec. al XIV-lea)*, București, 1974, 99 (= DLRV); DELROM, p. 77; DDA, p. 541-542, 544; Capidan, *Megl.*, III, p. 125-126.

²⁷⁰ DELL, p. 215; DELR, p. 575; DA, II, 1, p. 95-96; DER, p. 324; SDE, p. 454; Densusianu, *ILR*, p. 746; Rosetti, *ILR*, p. 598; DDA, p. 543, 571; Capidan, *Megl.*, III, p. 125.

²⁷¹ CADE, p. 1176-1177; DER, p. 776; SDE, p. 392; DDA, p. 1103; Capidan, *Megl.*, III, p. 270; Pușcăriu, *St. istr.*, III, p. 197.

²⁷² Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 217, 293; DELR, 1225; DER, p. 562; SDE, p. 278; DLRV, p. 128-129; DELROM, p. 155; DDA, p. 896; Capidan, *Megl.*, III, p. 206.

²⁷³ CADE, p. 1402; DER, p. 884-885; SDE, p. 81; DDA, p. 1261; Capidan, *Megl.*, III, p. 325.

²⁷⁴ DELL, p. 430; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 292; DELR, 438; DA, I, 2, p. 978; Graur, *Etimologii*, p. 81-82; SDE, p. 216; DLRV, p. 93; DELROM, p. 61; DDA, p. 405; Capidan, *Megl.*, III, p. 108; Pușcăriu, *St. istr.*, III, p. 108.

²⁷⁵ DELL, p. 630-631; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 174, 221, 242, 293; CADE, p. 1168, 1171; DER, p. 269, 272; SDE, p. 219, 389-390; DDA, p. 421, 110, 1102; Capidan, *Megl.*, III, p. 90, 269; Pușcăriu, *St. istr.*, III, p. 108, 133, 325.

²⁷⁶ DELL, p. 452; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 217, 293; DLR, VII, 1, p. 484-485; DER, p. 566; SDE, p. 280; DDA, p. 905; Capidan, *Megl.*, III, p. 208.

²⁷⁷ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 294; DELR, 1260; DER, p. 568; SDE, p. 281; DDA, p. 916; Capidan, *Megl.*, III, p. 209; Pușcăriu, *St. istr.*, III, p. 125.

²⁷⁸ DELL, p. 758; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 294; DELR, 870; SDE, p. 510; DDA, p. 907; Capidan, *Megl.*, III, p. 20; Pușcăriu, *St. istr.*, III, p. 117, 303, 317.

²⁷⁹ DELL, p. 234; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 292; DELR, 601; DER, p. 329; SDE, p. 457; DDA, p. 656; SER, II, p. 658.

²⁸⁰ DELL, p. 387; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 294; DELR, 1050, 1051; Densusianu, *ILR*, p. 789, 798; Rosetti, *ILR*, p. 593; DLR, VI, p. 279; DER, p. 505, 777; SDE, p. 272, 392; DDA, p. 782; Capidan, *Megl.*, III, p. 183; Pușcăriu, *St. istr.*, III, p. 121.

²⁸¹ DELL, p. 351; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 307; DELR, 989, 990; DER, p. 20; SDE, p. 24.

legăna vb. tranz., refl. „ljuljati (se), (u)ljuljkivati (se), ljuljuškati (se); klatiti (se)“ (dr. *legăna*, ar., mgl. *leagăn*, *ligănare*) < lat. **lignare (ligare)*,²⁸² itd.

Društveni život; kultura; zabava

O društvenom životu, kulturi i zabavi očuvali su se iz latinskog u dakorumunskom dijalektu rumunskog jezika termini koji se još uvek koriste u vlaškim (rumunskim) govorima istočne Srbije: **večin s.m.** „sused, komšija“ (dr. *vecin*) < lat. *vicinus* (< *vicus*); **večinătaće s.f.** „susedstvo, komšiluk“ (dr. *vecinătate*) < lat. *vicinitas*, -atem; **strin s.m.** „stranac“ (dr. *străin*) < lat. **extra(n)inus* (< *extraneus*);²⁸³ **strinătaće s.f.** „inostranstvo, tuđina“ (dr. *străinătate*) < lat. **extra(n)initas*; **săruta vb. tranz., refl.** „(po)ljubiti (se)“ (dr., mgl. *sărut/a*) < lat. *salutare*;²⁸⁴ **pupa vb. tranz., refl. fam.** „(po)ljubiti (se) (dr. *pupa*) < lat. **puppere* (< *puppa*);²⁸⁵ **ajuta vb. tranz., refl., intranz.** „(pri)pomoći (se), (po)služiti (se); biti od pomoći“ (dr. *ajuta*) < lat. *adjutare*; **ajutori, -oarle s.m. i f.** „pomoćnik“ (dr. *ajutor*, -oare) < lat. *adiutorium*; **căpăta vb. tranz.** „(za)dobiti“ (dr. *căpăta*, dr. /arh./ *încăpăta*) < lat. **capitare*;²⁸⁶ **scrije vb. intranz., tranz., refl.** „(na)pisati, sastaviti; opisati“ (dr. *scrie*) < lat. *scribere*; **carcije s.f.** „knjiga, pismo“ (dr., ar. *carte*) < lat. *charta* (< gr. *χάρτης*); **cînta vb. intranz., tranz., refl.** „(ot)pevati, cvrkutati; svirati; oplak(iv)ati (nekoga)“ (dr. *cînta*) < lat. *cantare*; **cîncec s.n.** „pesma, pevanje, cvrkutanje“ (dr. *cîntec*) < lat. *canticum*; **petreče/re vb. tranz., refl., intranz.** „provoditi (se); odvijati se; ispratiti“ (dr. *petrece*) < lat. *pertraicere* (*per* + *traicio* < *iacio*);²⁸⁷ **coardă s.f.** „struna“ (dr., ar. *coardă*) < lat. *chorda* (< *χορδή*);²⁸⁸ **bučină s.f.** „rog“ (dr. *bucină*) < lat. *bucina*; **bučin/bučum s.m.** „rog, pastirski duvački instrument sačinjen od kore lipa“ (dr. *bucin*) < lat. *bucinum*; **sună vb. intranz., tranz.** „(za)zvoniti, (za)ječati; odzvanjati, odjekivati“ (dr. *sună*) < lat. *sonare*; **sunăt/suñet s.n.** „zvuk; odjek, eho“ (dr. *sunet*) < lat. *sonitus*;²⁸⁹ **șuiera vb. intranz.** „fjukati, zviždati“ (dr. *șuiera*) < lat. *sibilare*, **subilare*; **joc s.n.** „(gra)(nje), razonoda; kolo“ (dr., mgl. *joc*) < lat. *iocus*; **juca vb. refl., tranz., intranz.** „igrati (se), zabavljati se; igrati (u kolu)“ (dr. *juca*) < lat. *iocare* (= *iocor*), itd.

Transport; trgovinske razmene; ekonomija

Transport, trgovina i ekonomija uopšte su delatnosti kojima su se osim stočarstva bavili i srednjovekovni romanizovani Vlasi Balkanskog poluostrva pa otuda i danas dosta latinskih termina u vlaškim govorima dakorumunskog dijalekta na prostoru istočne Srbije: **cale s.f.** „staza, put“ (dr., ar., ir. *cale*) < lat. *callis*, -em;²⁹⁰ **cărare s.f.** „staza, razdeljak“ (dr., ar. *cărare*) < lat. *carraria* (< *carrus*); **car s.n.** „kola (volovska)“ (dr., ar., mgl. *car*) < lat. *carrum* (*carrus*);²⁹¹ **căra vb. tranz., refl.** „(pre)voziti (se)“ (dr. *căra*) < lat. *carrare* (< *carrum*); **încărca vb. tranz., refl.** „(na)tovariti; (na)puniti (se)“ (dr. *încărca*) < lat. *incarricare*; **descărca vb. tranz., refl.** „istovariti; isprazniti (se); sručiti“ (dr. *descărca*, ar. *discărca*, mgl. *discarc*) < lat. *discarricare*;²⁹² **roată s.f.** „točak“ (dr. *roată*) < lat. *rota*; **rotari s.m.** „kolar“ (dr. *rotar*) < *rotarius* (< *rota*); **jug s.n.** „jaram, ig“ (dr., mgl. ir. *jug*) < lat. *jugum*; **înjuga vb. tranz., refl.** „podjarmiti, upregnuti (u jaram)“ (dr. *înjuga*) < lat. *injugare*; **încăleca vb. tranz.** „uzjahati“ (dr. *încăleca*) < lat. *incaballicare* (*in* + *caballicare* < *caballus*); **descăleca vb. intranz.** „sjahati“ (dr. *descăleca*) < lat. **discaballicare*; **călare adj.** „jašući“ (dr. *călare*) < lat. *caballaris*, -em; **călăreș s.m.** „jahač“ (dr. *călăriu*, *călăreș*, *călăraș*, ar. *călăreșu*) < lat. *caballarius*, -a, -um;²⁹³ **șaua s.f.** „sedlo“ (dr. *șă*, *șaua*, *șeăua*) < lat. *sella* (< *sedeo*); **frîu/frînă s.f.** „uzde, dizgine“ (dr. *frîu*, dr. /arh./ *frînă*) < lat. *frenum*; **înfriina vb. tranz.** „zauzdati“ (dr. *înfriina*) < lat. *infrenare*; **desfriina vb. tranz.** „razuzda(va)ti“ (dr. *desfriina*, prov., cat., šp. *desfrenar*) < lat. *disfrenare*;²⁹⁴ **căpăstru s.n.** „ham“ (dr. *căpăstru*) < lat. *capistrum*; **strămurare**

²⁸² DELR, 973 (< lat. **leviginare* < *levis* + *aginare*); DA, II, 2, p. 137-138; Rosetti, *ILR*, p. 192; DEX, p. 493; SDE, p. 232; DDA, p. 733; Capidan, *Megl.*, III, p. 168.

²⁸³ Densusianu, *ILR*, p. 468-469; 476; Rosetti, *ILR*, p. 187; DER, p. 797; SDE, p. 404.

²⁸⁴ Pușcariu, LR, I, p. 107; CADE, p. 1105; Densusianu, *ILR*, p. 778; Rosetti, *ILR*, p. 598; DER, p. 724; SDE, p. 416; Capidan, *Megl.*, III, p. 258.

²⁸⁵ DELR, 1475; DER, p. 677-678; DEX, p. 762; SDE, p. 342.

²⁸⁶ DELR, p. 241; DA, I, 2, p. 97-98; DER, p. 137; DEX, p. 131; SDE, p. 225-226.

²⁸⁷ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 284; DER, p. 618; DLR, VIII, 2, p. 506-511; SDE, p. 312; DDA, p. 985-986.

²⁸⁸ Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 52, 64; DELR, 380; DA, I, 2, p. 590-595; DER, p. 212; DEX, p. 166; SDE, p. 187; DDA, p. 375; Capidan, *Megl.*, III, p. 74.

²⁸⁹ Densusianu, *ILR*, p. 801; DER, p. 810; SDE, p. 409; DDA, p. 234.

²⁹⁰ DELL, p. 87; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 297; DELR, 234; Rosetti, *ILR*, p. 197; DELROM, p. 31; DER, p. 129; SDE, p. 170; DDA, p. 307-308; Capidan, *Megl.*, III, p. 56; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 116.

²⁹¹ DELL, p. 102; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 297; DELR, 254; Rosetti, *ILR*, p. 197; DELROM, p. 35; DER, p. 142; SDE, p. 226; DDA, p. 342.

²⁹² DELL, p. 102; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 66, 285; DELR, 253, 255-258; SDE, p. 106-174, 226, 510; DDA, p. 314, 316, 478, 857-858; Capidan, *Megl.*, III, p. 15, 19, 111; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 116.

²⁹³ DELL, p. 80; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 29, 302; DELR, 210-214; DA, I, 2, p. 32-33, 34, II, 1, p. 560-561; SDE, p. 106, 223, 224, 509; DDA, p. 327, 328, 478, 857; Capidan, *Megl.*, III, p. 14, 15, 111.

²⁹⁴ DELL, p. 253; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 26; DELR, 652, 654; DA, II, 1, p. 172, 668-669; DER, p. 343; SDE, p. 108, 463, 513.

s.f. /pop./ „tanak, dugačak i fleksibilan prut“ (dr. *strămurare*, ar. *strimurare*) < lat. **stimularia* (< *stimulus*);²⁹⁵ **strîmb adv.** „savijen, kriv“ (dr. *strîmb*) < lat. *strambus* (= *strabus*); **strîmbat, -ă adj.** „iskrivljen“ (dr. *strîmbat*) < lat. **stranbatus*; **luntrije s.f.** „čamac“ (dr. *luntre*) < lat. *lunter*, -*trem*; **duče vb. tranz.** „(pre)nositi, poneti, (ot)ići, odlaziti“ (dr. *duce*) < lat. *ducere*; **aduče vb. tranz. intranz.** „doneti, donositi; ličiti; (s)pomenuti; setiti se“ (dr. *aduce*) < lat. *adducere*; **muta vb. tranz., refl.** „premestiti (se)“ (dr. *muta*) < lat. *mutare*; **strămuta vb. tranz., refl.** „(pre)seliti (se), promeniti (se)“ (dr. *strămuta*) < lat. **extramutare* (= *transmutare*); **trimeće vb. tranz.** „(ot)poslati, odaslati; uputiti“ (dr. /arh./ *trimite*) < lat. *tramittere* (< *mittere*); **torna vb. tranz.** „(iz)liti, uliti, sipati“ (dr. *turna*) < lat. *tornare* (< *tornus*); **răstorna vb. tranz.** „prevrnuti, preturiti, razbacati“ (dr. *răsturna*) < lat. *restornare*; **vărsa vb.** „proliti; povraćati“ (dr. *vărsa*) < lat. *versare*; **vinde vb. tranz., refl.** „proda(va)ti (se)“ (dr. ir. *vinde*) < lat. *vendere*; **cumpăra vb. tranz., refl.** „(na)kupovati, (ot)kupiti“ (dr. *cumpăra*) < lat. *comparare* (< *paro*); **dătorî, -oarie adj.** „dužan, obavezan“ (dr. *dator*) < lat. **debitorius*, *debitor*, -*orem*; **îndătora vb. tranz., refl.** „zadužiti (se), obavezati (se)“ (dr. *îndatora*) < lat. vulg. **indebitare*; **pierde vb. tranz., refl.** „(iz)gubiti (se); zbuniti se“ (dr. *pierde*) < lat. *perdere*; **skimba vb. tranz., refl.** „zameniti (se), promeniti (se)“ (dr. *schimba*, mgl. *schimb*) < lat. *excambiare* (*ex* + *cambiare*);²⁹⁶ **pungă s.f.** „novčanik; kesa, vreć(ic)a“ (dr. *pungă*) < lat. **punga*; **da vb. tranz.** „da(va)ti, pružiti; pokloniti“ (dr., ir. *da*, ar., mgl. *dau*) < lat. *dare*; **împrumuta vb. tranz.** „(po)zajm(lj)iva)ti“ (dr. *împrumuta*, ar. *mprumut*) < lat. *impromutare* (< *in* + *promutuor* < *muto*);²⁹⁷ **lua vb. tranz., refl.** „(od)uzrti (se), (od)uzimati (se); zauzeti; preuzeti“ (dr. *lua*, ar. *loare*, mgl. *leau*) < lat. *levare*,²⁹⁸ itd.

Javne uprave; pravo

Leksička građa o *javnoj*, odnosno *administrativnoj upravi* i *pravu* u vlaškim govorima dakorumunskog dijalekta rumunskog jezika istočne Srbije nije zanemarljiva: **sat s.n.** „selo“ (dr. *sat*, dr. /arh./ *fsat* XVI vek, gr. *φοσσάτων* - VI vek, alb. *fshat*) < lat. *fossatum* „vojna fortifikacija“ (< *fodio*, *fodere*, *fodi*, *fossus*);²⁹⁹ **četaće s.f.** „grad, tvrđava“ (dr., ir. *cetate*, ar., mgl. *țitate*) < lat. *civitas*, -*atis*;³⁰⁰ **țară s.f.** „zemlja, država“ (dr. *țară*) < lat. *terra*; **țărîna s.f.** „(isitnjena) zemlja“ (dr. *țărîna*) < lat. **terrina*; **domn s.m.** „gospodin, gospodar“ (dr., ar., mgl., ir. *domn/u*) < lat. *domnus* (= *dominus*); **doamnă s.f.** „gosp(ođ)a“ (dr., ar. *doamnă*) < lat. *domna* (= *domina*);³⁰¹ **drege vb. tranz.** „popraviti, namestiti; ispraviti“ (dr. *drege*) < lat. *dirigere*; **împărat s.m.** „imperator, car“ (dr. *împărat*) < lat. *imperator*; **curće s.f.** „dvorište; dvorac, konak“ (dr., ar. *curte*) < lat. *curtis*, -*em* (= *cohors*, -*tem*);³⁰² **mișel s.m.** „podlac, nitkov; mali klip kukuruza“ (dr. *mișel*) < lat. *misellus* (< *miser*); **avja pl. -am vb. tranz.** „imati, posedovati; sastojati (se), sadržati“ (dr. *avea*, part. *avut*) < lat. *habere*;³⁰³ **călători s.m.** „jahač, konjanik; putnik“ (dr. *cărător*) < lat. *calator* (< *calo*); **rumîn s.m.** „Rumun“ (dr. *rumîn*, *român*, ar. *rămân*, *rumân*, *r/ûmân*, *armîn* „Arumun“, ir. *rumăr* „Rumun“, gr. viz. *Ρωμαίος* = *romanus*) < lat. *romanus*;³⁰⁴ **večin s.m.** „sused, komšija“ (dr. *vecin*) < lat. *vicinus* (< *vicus*); **večinătaće s.f.** „susedstvo, komšiluk“ (dr. *veținătate*) < lat. *vicinitas*, -*atem*; **gîrc s.m.** „Grk“ (dr., ar. *grec*) < lat. *graecus*; **franc s.m.** „Franak“ (dr. *frînc*, gr. biz. *φράγκος*) < lat. *francus*;³⁰⁵ **lege s.f.** „zakon(itost)“ (dr. *lege*) < lat. *lex*, *legem*; **legămînt s.n.** „sporazum, pogodba“ (dr. *legămînt*) < lat. *ligamentum* (< *ligo*); **judeca vb. tranz., refl.** „(o)suditi (se); presuditi“ (dr. *judeca*) < lat. *iudicare*; **judecămînt s.m.** „suđenje“ (dr. *judecămînt*) < lat. *iudicamentum*; **judecat, -ă adj.** „osuđen“ (dr. *judecată*) < lat. *iudicatum*, *iudicata*; **ține(a) vb. tranz., intranz.** „držati“ (dr. *ține/a*, *ține/a*) < lat. *tenere*; **martor(e) s.m.** „svedok“ (dr. /arh./ *martor*, *martir*) < lat. *martor*, -*orem* (= *martyr* < gr. *μάρτυς*, -*υπος*);³⁰⁶ **iertă vb. tranz.** „oprostiti, praštati; izviniti“ (dr. *iertă*, ar. *Iertu*, mgl. *Iert*) < lat. *libertare* (< *libertus* < *liber*);³⁰⁷ **fura vb. tranz.** „(u)krasti, pokrasti“ (dr. *fura*) < lat. *furare* (< *furari* < *fur*, -*ris*); **furăt s.n.** „krađa, lopovluk“ (dr., mgl. *furt*) < lat. *furtum* (< *fur*, -*ris*); **furăcuie s.f.** „krađa, lopovluk“ < lat. **furacionem*, itd.

²⁹⁵ CADE, p. 1212; DER, p. 798; DEX, p. 897; SDE, p. 404; DDA, p. 1122, 1123, 1125.

²⁹⁶ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 298; DER, p. 734; SDE, p. 382; Capidan, *Megl.*, III, p. 260.

²⁹⁷ DELL, p. 426; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 27; DELR, 827; SDE, p. 505; DDA, p. 824.

²⁹⁸ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 228; DELR, 1007; SDE, p. 240; DDA, p. 758-759; Capidan, *Megl.*, III, p. 168.

²⁹⁹ DELL, p. 243; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 304-305; CADE, p. 1105; Densusianu, *ILR*, p. 407, 483; Rosetti, *ILR*, p. 196, 537; Pușcariu, *LR*, I, p. 356; DEX, p. 827; SDE, p. 372; DDA, p. 567, 577.

³⁰⁰ DELL, p. 124; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 300; DELR, 322; DA, I, 2, p. 310; Densusianu, *ILR*, p. 856-857; DER, p. 163; SDE, p. 485; DELROM, p. 39; DDA, p. 1224; Capidan, *Megl.*, III, p. 309.

³⁰¹ DELL, p. 183; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 296; DELR, 505; DLRV, p. 96; DELROM, p. 69; DDA, p. 497-498; Capidan, *Megl.*, III, p. 115; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 110.

³⁰² DELL, p. 131; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 286; DELR, 464; DA, I, 2, p. 1034-1035; SDE, p. 219; DDA, p. 420.

³⁰³ DELL, p. 407; DELR, 1076, 1078; DLR, VI, p. 337, 423, 424, 631-632; DER, p. 517; SDE, p. 155; Densusianu, *ILR*, p. 428, 429; Rosetti, *ILR*, p. 593.

³⁰⁴ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 301; CADE, p. 1078-1079; DER, p. 705; SDE, p. 351; V. Arvinte, *Român, românesc, România. Studiu filologic*, București, 1983, p. 35-96.

³⁰⁵ DEX, p. 353; SDE, p. 462.

³⁰⁶ DELL, p. 388; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 181, 183, 311; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 47-48; DLRV, p. 119; DELROM, p. 134; DDA, p. 771.

³⁰⁷ DELL, p. 355; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 297; DELR, 811; DA, II, 1, p. 455-456; DER, p. 415; SDE, p. 135; DDA, p. 759-760; Capidan, *Megl.*, III, p. 176.

Odbrana, oružje, rat

Odbrana, oružje i umeće ratovanja, pored ekonomije, prava i ostalog, koje smo do sada već naveli, bilo je potrebno bilo kojem društvu kako bi opstalo. Tako su i latinski termini u vlaškim govorima istočne Srbije o odbrani, oružju i ratovanju očuvani do danas i to na zavidnom nivou, što, svakako, ukazuje da je romansko stanovništvo na Balkanskom poluostrvu imalo potrebe za tom leksikom i u srednjovekovnom periodu: **pače s.f.** „mir, tišina“ (dr., it. *pace*) < lat. *pax, pacem*; **împăca vb. refl.** „(po)miriti (se); složiti (se), nagiditi se; sviknuti se“ (dr. *împăca*) < lat. *impacare* (< *pax, pacis*);³⁰⁸ **apăra vb. tranz., refl.** „braniti, štiti; (od)braniti (se)“ (dr., ar. *apăra/re/*) < lat. *apparare* (< *parare*); **luptă s.f.** „borba“ (dr., ar. *luptă*) < lat. *lucta* (< *luctor*); **lupta vb. intranz., refl.** „boriti se, tući se; vojevati“ (dr. *lupta*) < lat. *luctare* (= *luctari*); **arma vb. tranz.** „(na)oružati“ (dr. *arma*) < lat. *armare*; **armat, -ă adj.** „naoružan“ (dr. *armat*) < lat. *armatus, -a, -um*; **armă s.f.** „oružje“ (dr., ar. *armă*) < lat. *arma*; **înarma vb. tranz., refl.** „(na)oružati (se)“ (dr. *înarma*) < lat. *inarmare*; **măcuță s.f.** „kvruga, budža“ (dr., ar., mgl. *măciucă*) < lat. **matteuca* (**mattia*);³⁰⁹ **arc pl. -uri s.n.** „luk (oružje); luk (deo kruga)“ (dr. *arc*) < lat. *arcus*; **săgeată s.f.** „strela“ (dr. *săgeată*) < lat. *sagitta*; **săgeta vb. tranz.** „ustreliti, udariti (gromom)“ (dr. *săgeta*) < lat. *sagittare*; **ćacă s.f.** „futrola; mahuna (pasulja, graška)“ (dr., ar., mgl. *teacă*) < lat. *theca* (< gr. *θήκη*);³¹⁰ **scut s.n.** „štit“ (dr. *scut*) < lat. *scutum*;³¹¹ **za/zaua/zală s.f.** „beočug; lanac“ (dr. *za/zaua*, gr. biz. *ζάβα*) < lat. *zava* (= *lorica*);³¹² **adăpost s.n.** „sklonište“ (dr. *adăpost*) < lat. **addepositum* (*ad* + *depositum* < *depono*); **alerga vb. intranz., tranz.** „(pro)juriti; goniti; bežati, trčati, žuriti; lunjati“ (dr. *alerga*) < lat. **allargare* (*ad* + *largare* < *largus*);³¹³ **ferescē vb. imp.** „sačuvaj“ (dr. *feri* vb. tranz. „čuvati“) < lat. **auferire* (= *auferre*);³¹⁴ **înfurta vb. tranz.** „suprotstaviti se“ (dr. *înfurta*) < lat. **infrontare* (< *frons, frontis*); **împăra vb. tranz.** „zakoliti, ograditi koljem; zabosti (na kolac)“ (dr. *împăra*) < lat. **impalare* (*in* + *palare*);³¹⁵ **înfige vb. tranz., refl.** „zabi(ja)ti (se), zabosti (se)“ (dr. *înfige*) < lat. *infigere*; **împunge vb. tranz., refl.** „(u)bosti (se), podbadati“ (dr. *împunge*) < lat. *impungere*;³¹⁶ **împinge vb. tranz., refl.** „gurnuti, gurati (se)“ (dr. *împinge*) < lat. *impingere*; **pătruns adv.** „mera; agășit omu pe pătrunsu ieî – našla je čoveka po svojoj meri“ (dr. *pătruns*, -ă < *pătrunde*) < lat. *pertundere* (< *tundere*); **crunt, -ă adj.** „krvav; prek, prgav“ (dr. *crunt*) < lat. *cruentus* (< *cruor, -oris*); **crunta vb. refl.** „(za)krviti (se)“ (dr. *crunta*) < lat. *cruentare*; **încrunta vb. refl.** „namrgoditi se“ (dr. *încrunta*) < lat. **incruentare* (cf. *incruentatus*); **înfriște vb. tranz.** „slomiti, pobediti“ (dr. *înfriște*) < lat. *infrangere*; **îvinge vb. tranz., intranz.** „pobediti, pobeđivati“ (dr. *îvinge*) < lat. **invincere*; **cućeri vb. tranz., refl.** „okupirati, osvojiti; zauzeti, pokoriti (se)“ (dr. *cućeri*) < lat. **conquerire*,³¹⁷ itd.

Magija, religija, praznici, calendar

Mnogobrojna je i leksika iz oblasti magije, religije, verskih praznika i kalendara: **măgiie s.f.** „magija“ (dr. *magie*) < lat. *magia* < gr. *μαγεία*;³¹⁸ **fermec, pl. fermeče s.n.** „bajanje, vračanje“ (dr. *fermec*) < lat. **pharmacum* (< gr. *φάρμακον*); **fermeca vb. tranz.** „bajati, vraćati“ (dr. *fermeca*) < lat. **pharmacare* (< **pharmacum*);³¹⁹ **descînta vb. intranz., tranz.** „vraćati, (od)bajati“ (dr. *descînta*, ar. *discîntare*) < lat. **discantare* (< *cantare*); **zînă s.f.** „vila“ (dr. *zînă*, st. tosk., st. prov. *jana*, log. *yana* „vračara, čarobnica“) < lat. *Diana*;³²⁰ **păgîn s.m.** „pagan/in/, bezbožnik“ (dr. *păgîn*) < lat. *paganus* (< *pagus* „selo“); **pîngăni vb. tranz.** „(o)poganiti“ (dr. *pîngăni*) < lat. *paganire*;³²¹ **crede vb. tranz., intranz., refl.** „verovati; misliti, činiti se; imati versko ubedenje“ (dr., ar., ir. *cred/e/*) < lat. *credere*; **credere s.f.** „vera, religija; uverenje; poverenje“ (dr. *credință*) < lat. *credentia*;³²² **cruće s.f.** „krst“ (dr. *cruce*) < lat. *crux, crucem*; **altari s.n.** „oltar“ (dr., ar., mgl.

³⁰⁸ DELL. p. 472; Mihăescu, *Reconst.*, p. 569; DELR, 1297, 1298; DA, II, 1, p. 489-490; DLR, VIII, 1, p. 216; DER, p. 419, 590; SDE, p. 307, 505.

³⁰⁹ DELL, p. 390; DELR, 1036; DLR, VI, p. 211; DEX, p. 529; SDE, p. 273; DDA, p. 774; Capidan, *Megl.*, III, p. 186.

³¹⁰ DELL, p. 690; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 46; CADE, p. 1282; DER, p. 829; SDE, p. 444; DDA, p. 1174; Capidan, *Megl.*, III, p. 292.

³¹¹ DELL, p. 607; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 32; CADE, p. 1128; DER, p. 742; SDE, p. 385.

³¹² Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 32, 305; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 115-116; CADE, p. 1453; DER, p. 907; SDE, p. 147; DDA, p. 1289.

³¹³ HEM, 1, p. 214-215 (< lat. *oppositum* < *adpositum*); DELR, 15 (< lat. *ad-oppos/i/tum*); DA, I, 1, p. 34-35; DER, p. 7; SDE, p. 20.

³¹⁴ CADE, p. 487; SDE, p. 455; DA, II, 1, p. 102; Pușcariu, LR, I, p. 211-212 (< lat. *ferire*); DER, p. 325 (< lat. *ferire*); DDA, p. 113, 351; Capidan, *Megl.*, III, p. 127.

³¹⁵ DELR, 1325; DA, II, 1, p. 494; DDA, p. 149; Capidan, *Megl.*, III, p. 12.

³¹⁶ DELL, p. 545-546; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 27; DELR, 1469, 1470, 1473; DDA, p. 1120; Capidan, *Megl.*, III, p. 241.

³¹⁷ DELL, p. 550; Densusianu, *ILR*, p. 740; DER, p. 257; DEX, p. 776; DDA, p. 183.

³¹⁸ Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 54; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 71, 308; DELR, 52; DA, I, 1, p. 131.132; DER, p. 22; SDE, p. 28.

³¹⁹ Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 51; DELR, 551, 552; DA, II, 1, p. 64-65, 104-105; SDE, p. 453, 455; Graur, *Etimologii*, p. 93; DDA, p. 540, 544, 672.

³²⁰ DELL, p. 171-172; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 309; CADE, p. 1456, 1465; DER, p. 915-916; SDE, p. 153, 154; DDA, p. P. 525.

³²¹ DELL, p. 475; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 312; DELR, 1308, 1309; DLR, VIII, 1, p. 235-236, 237, VIII, 2, p. 707; SDE, p. 345; DDA, p. 990.

³²² DELL, P. 148; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 238, 311; DELR, 404, 405; DA, I, 2, p. 886-889, 891-893, II, 1, p. 604-605; SDE, p. 209, 210; Densusianu, *ILR*, p. 426, 442, 502; Rosetti, *ILR*, p. 506-507.

altar < lat. *altarium*,³²³ **Dumnezău s.m.** „Bog, Gospod-bog“ (dr. *Dumnezău, Dumnezeu, ar. Dumnidză/u*) < lat. *Domine deus* (< *Dominus deus*); **zău int.** „bogami, bogati“ (dr. *zău, zeu*) < lat. *deus*;³²⁴ **înkina vb. tranz., refl.** „krstiti se“ (dr. *îchinea*) < lat. *inclinare* (*in + clinare*); **înkinačue s.f.** „molitva, poklonjenje“ (dr. *îchineačue*) < lat. *inclinatio, -onis*; **boceza vb. tranz. refl.** „krstiti (se), kumovati; nadenuti ime“ (dr. *boteza, ar. pătedzu, mgl. batiz*) < lat. *baptizare* (< gr. βαπτίζω);³²⁵ **înger s.m.** „anđeo“ (dr. *înger*) < lat. *angelus* (< gr. ἄγγελος);³²⁶ **biserica s.f.** „crkva“ (dr. *biserică, ar., mgl. băsearică, ir. baserica*) < lat. *basilica* (< gr. βασιλική στοά);³²⁷ **lege s.f.** „zakon(itost)“ (dr. *lege*) < lat. *lex, legem*; **păcat s.n.** „krivica, greh; šteta; žalost, nesreća“ (dr. *păcat, ar., mgl. picat, ir. pecat*) < lat. *peccatum*;³²⁸ **păcătos, -oasă adj.** „grešan, nesrećan“ (dr. *păcătos*) < lat. *peccatosus*; **ajun pl. –uri s.n.** „Badnji dan; dan ranije (uoči praznika); post“ (dr. *Ajun*) < lat. **aiunare* (Meyer, Philippide, Pascu), *eiunare* (Pușcariu, Candrea-Dens, REW, DAR) ili od **ieiunare* (Cipariu) < lat. *iaiunus* (rekonstruisana forma kod Plauta); **ajuna vb. intranz.** „postiti, gladovati“ (dr. *ajuna*) < lat. **aiunare* (= *ieiunare*);³²⁹ **cîrneľagă s.f.** „karneval; zabrana jedenja mesa; posni dani od Božića do Mrsnih poklada kada se ne jede mrsno, tj. meso“ (dr. /pop./ *cîrneľagă*) < lat. *carne(m)-liga(t)*; **cîșľag, s.n. (pl. cîșľeľ)** „mrsni dan/i“ (dr. *cîșľegi pl., ar. cîșľeľgă*) < lat. *caseu(m)-liga(t)* (cf. lat. med. *casleu* „mesec Novembar“);³³⁰ **preot s.m.** „sveštenik“ (dr. *preot*) < lat. *praebiter, -terum*;³³¹ **sărbătoare s.f.** „(religiozni) praznik“ (dr., ar., mgl. *sărbătoare*) < lat. **servatoria*;³³² **șin s.m.** „sveti; dojka“ (dr., ar. *șin, șint, șimt, sum*) < lat. *sanctus* (= ἅγιος); **Șimțî vb. tranz. și s.n.** „praznik“ (dr. *Șimțî*). Praznuje se 9. marta 40 sevastijskih mučenika; **Șintă-Mărija** „Sveta Marija“ (dr. *Sî/ntă-Măria*) < lat. *Sancta Maria*; **Șin-Žorđ** „Sv. Đorđe, 6. maja“ (dr. *Șin-Gior/d/s*) < lat. *Sanctus Georgius*; **Șinziene** „Ivandan“ (dr. *Șinziene*) < lat. *Sanctus Ioannes* praznuje se 7. jula; **Șimedru** „Sv. Dimitrije“ (dr. *Șimedru, Sumedru, ar. Șinmedru, Sumedru*) < lat. *Sanctus Demetrius* praznuje se 8. novembra; **Șin(n)icoară** „Sv. Nikola“ (dr. *Șin/n/icoară, Șim/n/icoară*) < lat. *Sanctus *Nicolas* praznuje se 19. decembra; **Șimpetru** „Sv. Petar“ (dr. /pop./ *Șimpetru, ar. Șimketru, Sumketru*) < lat. *Sanctus Petrus*, praznuje 12. jula; **Șintoader** „Sv. Todor“ (dr. *Șintoader*) < lat. *Sanctus Theodorus*, praznuje se 1. marta;³³³ **șinziănă s.f. bot.** broćika“ (dr. *șinziana*) < lat. *sanctus Diana*; **cunună s.f.** „venac, kruna“ (dr. *cunună*) < lat. *corona* (< gr. κορώνη); **cununa vb. refl., tranz.** „(o)venšati (se), kumovati; udati, ženiti (nekoga)“ (dr. *cununa*) < lat. *coronare*; **Pașci(ľi)** „Uskrs“ (dr., ar., ir. *paști*) < lat. *pascha* (< gr. Πάσχα);³³⁴ **Crăćun** „Božić“ (dr., ar., mgl. *Crăćiun*) < lat. *creatio, -onem*;³³⁵ **Rusale** „hrišćanski praznik koji pada 50-og dana posle Uskrsa“ (dr. *Rusalie, /reg./ Rusale, ar. Arusale, gr. biz. ρουσάλια* „Sv. Trojstvo“) < lat. *Rosalia* (< *rosa*);³³⁶ **cumînd s.n.** „žrtva, daća; pomana dă cumînd – daća sa žrtvama“ (dr. arh. *comînd*) < lat. *commandar* (= *commendare*); **cumînda vb. tranz.** „žrtvovati; posvetiti“ (dr. *comînda, /arh./ cumînda, ar. cumîndu*) < lat. *commandare* (= *commendare*);³³⁷ **mormînt s.n.** „spomenik; grob(nica)“ (dr. *mormînt, ar., mgl. murmint/u*) < lat. *monumentum*;³³⁸ **drac s.m.** „đavo“ (dr., ar., mgl. *drac*) < lat. *draco, dracus* (< gr. δράκων); **an¹ adv.** „prošle godine“ (dr. *an¹*) < lat. *anno*; **an² s.m.** „godina; – de – svake godine“ (dr., ar., mgl., ir. *an²*) < lat. *annus*; **lună s.f.** „mesec (u godini; nebesko telo)“ (dr., ar. *lună*) < lat. *luna*;³³⁹ **s(ăp)ătămînă s.f.** „nedelja, sedmica“ (dr. *săptămînă, ar. stămînă*) < lat. *septimana* (= *hebdomas*);³⁴⁰ **dumińecă s.f.** „nedelja“ (dr., ar., mgl. *duminică, it. domenica*) < lat. *(dies)dominica*; **luń s.f.** „ponedeljak“ (dr., ar., mgl. *luni*) < lat. *lunnis (dies)* <

³²³ DELL, p. 24; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 34; DELR, 49; DA, I, 1, p. 124; VII, 2, p. 193-194; DER, p. 21; SDE, p. 25; DDA, p. 138; Capidan, *Megl.*, III, p. 11.

³²⁴ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 310; CADE, p. 442-443; Densusianu, *ILR*, p. 856; DDA, p. 507-508.

³²⁵ DELL, p. 66; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 310; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 56; DELR, 168; DA, I, 1, p. 629-630; DER, p. 100; SDE, p. 57; DDA, p. 964; Capidan, *Megl.*, III, p. 36.

³²⁶ DELL, P. 32; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 310; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 56; DELR, 859; DA, II, 1, p. 685; DER, p. 431; SDE, p. 508.

³²⁷ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 172, 310, 311; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 56-57; DELR, 161; DA, I, 1, p. 568-569; DER, p. 85; SDE, p. 52; DDA, p. 625; Capidan, *Megl.*, III, p. 35; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 104.

³²⁸ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 312; DELR, 1296; DLR, VIII, 1, p. 216-219; DER, p. 590; SDE, p. 845; DDA, p. 971; Capidan, *Megl.*, III, p. 220; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 126.

³²⁹ DELR, 31 (< lat. **ajunare = ejunare + jajunare*); DA, I, 1, p. 80; CADE, p. 27 (< lat. **ajunare < *ejunare*); DER, p. 15; SDE, p. 20; DDA, p. 123.

³³⁰ Mihăescu, *La romanité*, p. 298.

³³¹ DELL, p. 534; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 312; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 58; DELR, 1441; DLR, VIII, 4, p. 1320; DER, p. 662; SDE, p. 331; DELROM, p. 193; DDA, p. 1009.

³³² DELL, p. 619-620; CADE, p. 1102-1103, 1138; DER, p. 749; SDE, p. 376; DDA, p. 1058; Capidan, *Megl.*, III, p. 257.

³³³ O svim verskim praznicima koji počinju *Șin- i Șim-* < lat. *sanctus* vidi: Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 58, 65; CADE, p. 1158-1159; DER, p. 761; DDA, p. 1094, 1095, 1117-1118, 1133, 1134; Capidan, *Megl.*, III, p. 270.

³³⁴ DELL, p. 486; Mihăescu, *Infl. gr.*, p. 58; DELR, 1352; Rosetti, *ILR*, p. 139; DER, p. 607; DDA, p. 950; Capidan, *Megl.*, III, p. 217; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 127.

³³⁵ Densusianu, *ILR*, p. 251-252; DA, I, 2, p. 866-867; Rosetti, *ILR*, p. 618-624; Graur, *Etimologii*, p. 78-80; DLRV, p. 91; DELROM, p. 57; DER, p. 246; SDE, p. 214; DDA, p. 363, 384; Capidan, *Megl.*, III, p. 80.

³³⁶ DELL, P. 577; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 35, 237, 309; Rosetti, *ILR*, p. 622; DER, p. 710; SDE, p. 363; DDA, p. 217.

³³⁷ DELL, p. 382; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 313; DELR, 286; DA, I, 2, p. 674-675; DER, p. 224; SDE, p. 195; DDA, p. 405.

³³⁸ Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 182, 215, 313, 314; DELR, 1153; DLR, VI, p. 874-875; DER, p. 538; SDE, p. 265; DDA, p. 783, 816, 836; Capidan, *Megl.*, III, p. 199.

³³⁹ Za godinu i mesec vidi: DELL, p. 373; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 282; DELR, 1018; DER, p. 489; SDE, p. 241; DLRV, p. 117; DELROM, p. 128.

³⁴⁰ DELL, p. 615; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 282; CADE, p. 1101; DER, p. 721; SDE, p. 415; DDA, p. 1090, 1113, 1118.

lunae dies; **marț s.f.** „utorak“ (dr. *marți*, ar., mgl. *marț*) < lat. *Martis (dies)*; **m̄nercuri s.f.** „sreda“ (dr. *miercuri*, /reg./ *m̄nercuri*) < lat. *Mercuri(i) (dies)*; **joī s.f.** „četvrtak“ (dr., mgl. *joī*) < lat. *Jovis (dies)*; **vīneri s.f.** „petak“ (dr. *vineri*) < lat. *Veneris (dies)*; **s̄imbătă s.f.** „subota“ (dr., ar. *s̄imbătă*) < lat. vulg. *sambata* (II vek) < lat. *sabbatum* (= *sambatum*) (< gr. *σάββατον*);³⁴¹ **călindari s.m.** „kalendar“ (dr. /arh./ *cărindar*) < lat. *calendarius, -a, -um*; **făurarī s.m.** „februar“ (dr. /pop./ *făurar*) < lat. *febr(u)arius*; **mart s.m.** „mart“ (dr. /arh., pop./ *marț*) < lat. *martius (mensis)*; **prior s.m.** „april“ (dr. *prier*) < lat. *aprilis*; **maj s.m.** „maj“ (dr. *mai*) < lat. *maius*; **gustori s.m.** „avgust“ (dr. *agust*) < lat. *a(u)gustus*; **dimīnață s.f.** „jutro“ (dr., ar. *dim/i/neață*, mgl. *dimineatsa*) < lat. *dis* + **manitia*;³⁴² **sară s.f.** „veče“ (dr. *sară, seară*) < lat. *sera*; **tîrziu adv.** „kasno“ (dr. *tîrziu*, ar. *tîrdziu*) < lat. **tardivus* (< *tardus*); **ćimpuriu adv.** „rano“ (dr. *timpuriu*) < lat. **temporivus* (< *tempus, -oris*);³⁴³ itd.

ZAKLJUČAK

Zaključio bih da se na današnjem prostoru istočne Srbije u vizantijskim, latinskim i drugim izvorima, kao i u obimnoj literaturi, koju smo tek dotakli, Vlasi (Rum̄ni) pominju od XI veka do danas, ali se i „u susjednoj Dakiji, današnjoj Rumuniji, neosetno (...) obrazovalo romansko etničko jezgro u Karpatima gde hronike pominju 'Vlahe' još u X veku...“³⁴⁴, ili kao što „već u X veku istorijski izvori zatiču veliku skupinu Vlaha u današnjoj Tesaliji u Grčkoj...“³⁴⁵ što donekle govori u prilog tezi da je prvobitna postojbina Rumuna mogla biti na prostoru od Karpata preko Timoka-Osogova-Šare do brdskih predela Tesalije.³⁴⁶

Bilo da se pominju na levoj ili desnoj obali Dunava, Vlasi su sebe u međusobnoj komunikaciji na mater-njem jeziku uvek nazivali Rumuni (Rum̄ni), a njihov maternji jezik bio je rumunski jezik kojim su se koristili i njihovi preci još od VII-VIII veka, kako kaže rumunski istoričar i veliki poznavalac balkanskih Vlaha Silviu Dragomir.

Završio bih rečima Pavla Ivića: „Sloveni nisu zatekli Balkansko poluostrvo nenaseljeno, a nisu mogli ni is-trebiti starosedeoce bez ostatka. Iskustvo ne samo tih najstarijih vremena nego i mnogo novijih, potvrđuje da se u slučajevima velike kolektivne opasnosti svet sliva u zbegove, i to dvojake: ili iza tvrđavskih zidova, ili u nepri-stupačne šume i gudure. Na tim stranama treba da tražimo kontinuitet egzistencije naših pred-slovenskih predaka, čiji je udeo u našem biološkom poreklu vrlo znatan, možda čak i veći od slovenskog.“³⁴⁷

SLAVOLJUB GACOVIĆ, PhD

FROM LATIN TO ROMANIAN

I would like to conclude that in the area of today's Eastern Serbia, according to Byzantine, Latin and other sources, as well as the abundant references that we have merely glanced upon, Vlachs (Rum̄ni) have been mentioned since the 11th century until these days. Also, in the neighbouring Dacia, today's Romania, a Roman ethnic core had gradually formed in the Carpathians, where chronicles mention Vlachs as early as in the 10th century, or as historical sources from the 10th century mention a large population of Vlachs in today's Thessalia in Greece, which partly confirms the thesis that the original native land of the Romanians could have been located in the area starting from the Carpathians, across the Timok-Osogovo-Šara line, reaching as far as the hilly parts of Thessaly.

³⁴¹ O nazivima dana u sedmici vidi: DELL, P. 585; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 66; DER, p. 757; SDE, p. 414; DDA, p. 104.

³⁴² DELL, p. 383; Mihăescu, *Lg. lat.*, p. 265; DELR, p. 1116-1118; DLR, VI, p. 686-687; SDE, p. 270; Densusianu, *ILR*, p. 443, 473; DDA, p. 470, 471; Capidan, *Megl.*, III, p. 109, 181; Pușcariu, *St. istr.*, III, p. 110.

³⁴³ DELL, p. 682; CADE, p. 1298; A. Graur, *Corections roumaines au REW*, dans BL, V, 1937, p. 115 (= Graur, *Corrections REW*); DER, p. 839; SDE, p. 425; DLR, XI, 2, p. 265-266; DDA, p. 1180; Capidan, *Megl.*, III, p. 294.

³⁴⁴ P. Ivić, *Srpski narod*, 10.

³⁴⁵ *Ibid.*, 26.

³⁴⁶ *Ibid.*, 25-26: „U samoj stvari, pitanje prvobitne postojbine Rumuna spada u sporne probleme istorijske i jezičke nauke. Jasno je toliko da su Rumuni potomci romanizovanog stanovništva koje je preživelo slovensku invaziju, i to u nekom regionu koji nije odveć prostran, jer se sve rasute grane rumunskog etnikuma u odnosu na druge romanske jezike odlikuju vrlo izrazitim zajedničkim jezičkim osobinama koje su mogle nastati samo u tesnoj zajednici. Međutim, nije sasvim izvesno koje je to područje bilo kolevka rumunskog naroda. Na prvi pogled iz-gleda sasvim logično da je to bila sama Rumunija. Takvo mišljenje, uostalom, postoji u nauci, naročito među rumunskim istraživačima. Pa ipak, tom se shvatanju suprotstavlja argument da su Rimljani vladali Dakijom srazmerno kratko, oko 165 godina (106-271. naše ere), dok su današnja Srbija i Bugarska provele više od pet stoleća pod rimskom vladavinom, što je davalo daleko bolju mogućnost za potpuniju romani-zaciju. Naročito je kompaktan morao biti živalj latinskog jezika u limesu duž Dunava, posle gubitka Dakije. Vrlo su bogata svedočansta o postojanju mnogobrojnih rimskih gradova i tvrđava u toj oblasti, od Beograda pa sve do Dobruđe. S druge strane, nije verovatno da je Daki-ja ikada bila temeljito romanizovana, a ni da je stanovništvo latinskog jezika, ukoliko ga je bilo u njoj, ostalo tamo i posle povlačenja legija na južnu stranu Dunava 271. godine. Zbog svega toga većina nerumunskih ispitivača sklona je tome da poreklo Rumuna traži u rimskoj pro-vinciji Meziji koja je zahvatala pored ostalog istočnu Srbiju i severnu Bugarsku. Činjenica da Rumuni stvarno žive u Dakiji, a ne u Meziji, tu ne dolazi u obzir kao protivargument.“

³⁴⁷ *Ibid.*, 23-24.

Both on the left and on the right bank of the Danube, the Vlachs always internally called themselves Romanians (Rumâni), and their native language was Romanian, which was used by their ancestors as early as from the 7th and 8th centuries, according to the Romanian historian and expert on Balkan Vlachs Silviu Dragomir.

I would like to conclude quoting Pavle Ivić: „The Slavs did not find the Balkan peninsula uninhabited, nor could they have exterminated all natives, without a trace. The experience from those ancient times, as well as the modern ones, confirms that people, when faced with danger, take two kinds of refuge: either behind the walls of fortifications, or into inaccessible forests and glens. This is where we should be looking for the continuity of existence of our pre-Slavic ancestors, whose contribution to our biological identity is considerable, perhaps even greater than the Slavic.“